

בשם טובת הילד

המרדף אחר הרייטינג בפרשת האימוץ

הכר את המומחה

תחזיות הפרשנים הפוליטיים

שבעי רצון

האתיקה של מבקרי המסעדות

עימות מזוז-ארבל

הכל צפוי והרשות נתונה

התקשורת שבויה
בקונספציות

כתבות • מאמרים • טורים ומדורים מאת: נחום ברנע • כרמית גיא • שהם סמיט • טל ארבל • רפי מן • ירון אנוש • דן כספי • רוביק רוזנטל • יובל קרמניצר • ארן ליביו • חנן עמיאור • רן בנימיני • גיא קוטב • שרון לוימיכאלוביץ' • מאיה אלמוזנינו • תמר גוטמן • איתי בנר • איתי רוס ומתן שירם • שחר אבירי • עוזי בנימין

בשבי הקונספציה

החלטת היועץ המשפטי לממשלה בתיק היווני הכניסה מדינה שלמה למבוכה משום שהיא הציבה בפניה, לכאורה, ברירה חדה: לבחור בין מני מזוז לעדנה ארבל. שניהם משפטנים בעלי שם, שניהם החזיקו ומחזיקים בתפקידים רבי מעלה, שניהם נחשבו, בדרך-כלל, לאנשים הגונים ונבונים. והנה, קביעותיו של מזוז הציבו בפני הציבור דילמה קשה: למי מהשניים להאמין, על מי מהם לסמוך. לגשר בין גרסאותיהם הסותרות לא ניתן: על סמך אותן ראיות קבעה האחת שיש להעמיד את ראש הממשלה לדין על עבירת שוחד, בעוד שהשני פסק – להר"ם, העסקה שבה מדובר היתה כשרה, לא היה חבוי בה מניע נסתר, התשלומים הנדיבים שניתנו לבנו של ראש הממשלה לא היו שוחד אלא שכר טרחה סביר, בהתחשב בעמל שהשקיע ובאקלים הפיננסי שבו גובש המיזם.

כאשר ציבור שלם תועה בין שני תיאורים נוגדים לחלוטין ותוהה אם ראשי מערכת המשפט הם אווילים, נוכלים, ישרים או תמימים; כאשר המחלוקת חוצה גם את הקהילה המשפטית שמחוץ לשירות הציבורי, מותר גם לעיתונות להתבלבל. אך ראו זה פלא: העיתונות גילתה דווקא עקביות ופסקנות בעמדותיה בפרשה זו וגם דבקות במטרה. הסיקור החרשתי היה ראוי: כל כלי תקשורת הביא, בהתאם למוגו, את סיפור ההחלטה והמהומה שעוררה. הקוראים, הצופים והמאזינים נחשפו לגרסאות המנוגדות ולפרשנות המלומדת שליוותה אותן. העיתונים הגדולים אף אפשרו לצרכניהם לקרוא את הוות הדעת במלואה, אם במוסף מודפס מיוחד ("ידיעות אחרונות") ואם בקישור לאתר האינטרנט של משרד המשפטים שבו הופיע דו"ח מזוז כלשונו. אלא שלעיתונות תפקיד נוסף: לא רק לספק מידע, אלא גם להאיר עיניים, לקבוע עמדה, לסייע בהבנת הנקרא. במשימה הזו היו ביצועיה של העיתונות מאכזבים.

כלי התקשורת, ומרבית העיתונאים שעסקו בהחלטת מזוז, אמרו את הצפוי. אלה מהם (למשל, רוב הכותבים ב"מעריב") שמלכתחילה ראו בעדנה ארבל פרקליטת מדינה ודונית, קפצו כמוצאי שלל רב על מסקנות היועץ המשפטי לממשלה. לדידם, הוא אישר לחלוטין את אבחנותיהם על ארבל ועל מניעיה. אלה מהם (רוב הכותבים על פרשה זו ב"הארץ" וחושף העסקה ב"ידיעות אחרונות", למשל) שמתחילה ראו בקשרי בני משפחת שרון ודוד אפל סביב האי היווני זירה של העברת תשלומים פלילית, התעלמו מממצאי מזוז וביטלו את תוקפם כעפר ואפר. לפי קווי מתאר דומים התייצבו הפרשנים בתקשורת האלקטרונית.

ההיצמדות הזו להנחות היסוד אינה מעידה במקרה זה על דבקות מבורכת בערכים מוצקים, אלא על התמסרות יתר לעמדות מוטות, ולמקורות המעצבים אותן. למעשה נחשפה העיתונות הפרשנית (ברובה), והה"מ אינו מוציא את עצמו מהכלל) בפרשת האי היווני כגורם שמרני, שאינו פתוח לספקות, ואינו עצמאי דיו בשיפוטו. כמו לא פעם במקרים אחרים, נשבו העיתונאים בקונספציה של עצמם שבדרך-כלל היא תמונת ראי של הקונספציה של מקורותיהם.

עוזי בניזמן

4 הניצחון הכפול של צילה חיון **נחום ברנע**

6 "מעריב" נגד ארבל **יובל קרמניצר**

10 בשם טובת הילד: פרשת האימוץ **כרמית גיא**

12 כתבנו, אז מה: תחזיות הפרשנים **ארן ליביו**

16 קוראת לילד בשמו **שהם סמיט**

18 הכר את המומחה: "ידיעות אחרונות" מראיין את עיתונאי **חנן עמיאור**

20 עם שלומי אלדר, בעזה **רן בנימיני**

23 גירוש שדים **טל ארבל**

24 רומזים על אירוע קשה: דיווחים על נפגעים בצה"ל **גיא קוטב**

26 דעת הקהל: **מאיה אלמוזנינו, שרון לוי-מיכאלוביץ', ארן ליביו, איתי רום**

28 מתח"כים: ערוץ הכנסת **תמר גוטמן**

32 ח"כים/דוט/בלום: אתרי האינטרנט בכנסת **איתי בנר**

34 עסקת חליפין: ערן הדס כחשל **דן כספי**

36 שבועי רצון: מבקרי המסעדות כידוענים **איתי רום ומתן שירם**

40 הסנדלרים יחפים: מצוקות העיתונאים **ירון אנוש**

42 אנרגיה חדשה: אתר האינטרנט החדש של "מעריב" **שחר אבירי**

45 עין בינלאומית: היחידה של ג'ודית מילר **רפי מן**

48 שש הערות על לשון התקשורת **רוביק רוזנטל**

50 אירועי תקשורת

השער: נערה צעירה - אשה זקנה, תעתוע חזותי מאת הקריקטוריסט הבריטי ו.א.א. הייל (1915)

המכון הישראלי לדמוקרטיה
THE ISRAEL DEMOCRACY INSTITUTE

רכז המערכת: נדב שמרית
דפוס: מפעלי דפוס כתר
כתובתנו באינטרנט: www.idi.org.il
דואר אלקטרוני: nadavsh@idi.org.il
ISSN 0793-5781

עורך: עוזי בניזמן
מערכת: נחום ברנע, כרמית גיא, רפי מן
ייעוץ: פרופ' ירון אזרחי,
פרופ' מרדכי קרמניצר
עריכה גראפית: סטודיו זה
עריכה לשונית: מיכל רוזנטל

"העין השביעית"
בהוצאת המכון הישראלי לדמוקרטיה
ת.ד. 4702 ירושלים 91046
מלפון: מערכת 02-5300866
מנויים ומנהלה: 02-5392888
1-800-202222
פקס: 03-5488633
מודעות: יהודה, 052-4711050

פעמים נדמה שהתקשורת לא שונה בהרבה מכלב אמסטף: פעם מלקקת, פעם טורפת, ועושה גם את זה וגם את זה במסירות עצומה. ההבדל הוא רק באלמנט ההפתעה: אצל האמסטפים אייפאשר לרעת, רגע אחד הם חנפנים כגורי תוללים, וברגע השני הם קמים לנשוק. העיתונות, לעומת זאת, הרבה יותר צינית, מחושבת וצהובה: לפחות אותו חלק שלה שחי על הרם. בסיפור המעשה שלנו יש ררמה גדולה, חלק מהחיים ממש, סוף טוב, מפתיע, ומוסר-השכל מלבב. אפשר לפתוח אותו ב"ארץ אחרת", כתביעת בעריכת מבני שלג, שעניינו ישראליות ויהדות. את גליון האביב שלו, שיצא לאור בתחילת חודש יוני, הקדיש העיתון למה שהגדיר כ"שקיעתה של התקשורת הישראלית".

בין השאר התפרסמה שם "ירייה נוספת", כתבה מאת רוני אבולעפיה. הירייה הראשונה נורתה עליידי חוליית טרור. את הירייה הנוספת ירתה התקשורת. ב-3 באוגוסט 2003 חזרה משפחת חיון מחופשה בסיני אל ביתה בהר גילה, התנחלות ליד ירושלים. בעלייה ליישוב נתקלו במארב מחבלים. האם, צילה חיון, ספגה שמונה כדורים. מצבה היה אנוש. בתה חמוטל נפצעה בינונית. למרבה המזל, בעלה חיים ושני ילדיה הנוספים, הדס ואמיתי, יצאו ללא פגע.

"כשהאמבולנס הגיע אל פתחו של חדר הטראומה בהרסה", מספרת צילה חיון לכתביהעת, "כבר חיכו לנו עשרות צלמים ועיתונאים. אני זוכרת את הצעקות של חיים בעלי ושל רופא האמבולנס, שנאבקו בהם כדי לפלס את הדרך לאלונקה שלי. הם היו צריכים ללכת מכות עם צלמים כדי להכניס אותי לחדר הניתוחים. אני שכנתי שם וכל שנייה היתה קריטית והיו שם אנשים שלא היה אכפת להם בכלל אם אני אחיה או אמות, יותר חשוב להם היה להשיג את התמונה".

בשלוש בכור נדרם הבעל על כורסה במחלקת הטראומה. בחמש וחצי העירה אותו האחות. "מחפשים אותך מהתוכנית של רפי רשף", הודיעה. עד שש הצטרפו כלי התקשורת האחרים. שלושה ימים לא הניחו לו: התקשרו מערוצי טלוויזיה, רדיו, עיתונים. "לכולם הוא סירב", אומרת צילה חיון, אבל לא כולם קיבלו את סירובו. כתבת וצלם מערוץ 10 הגיעו לבית החולים ואמרו: כמה שחמוטל יפה ושזופה עם הצמחה, עם החוטים והחרוזים שעשעו לה הברואיות בסיני, וזה מצטלם נורא טוב. אתה לא רוצה לשתף את כולם? שאלו את חיים. נורא כדאי. זה עושה משהו שייראו אותה.

"ב-6:30 התייצבו כתבים מול הדס ואמיתי, בפתח ביתנו בהר גילה. חיים אסר על הילדים להתראיין, אבל הם לא הרפו, המשיכו להתקשר לסלולריים שלהם, לשלוח להם הודעות אס.אם.אס ולפנות באמצעות חברים".

ואז (מספרת הכתבה) הגיע הביתה "מעריב", והילדים ראו את תמונת הצבע של אמם, עירומה עד מתחת למותניה, מפארת את ראש עמוד החדשות של העיתון. "צילה היתה בגודל של חצי

עמוד, שוכבת על האלונקה של האמבולנס בעורה נישאת לחדר הטראומה, עירומה ומדממת. בנסיעה מסיני היא לבשה גופייה ומכנסיים קצרים. החובשים באמבולנס גורו את בגדיה כדי לנסות לעצור את הדימום. זה האימאג' שניכט אל העוברים ושבים מדוכני העיתונים".

שלפתי את העיתון מהארכיון. גם לאחר 11 חודש, המראה כלי-כך מביך, כלי-כך משפיל, שקורא שאיננו סוטה בנפשו מבקש לזרוק מיד את הגיליון מהיד. העיתונות הישראלית לא הואשמה אף פעם באיפוק ובטעם טוב, אבל פרסום התמונה הזאת חוצה באמת את כל הגבולות.

הדס, בת 14, טילפנה למערכת "מעריב" וביקשה לדבר עם העורך. "שאלו אותה (מספרת צילה חיון) מי מבקשת, והיא אמרה, הדס חיון מהפיגוע בהר גילה. תוך שניות אמנן דנקנר היה על הקו. איך אתה מעז לפרסם תמונה כזאת של אמא שלי? אמרה הדס. אתה בכלל יודע מי זאת אמא שלי? ביקשת רשות? אמא שלי לא רוצה שיצלמו אותה כך.

"בתשובה ענה עורך 'מעריב', להדס בת ה-14, שהיא לא מבינה מה זה תקשורת. היא אמרה שהיא רוצה שיתנצל. תגידי לי איפה אמא שלך שוכבת ואני אשלח לה פרחים, ענה, ואז הוא שאל אותה אם היא מוכנה שהוא יפרסם את השיחה ביניהם. היא טרקה לו את הטלפון".

צילה התעוררה מהתרדמת לאחר 23 יום. התאוששותה הוגדרה כנס רפואי. כשחזרה לחיים הראתה לה בתה את התמונה שפורסמה ב"מעריב". "הרגשתי זוועה", היא מספרת. "זו היתה חרידה גסה לפרטיותי. פלג גופי העירום הוא לא נכס שאני מוכנה לסחור בו. זאת בפירוש התעללות. התנסיתי בהרבה אלימות מאוד כואבת, וזו היתה עוד אלימות שנכתפה עלי וגם איתה היינו צריכים להתמודד – אני, ילדי ובעלי.

נחום ברנע

הניצחון הכפול של צילה חיון

"האיוב שלי מנסה להפקיע את זכותי להיות אדם פרטי, וזה לא מקנה זכות גם לצד שלי לעשות זאת. לתקשורת אין גבולות. היא מעלה כל הזמן את סף הזעזוע, ואנחנו צריכים כל הזמן לייקר את הסחורה".

המניע של התקשורת, אומרת חיון, הוא כספי. "מתוך תאוות בצע, כדי להגדיל את התפוצה, פונה העורך אל המכנה המשותף הנמוך ביותר. הוא לא שואל את עצמו מה אחריותו החברתית ומה אחריותו כלפי צילה חיון".

במקצועה, חיון מפיקה אירועי תרבות. ערב שבוע הספר (מספרת הכתבה) היא ניסתה לעניין בפרויקטים שלה כמה עיתונאים. הם סירבו. היא נותרה בתחושה ש"החיים שלך הם לא-כלום. לעומת זאת, החורבן שלך מעניין".

"אני לא רוצה להיות האשה מהפיגוע, אני רוצה להיות צילה מאוטרספר או משבוע הספר. אני כבר רגילה ללחשושים: ההיא מהפיגוע בהר גילה. אני מקווה שאפשר יהיה להגיד עלי עוד דברים". מזמן לא נאמרו דברים נוקבים כל-כך, מדויקים כל-כך, משכנעים כל-כך על הדרך הצינית, האטומה, השקרית, שבה מטפלת התקשורת בישראל בנפגעי טרור. הגיע הזמן שמישהו יאמר אותם, והכי טוב שיאמר אותם מישהו כמו צילה חיון, שנקי מכל אינטרס מסחרי או אישי.

**מוסר־ההשכל
פשוט: עם נבלים
תחנבל, עם כלבים
תחכלב, ועם סוחרים
תסחר. צילה חיון
ניצחה את עיתונות
הקיטש בנשקה שלה**

הייתי שמח לסיים את הסיפור בנקודה זו, אבל הבטחתי סוף מפתיע, סוף טוב, והבטחות צריך לקיים. כמו בתוכניות המציאות הוורדרדות בטלוויזיה, כמו ב"מהפך" של אורנה דץ, יום בהיר אחד שאיפותיה של צילה חיון התגשמו. ואיפה? מכל אמצעי התקשורת, דווקא ב"מעריב".

זה קרה במוסף "סופשבוע", ב-11 ביוני, ימים אחדים לאחר שכתבה האשמה הנוקב שלה פורסם ב"ארץ אחרת". בעמוד הפותח מופיעה צילה חיון, בשיער מתברר, בחיך רחב, במחשוף עמוק שחושף מקצת ממה שחשף העיתון, בנסיבות אחרות, בקיץ שעבר. "צילה חיון", מבשר העיתון, "מספרת איך הפכה את ההחלמה לפרויקט אישי, בדיוק כמו שהפכה את שבוע הספר לאירוע התרבות הגדול במדינה".

לכתבת העיתון, שרי מקובר־בליקוב, היא מספרת בפירוט רב מה קרה לה באותו לילה נורא ובלילות שאחריה, אבל הסיפור נקרא לגמרי אחרת. אין בו צלמים שכמעט הורגים אותה בכניסה לבית־החולים, אין בו שיחה טראומטית עם העורך דנקנר, שמסביר לבת שלה מה זאת עיתונות. יש בו טונות של קיטש וים של דמעות.

התמונה המפורסמת, שחררה בגסות לפרטיותה של צילה חיון והקפיצה לשמים את ילדיה, מופיעה מחדש, אבל בגרסה מוצנעת. המחצית הימנית של התצלום נעלמה. עכשיו רק הפנים והצוואר חשופים. וגם הילדים מופיעים, בתמונה משפחתית, ילדים מאושרים, כאלה שלעולם לא טורקים טלפון. ומופיעים, בפירוט מכובד, עסקי ההפקה של צילה חיון, עטופים במחמאות מפליגות. אין מה לדבר, חיון שיחקה אותה.

מוסר־ההשכל פשוט: עם נבלים תתנבל ועם סוחרים תסחר. צילה חיון ניצחה את עיתונות הקיטש בנשקה שלה. ההפקות שלה קיבלו סיקור אוהד, מחניף, בעיתוי הנכון, מבחינתה: ערב שבוע הספר. עכשיו, כשתכנס לחדר, לא ילחשו מאחורי גבה, זאת האשה מהפיגוע. יצעקו לה את זה באוזן. וצילה חיון, בתוך חגיגת הניצחון המוצרקת שלה, נצחון הטובים על הרעים, תרגיש טיפ־טיפה עירומה, עוד יותר עירומה משהרגישה בקיץ שעבר, כשהעיתון הפקיר את גופה למכבש הרפוס. ■

"מעריב" נגד ארבל

יובל קרמניצ'ר

החלטתו של היועץ המשפטי לממשלה, מני מזוז, לסגור את תיק החקירה נגד ראש הממשלה אריאל שרון, ויותר מזה ההאשמות החריפות שהטיח בפרקליטת המדינה היוצאת, עדנה ארבל, הביאו את עורך "מעריב" אמנון דנקנר לכתוב את הדברים הבאים: "מני מזוז אמר אתמול... כי עדנה ארבל וחברותיה סימנו את המטרה (שרון ובנו גלעד) ורק אחרי כך יצאו לקושש ראיות. זו האשמה נוראה. האשמה דומה העלינו בעמודים האלה בקשר ליותר מפרשה אחת, שבה פרקליטות המדינה סימנה מטרת ונהגה באופן תמוה ולפעמים נלוז" ("מעריב", 16 ביוני 2004).

מה הן אותן האשמות שעליהן לוקח לעצמו דנקנר זכות ראשונים? לקראת מינויה של ארבל לבית המשפט העליון, הטיח בה דנקנר שהיא היתה שותפה ל"תפירת תיק פלילי נגד שר המשפטים", ואחר אית ל"ניהול חקירה שלא בתום לב, העולה כדי שיבושי חקירה ושיבוש משפט". כך קרה, שלראשונה נבחרה לבית המשפט העליון מועמדת אשר הואשמה בלא פחות מאשר "פוטש אנטי דמוקרטי של הדרג הפקידותי נגד הדרג הנבחר" (הציטוטים לקוחים ממאמרו של דנקנר, "העין השביעית", גיליון 50).

אכן, קשה להעלות על הדעת האשמה חמורה מזו. הקורא הסביר מבין ממאמרו של דנקנר שהיה ברור לפרקליטת המדינה שאין ממש בטענות שהועלו כלפי שר המשפטים, ולמרות זאת "תפרה" לו תיק, כלומר טפלה עליו עלילה, תוך שיבוש חקירה ושיבוש משפט. כמעט פרשת דרייפוס.

דבריו של מזוז, שמשמעותם היא שהצוות בראשותה של ארבל ניגש לעבודה בתיק שרון עם מסקנות מוכנות ורק אחרי כך ניסה להמציא להן ראיות, מתאימים להפליא לתיאור של "מעריב" את התנהגות הפרקליטות.

ובכן, כחומרת האישום, כך עולה מידת הנטל שעל הכותב לעמוד בו להוכחת אמיתות דבריו. האם עומד אמנון דנקנר בנטל?

ביום מינויו של יעקב נאמן לשר המשפטים, 18.6.96, הגיש העיתונאי יואב יצחק עתירה לבג"ץ נגד המינוי. מרבית סעיפי העתירה הוסרו מעל סדר־היום בדיון בבג"ץ. עניין אחד, החשד שלפיו נאמן הדיח עד בפרשת דרעי, מרטין בראון, עבר לבדיקת המשטרה, בהסכמת הצדדים. בתגובה לטענות שנטענו נגדו שם הגיש נאמן תצהיר לבית המשפט. חוקרי המשטרה, תנ"צ יעקב גרוסמן ונצ"מ דורון בית־נר, מונו לנהל את החקירה וגבו הודעות מפיו של השר נאמן, שתיקן את גרסאותיו לאורך הדרך. "במהלך הבדיקה ובשל ריבוי הגרסאות של נאמן, בשלב מסוים הבינו שאין ברירה אלא לעבור לחקירה. גם בחקירה היו גרסאות רבות וכך הגיעו למסקנה הפשוטה שהוא שיקר לבג"ץ", אומר מקורב לארבל. אכן, הבדיקה הובילה בסופו של דבר להגשת כתבי־אישום, לא בעניין המקורי שנגע להדחת עד, אלא באשמת עדות שקר, באשמת הגשת תצהיר כוזב לבית המשפט ובאשמת שיבוש הליכי חקירה, עקב התנהלותו הכללית של נאמן במהלך חקירת המשטרה. "בתצהיר לבית המשפט העליון לא חוקרים חקירות נגדיות, ובית המשפט מקבל כל מה שכתוב כאילו זו אמת לאמיתה, ומדובר בשר משפטים שחתם על התצהיר. מי שמגיש תצהיר כזה לבית המשפט צריך מאוד מאוד לדקדק", מסביר גורם משפטי בכיר, שהיה מעורב בתיק. בסופו של דבר זוכה נאמן בבית המשפט. לא משום שנמצא דובר אמת, אלא משום שבית המשפט לא השתכנע שהיתה לו כוונה או מודעות לכך שהוא מטעה את בית המשפט או שיש בהתנהגותו כדי לשבש את החקירה. הוכחת היסודות הנפשיים הכרחית להשגת הרשעה בעבירות שבהן הואשם. יש להבהיר: בית המשפט לא חלק על כך שנאמן הצהיר פרטים לא נכונים ושינה את גרסאותיו.

אמנון דנקנר

ציילום: מיקי קרצמן

החלטת מני מזוז בעניין האי היווני הפיקה מעורך "מעריב" תרועת ניצחון: טענותיו נמצאו מוצדקות. בדפים אלה האשים אמנון דנקנר את עדנה ארבל בתפירת תיק פלילי נגד יעקב נאמן. עד כמה טרח לבדוק את האשמותיו בטרם פרסום?

עדנה ארבל

במה דברים אמורים? לפי דנקנר, התנהגותה של הפרקליטות, כפי שהיא מצטיירת מעיון בפרוטוקול המשפט, מעידה על מאמץ להכפיש את נאמן על לא עוול בכפו, מטעמים פוליטיים-אידאולוגיים, כלומר מתוך חשש ממנינו של שר ימני ודתי. התמונה העולה מדבריו היא של התנהגות חריגה מצד הפרקליטות, כאשר המגמה היא טשטוש האמת כפי שהיא עולה מן החקירה, מתוך דחף פסול להביא את הנושא לכתב-אישום ובכך לחסל פוליטית את נאמן.

לדנקנר שלוש טענות עיקריות, אשר מעידות, לשיטתו, על התנהגותה הפסולה של הפרקליטות במקרה זה. הטענה הראשונה היא ש"חוקרי המשטרה התבקשו שלא להכין דו"ח סיכום חקירה ולא להגיש המלצות" – הליך שהיה מנוגד למקובל וחריג מאוד, לטענתו. דנקנר מצביע בעניין זה על מעורבות בלתי שגרתית של הפרקליטות בחקירה. בהקשר הזה העלה דנקנר את הטענה נגד ארבל ולפיה "לאחר הפסק, מסרה פרקליטת המדינה עדנה ארבל מידע שעמד בסתירה לעדויות של חוקרי המשטרה במשפט" ("הארץ", מאי 97). ארבל טענה שלא היה דבר חריג בחקירה, כך דנקנר, בעוד שהחוקרים ראו בחקירה דבר חריג מאוד.

והנה, בעמ' 30 לפרוטוקול נשאל תנ"צ גרוסמן, ראש צוות החקירה, על-ידי עו"ד שיינמן מן הסנגוריה: "האם זה נכון שבמקרה הזה לא כתבת המלצה או מסקנה משום שביקשת (כך במקור, אולם מקריאת הדברים במלואם, נראה שהכוונה ל"התבקשת") מהיועץ המשפטי לא לכתוב המלצה? גרוסמן: זה לא נכון. הנכון הוא שאני ביקשתי לא לכתוב המלצה. אני הייתי בדעה שמאחר והליווי של הפרקליטות היה כלי-כך צמוד והדוק, סיכום החקירה מבהיגתי היה בזבוז זמן...". ומכאן, שגם דברי ארבל לאחר הפסק תאמו את דברי החוקרים ולא סתרו אותם.

ומה בדבר הטענה שליווי הפרקליטות ומעורבותה חרגו מן השגרת? אכן, בפרוטוקול מופיעות התבטאויות של נצ"מ בית-נר, אשר קריאה חלקית שלהן עשויה להוביל למסקנה שליווי הפרקליטות את המקרה היה בלתי שגרתית. בשיחה טלפונית מבהיר בית-נר: "חקירת אישיות ציבורית תמיד היתה מלווה פיקוח וקשר כמעט יום-יומי ואף יותר מזה עם הפרקליטות. זה היה ועודנו קיים. גם בחקירות בעלות עניין ציבורי רב, איש פרקליטות מלווה מקרוב,

כמעט כמו איש צוות החקירה. במקרה הזה לא היה שום דבר חריג". את הדברים מאשרים יעקב גרוסמן וכל אנשי הפרקליטות שרואיניו לצורך הכתבה הזו. מדוע שירצו בפרקליטות למנוע מהשוטרים לכתוב את סיכום החקירה? אמנן דנקנר מסביר: "זה הרי כלי-כך שקוף וברור. יש עדויות על שיחות שבהן אחד החוקרים לא הסתיר את דעתו (בפני נאמן) שבעניינו אין פה תיק פלילי, אין פה חומר למשפט ולכן לא רצו שיהיה דו"ח סיכום חקירה כזה והמלצה כזו". כשמעיינים בתיק ניתן למצוא עמדות כאלו – בפיה של הסנגוריה. בחקירתו ננגדית את השוטרים, מנסה עו"ד שיינמן להראות שהללו היו בדעה אוהרת

יעקב נאחן

ציילומים: פלאש 90

אולם, בעוד שהתביעה ראתה בשינוי הגרסאות עדות לחמקמקותו, בית-המשפט התרשם שתיקון הגרסאות על-ידי נאמן הוא עדות לתום לבו. אם שואלים את אמנן דנקנר, סיפור החקירה והמשפט מקפלים בתוכם פרשה אפלה מאין כמותה. "לכאורה יש כאן כל המרכיבים הכי דרמטיים שמהם עשויות פרשיות פוליטיות מהדהדות", אומר עורך "מעריב". "אם תקבל את הטענה שלי, זו היתה הפעם הראשונה שהפרקליטות החליטה וביצעה הרחה בדרך של טפילת עלילה נגד שר שמונה מעל ראשיהם ושלא רצו בו מטעמים אידאולוגיים פוליטיים, וזה דבר נורא".

העין השביעית

כתב עת לענייני עיתונות ותקשורת

"העין השביעית" הוא במה לעיתונאים המוטרדים מהרמה המקצועית ומהאתיקה של התקשורת הישראלית. זהו כתב העת היחיד שבו תמצאו התבטאויות מעמיקות על הקשר בין פוליטיקה לתקשורת, על מאבקים בין העיתוננים, על יחסי מו"ל-עיתונאי, על ניגוד אינטרסים, זכות הציבור לדעת ועוד.

להזמנות: טלפון: 1-800-20-2222 פקס: 02-5631122

ניתן לרכוש את גליונות "העין השביעית" בכל חנויות "סטימצקי" ו"ספרי"

לנאמן, ונחסמו עליידי הנחיות הפרקליטות. ואולם כל אימת שחוקרי המשטרה נשאלים על כך, הם מכחישים זאת. הטענה השנייה שמעלה דנקנר היא נגד "ההוראה השנייה, והחמורה אף יותר שניתנה לחוקרי המשטרה, שלא יחקרו בשום פנים ואופן איש אחר, העד המרכזי בפרשה, שעדותו, אילו התבקשה, היתה מוציאה את האוויר מהחשדות נגד נאמן. אותו עד הפציר בשוטרים לחקור אותו, אולם נענה באמירה שנאסר עליהם לעשות זאת".

מדובר בעדותו של עו"ד אהוד סול, ממשרדו של יעקב נאמן. במהלך המשפט התברר, שאהוד סול היה מי שערך את התצהיר המפורסם של יעקב נאמן, ועוד באיטוף הפרטים שנמסרו בתצהיר. תנ"צ (בדימוס) יעקב גרוסמן: "אני יודע שבכל מיני מעבדות מנסים להמציא את האיש שמסוגל להגיד לי דבר כזה (לא לחקור עד; י"ק)... אין דבר כזה... לא קרה מעולם שלי יגידו בחקירה אל תחקור איש... ועוד שדבר כזה ייאמר עליידי פרקליטת המדינה... הרי מי שאומר דבר כזה, מיד מביין שזה יעבור תיעוד". על הטענה כאילו פנה אליהם עו"ד סול בבקשה להיחקר, משיב גרוסמן: "זה קשקוש מקושקש. בתיק רואים מה כן עשינו. עו"ד אסנת לייב הכינה את טיוטת התצהיר וגבינו את עדותה כמו שצריך. גם בעניין הזה לי היו ספקות אם זה נחוץ, אבל תראה מה היתה הגישה שלנו. מאוד מרחיבה. אם היתה פונה אלינו המנקה, בריבמקום היתה נרשמת עדות או לפחות זכרון דברים".

האם עו"ד סול היה עד מרכזי? מדוע היו לך ספקות האם ראוי לחקור אותה? גרוסמן: "התצהיר הספציפי הזה נחתם עליידי אדם שביום חתימתו נשא שלושה תארים: עורך דין, פרופסור למשפטים ושר המשפטים. התצהיר הוא של עושה התצהיר, לא של עורך הדין. עורך הדין יכול לעזור לו בניסוח, ולקיים את מצוות האזהרה, החובה להבהיר לחותם התצהיר את משמעות החתימה על התצהיר כזה. נכון שהשופטים קבעו שאין חולק בדבר חשיבות עדותו של עורך התצהיר, ולנו היתה דעה אחרת. מה לעשות?"

דרורן בית'נר מספר על הפגישה שבה "התחנן" עו"ד סול להיחקר: "באחת הפגישות שות רשמנו עדות מהמוכירה של נאמן. פגשנו אותו (את עו"ד סול; י"ק). באותו זמן חקרנו את עניין הפגישה עם בראון, לא את נושא התצהיר. נפגשנו איתו והיתה שיחה נחמדה. הוא טוען שאמר תחקרו גם אותי. באותו הזמן הוא לא היה רלבנטי".

דרורן בית'נר מספר על הפגישה שבה "התחנן" עו"ד סול להיחקר: "באחת הפגישות שות רשמנו עדות מהמוכירה של נאמן. פגשנו אותו (את עו"ד סול; י"ק). באותו זמן חקרנו את עניין הפגישה עם בראון, לא את נושא התצהיר. נפגשנו איתו והיתה שיחה נחמדה. הוא טוען שאמר תחקרו גם אותי. באותו הזמן הוא לא היה רלבנטי".

מקורב לארבל מוסיף: "נאמן מעולם לא דרש שיחקרו אותו (את סול). מדוע לא הוצג סול עליידי נאמן כמישהו שחייבים לחקור אותו במהלך החקירה? אם הוא היה מתעקש שיחקרו את סול, לא היו חוקרים אותו? ודאי שכן. בכל מקרה, השליח פה אינו בעל דבר. האחראיות חלה על המצחיר ולא על כותב התצהיר". בין אם היה צריך לחקור את עו"ד סול ובין אם לא (ובית המשפט סבר שכן), בין אם עדותו היתה מרכזית או לא, בדיקה פשוטה עם החוקרים מעלה הסברים מתקבלים ביותר על הדעת לשאלה מדוע לא נחקר, ומכל מקום ברור שההחלטה בעניין זה היתה של החוקרים, ולא היתה כל מעורבות של פרקליטת המדינה בכך. עיקר התזה של דנקנר מבוססת למעשה על ההנחה שהחוקרים והפרקליטות היו בשני מחנות שונים, כאילו החוקרים נאנסו להגשת כתבי האישום עליידי הפרקליטות. תחקיר "העיין השביעית" מעלה שבצוות החקירה ובפרקליטות היו אמנם דעות לכאן ולכאן בנוגע לשאלה, אם ניתן להשיג הרשעה. אולם לא היתה מחלוקת של ממש באשר לשאלה אם יש בתיק ממש.

מקורב לארבל מוסיף: "נאמן מעולם לא דרש שיחקרו אותו (את סול). מדוע לא הוצג סול עליידי נאמן כמישהו שחייבים לחקור אותו במהלך החקירה? אם הוא היה מתעקש שיחקרו את סול, לא היו חוקרים אותו? ודאי שכן. בכל מקרה, השליח פה אינו בעל דבר. האחראיות חלה על המצחיר ולא על כותב התצהיר". בין אם היה צריך לחקור את עו"ד סול ובין אם לא (ובית המשפט סבר שכן), בין אם עדותו היתה מרכזית או לא, בדיקה פשוטה עם החוקרים מעלה הסברים מתקבלים ביותר על הדעת לשאלה מדוע לא נחקר, ומכל מקום ברור שההחלטה בעניין זה היתה של החוקרים, ולא היתה כל מעורבות של פרקליטת המדינה בכך. עיקר התזה של דנקנר מבוססת למעשה על ההנחה שהחוקרים והפרקליטות היו בשני מחנות שונים, כאילו החוקרים נאנסו להגשת כתבי האישום עליידי הפרקליטות. תחקיר "העיין השביעית" מעלה שבצוות החקירה ובפרקליטות היו אמנם דעות לכאן ולכאן בנוגע לשאלה, אם ניתן להשיג הרשעה. אולם לא היתה מחלוקת של ממש באשר לשאלה אם יש בתיק ממש.

מקורב לארבל מוסיף: "נאמן מעולם לא דרש שיחקרו אותו (את סול). מדוע לא הוצג סול עליידי נאמן כמישהו שחייבים לחקור אותו במהלך החקירה? אם הוא היה מתעקש שיחקרו את סול, לא היו חוקרים אותו? ודאי שכן. בכל מקרה, השליח פה אינו בעל דבר. האחראיות חלה על המצחיר ולא על כותב התצהיר". בין אם היה צריך לחקור את עו"ד סול ובין אם לא (ובית המשפט סבר שכן), בין אם עדותו היתה מרכזית או לא, בדיקה פשוטה עם החוקרים מעלה הסברים מתקבלים ביותר על הדעת לשאלה מדוע לא נחקר, ומכל מקום ברור שההחלטה בעניין זה היתה של החוקרים, ולא היתה כל מעורבות של פרקליטת המדינה בכך. עיקר התזה של דנקנר מבוססת למעשה על ההנחה שהחוקרים והפרקליטות היו בשני מחנות שונים, כאילו החוקרים נאנסו להגשת כתבי האישום עליידי הפרקליטות. תחקיר "העיין השביעית" מעלה שבצוות החקירה ובפרקליטות היו אמנם דעות לכאן ולכאן בנוגע לשאלה, אם ניתן להשיג הרשעה. אולם לא היתה מחלוקת של ממש באשר לשאלה אם יש בתיק ממש.

מקורב לארבל מוסיף: "נאמן מעולם לא דרש שיחקרו אותו (את סול). מדוע לא הוצג סול עליידי נאמן כמישהו שחייבים לחקור אותו במהלך החקירה? אם הוא היה מתעקש שיחקרו את סול, לא היו חוקרים אותו? ודאי שכן. בכל מקרה, השליח פה אינו בעל דבר. האחראיות חלה על המצחיר ולא על כותב התצהיר". בין אם היה צריך לחקור את עו"ד סול ובין אם לא (ובית המשפט סבר שכן), בין אם עדותו היתה מרכזית או לא, בדיקה פשוטה עם החוקרים מעלה הסברים מתקבלים ביותר על הדעת לשאלה מדוע לא נחקר, ומכל מקום ברור שההחלטה בעניין זה היתה של החוקרים, ולא היתה כל מעורבות של פרקליטת המדינה בכך. עיקר התזה של דנקנר מבוססת למעשה על ההנחה שהחוקרים והפרקליטות היו בשני מחנות שונים, כאילו החוקרים נאנסו להגשת כתבי האישום עליידי הפרקליטות. תחקיר "העיין השביעית" מעלה שבצוות החקירה ובפרקליטות היו אמנם דעות לכאן ולכאן בנוגע לשאלה, אם ניתן להשיג הרשעה. אולם לא היתה מחלוקת של ממש באשר לשאלה אם יש בתיק ממש.

שה לעמוד מול סיפור עסיסי כליכך. תינוק בן קצת יותר משנה, שאמו מסרה אותו לאימוץ כשהיה בן ימים אחדים, אך אחרי כחודשיים התחרטה – במסגרת החוק, המאפשר חרטה והסתגלות לשני הצדדים, המאמצים והמוותרים; שירותי הרווחה דנו בבקשתה ולא התלהבו מהרעיון להחזיר לה את התינוק, אך כאשר התערב בעניין אבי התינוק, שעד אז לא ידע כלל שיש לו תינוק, וגם הוא ביקש להחזיר לו את בנו, והרי הוא כלל לא ויתר עליו, ברקו שירותי האימוץ את שני ההורים הביולוגיים והחליטו שיש להם מה שמוגדר מסוגלות הורית ויש להחזיר להם את התינוק. ההורים המאמצים ערערו, ומאו מתנהל העניין בבית־הדין למשפחה ובכתיב־המשפט הכלליים. כדרכה של מערכת המשפט, ההליכים נמשכים כבר כמעט שנה, ונכון לשעת כתיבת שורות אלה, סופם עדיין רחוק. לא צריך להמתין לסיומה המשפטית של הטלנובלה, שזכתה לכותרות עסיסיות נוסח "משפט שלמה" ו"אם נגר אם", כדי לסכם, שלא היה כמעט סעיף בחוק ובתקנוני האתיקה שלא הופר בסיקור הסיפור הזה בתקשורת. הכל מתחיל בעצם פרסום הסיפור. כפי שידוע לכל כתב מתחיל לענייני משפט, בית־הדין למשפחה אסור באיסור חמור בסיקור. חל עליו צו איסור פרסום גורף, וכדברי כתבת ותיקה, "אפילו למסדרונות בית־הדין הזה אסור לנו להיכנס, כדי שלא נראה את האנשים המתדיינים שם בשעתם הקשה". ולא בכדי. בניגוד למקרים רבים אחרים שבהם הביטוי נשחק שלא כדין עקב אינפלציה בשימוש, במקרים הללו אכן מדובר בדני נפשות הרי גורל. בדרך־כלל מעורבים בהם קטינים וחסרי ישע, וחשוב מאוד שהדיונים בגורלם יתנהלו בלא לחצים ובלא השפעות מבחוץ. גם הצדדים המתדיינים, המנצחים והמפסידים, זקוקים לזמן ולמרחב תומכים כדי להתמודד עם תוצאות כל הליך שמתקיים שם.

כמו בתקרים רבים אחרים המתנהלים בבית־הדין הזה, יש בהם סיפורים עסיסיים הרבה יותר מהסיפור שלפנינו, אך למזלם הגדול של הנוגעים בדבר הם אינם מגיעים לתקשורת. גם הסיפור הנוכחי היה ידוע לכתבי משפט ורווחה אחרים, וכולם נמנעו מלפרסמו. עד שהם הופתעו לראותו בערוץ 1 בכתבה של הכתב לענייני רווחה, רועי כץ. בכתבה הובאה עמדתם של ההורים המאמצים וכן משפט של מנכ"ל המועצה לשלום הילד, שדיבר באופן כללי על הצורך להתחשב בצורכי הילד, ולא בצורכי ההורים. עמדתם של ההורים הביולוגיים לא הובאה כלל. רועי כץ מודה שבגלל החששות המרובה הוא לא הצליח להגיע אל המשפחה הביולוגית. כץ אומר שלא עסק כלל בהיבט המשפטי, אלא העביר את הסיפור למערכת, וזו טיפלה בכל ההיבטים הללו, כולל ייעוץ משפטי. ב"דיעות אחרונות", שכאמור היו מודעים לסיפור, הרחיבו את העיסוק בו למחרת וגם הביאו חצי ציטוט מפי פרקליטי האם הביולוגית.

השופטת חנה רישירוטשילד הביעה זעם על הפרת צו איסור הפרסום, אך מאחר שהדבר נעשה, הכשירה אותו בדיעבד, או מכל מקום לא נקטה צעדים נגד מפירי החוק. אולי השופטת, המורגלת בעבודה הרחק מהורקורים, לא הבינה את הסיטואציה שנקלעה אליה.

ביומיים־שלושה הראשונים מילאו ההורים המאמצים את התקשורת. זעקותיהם חדרו ללבבות, תמונותיהם המטושטשות, פחות או יותר, ובייחוד תמונתו המטושטשת של התינוק בחדרו המלא צעצועים ומוצצים, לא הותירו קורא או צופה אדיש. תיאוריה של האם על הלילות בלי שינה שעברו עליה בשנה האחרונה, כיצד קמה לטפל בתינוק בכל פעם שהוא התעורר, כיצד האכילה אותו וניקתה אותו; הרמיזה שאין לבני הילדים נוספים, והם כבר אינם צעירים, בעוד שכל חייה של האם הביולוגית הצעירה עוד לפני; ועדויות בני משפחה, חברים ושכנים – אלה יצרו, במשך שעות ארוכות של שידורים וכתבות לאין ספור, תמונה נטולת ספקות. סיפור מהסרטים. צעירה רווקה לא יציבה כליכך מוותרת על התינוק, ואחר־כך מתחרטת תוך התעלמות מטובת התינוק. אלא שכמו תמיד, דימויים כאלה לא נוצרים מאליהם. בדיקה לא מעמיקה יותר מדי מעלה, שמי שהיה לו אינטרס מובהק לצאת אל התקשורת היו ההורים המאמצים, ככל הנראה משום שחשו שהקיים המשפטי שלהם חומק מבין אצבעותיהם. בעזרת פרקליטים וקרוב משפחה שמבין בתקשורת ונטל לידיו את הטיפול בה, לא התקשו לבנות את הדימוי המשפחתי החם, שמן הסתם אינו מופרך כלל. לעומתם, האם הביולוגית לא מיהרה להיחשף, גם לא עם הטשטוש המתבקש. פרקליטיה נדרשו להילחם קרב מאסף. גם הופעתה של האם הביולוגית, בסופו של דבר, לא שיפרה את מצבה הציבורי. היא ספרה שגילתה את דבר ההריון רק בחודש השמיני, מה שעורר מיד שאלות על מידת התמצאותה בהוויות החיים, וממילא גם על מסוגלותה להיות אם. גם יחסיה עם אבי התינוק עלו לדיונים בתקשורת ובשיחות סלון לרוב. בקיצור, היא נתפסה כיצור מופקפק שאינו מגיע לקרסוליהם של המאמצים. בקרב על דעת הקהל לא היה לה שום סיכוי. גם על תפקידם של הפרקליטים משני הצדדים כמקדמי יחסי־ציבור יש מה לומר. כאשר נמסר לבית־המשפט המחוזי מידע על ההורים המאמצים שלא היה ידוע קודם לכן, החליטה השופטת, סביונה רוטלוי, מומחית נודעת לזכויות ילדים, להוציא את הפרקליטים מהאולם. היא כנראה ידעה מה יקרה, גם אם תתרה בהם שוב ושוב שאסור להם להדליף את המידע. אבל זה לא הפריע לפרקליטה של האם

כרמית גיא

בשם "טובת הילד"

הביולוגיה להתייצב מיד מול המצלמות ולהכריז, שהמידע החדש – שאת טיבו הוא, כאמור, לא ידע – יטה את הכף לטובת ההורים הביולוגים, ואולי אף ישכנע את ההורים המאמצים לוותר מכל וכל על הערעור שלהם. אולי. אבל מה בדיוק היה תפקידו של הפרקליט כאן? אחר כך התברר שמדובר, כנראה, במחלת כליות המחייבת דיאליזה. האומנם היא פוגעת ביכולתו להיות אב טוב? ולמה זה צריך לעניין אותנו?

בינתיים יצא הסיפור מכל שליטה והיגיון, שלא לדבר על טעם טוב. העיתונים לא הסתפקו בדיווחים ובשברי הדלפות. הם ליוו את התינוק לפעוטון וראיינו את הגננת, בלי טשטוש פנים, וגם כתמי הטשטוש של התינוק עצמו ושל הוריו הביולוגים והמאמצים קטנו והלכו מיום ליום. אבל בכך לא היה די. העיתונים הפכו את הסיפור העדין והרגיש הזה לחגיגה סרת טעם במיוחד. מיני ידוענים התבקשו להביע דעתם. פנינה רוזנבלום, שיש לה כידוע עניין אישי באימוצים, הצטרפה להפגנה למען האם המאמצת, ודודו טופז הכריז שיש לו רעיון מבריק לפתור את הבעיה שטובי המשפטים ואנשי הרווחה המקצועיים מתחבטים

בה כבר חודשים. אם רק ייתנו לו, הכל יהיה בסדר. כמו בתוכניות הבידור שלו.

מרגלית צנעני, נתי רביץ, מני פאר, עירית לינור וסמדר שיר – כולם נידבו את דעתם, היכן צריך התינוק לגדול. ולא נשכח את הרבנים, שגם להם היתה עמדה לאחר שהתגלה שהאם הביולוגית אינה יהודיה על פי ההלכה, רחמנא ליצלן. "אין מה לעשות, זה סיפור ענקי", אמרו להצדקתם העורכים והכתבים. קודם חושפים סיפור שאסור היה לחשוף, ואחר כך אומרים, אין מה לעשות, הקהל דורש.

ההפגנות נגד האם הביולוגית עוררו אי נוחות מבחינה נוספת. התערבות הקהל, בלהט משיחי שכוה, בעניין שאין פרטי ממנו – מפחידה, בייחוד אם נזכור שבישראל אין סודות, וכל מי שמאוד רוצה לדעת את זהותה של האם הביולוגית, לא יתקשה לעשות זאת. הצגתה כצעירה חסרת אחריות, משום שהתלבטה בסוגיית האמהות ולא היתה בטוחה אם היא מוכנה ובשלה לקראתה, מזכירה את הוויכוחים על זכותן של נשים להפלות מלאכותיות. והרי בין אם הדבר מוצא חן בעיני מישור ובין אם לאו, סוגיית ההורות ומבנה

המשפחה כבר מזמן אינה מובנת מאליה, ואין כמעט מי שלא מתחבט בה בשלב זה או אחר בחייו. לא רבים מרחיקים לכת כמו במקרה שלפנינו, אבל אין בהתלבטויות הללו כדי לחרוץ דין ולקבוע מי יהיה הורה טוב ומי לא. מרבית המקרים של התעללות בילדים מתרחשים במשפחות תקניות לכל דבר ועניין, ואיש לא יוצא לרחובות למען הילדים האלה.

זכויות ילדים בכלל, והליכי האימוץ בישראל בפרט, הם נושא חשוב לעיסוק ציבורי ותקשורתי. תפקודו של השירות למען הילד, כמוסד המעביר תינוקות לאימוץ ובה בעת גם כגורם שאמור לפקח על האימוצים, הוא נושא ראוי שבראויים. בימים כתיקונם קשה לעניין בו מישהו. כתבי רווחה שמנסים לעסוק בו נתקלים בדרך-כלל בקיר אטום, לא רק מצד הגורמים עצמם אלא גם מצד המערכות שלהם, שנושאי רווחה לא ממש בראש מעייניהם. מתי בפעם האחרונה התעורר עניין תקשורתי שכזה כאשר הופסקו תקציבים למשפחות אומנה ולמוסדות לילדים חוסים, וילדים רכים נאלצו לחזור הביתה להורים בלתי כשירים ולנסיבות כלכליות חמורות בגלל קשיים של המערכת שאמורה להגן עליהם בתנאים של קיצוצים גורפים? הרי המדינה מכריזה חוזר והכרוז, שצריך להפריט את כל המוסדות לטיפול בילדים, כי המדינה לא צריכה ולא מסוגלת לנהל מוסדות כאלה כמו שצריך. הנה, ילדים כמצרך עובר לסוחר או לסחורה אידיאלוגית. ואיש לא פוצה פה ומצפץ.

הכתבים שטיפלו בסיפור התינוק אומרים, שהעלו על סדר-היום נושא חשוב. נכון. השאלה היא באיזה מחיר, והיכן מקומו של התינוק בסיפור הזה. ימים ארוכים מילאה הסיסמה "טובת הילד" את האוויר ואת עמודי העיתונים. אך מי שמתעניין בטובת הילד היה צריך לדעת, שמה שחשוב לו יותר מכל הוא שהחלטה בעניינו תתקבל בחרדת קודש, בשקט ובקור רוח, בלי הפגנות ברחובות. האחרונה שחשבה על כך היתה התקשורת עצמה. היא רצתה צילומים מטושטשים פחות ופחות, היא רצתה אם מול אם, טלנובלה מבית היוצר של ערוץ "יוה", או כמו שאמר הדובר הנואש של משרד הרווחה, "מחר יכריזו על תוכנית 'המרוץ לילד', ושם ייקבע גורלו".

איור: אפרת בלוטסקי

"אין מה לעשות, זה סיפור ענקי", אמרו להצדקתם העורכים והכתבים שהפכו את המקרה הרגיש של התינוק המאומץ לטלנובלה. קודם חושפים סיפור שאסור היה לחשוף, ואחר כך אומרים, אין מה לעשות, הקהל דורש

כתבנו, אז מה

”בניגוד לחוקי הטבע” – ככה הסבירו הפרשנים הפוליטיים את כשלון תחזיותיהם על תוצאות המשאל בליכוד. כשהמציאות טופחת על הפנים נאחזים במיסטיקה

ארן ליבי

1 התחזיות (א')

”משאל העם בליכוד כבר הוכרע, אלא אם עד 2 במאי יתרחש, חלילה, פיגועי-על, מגה-טרור. לא סתם הוכרע אלא ברוב סוחף. הצטרפותם של בנימין נתניהו, לימור לבנת ומאיר שטרית לתומכי תוכנית ההתנתקות פוררה את ההתנגדות לה. לפחות כיווצה אותה. אם כתוצאה מכך תגבר אדישות בוחריו הליכוד ולא יעלה בידי אריאל שרון, אהוד אולמרט ושאל מופז להוציאם בהמוניהם אל תחנות הקלפי – עדיין יהיה להם רוב של שישים אחוז. יש סיכוי שהוא יטפס לשיעורים גבוהים יותר”. (דן מרגלית, ”מעריב”, 16.4)

”רכבת ההתנתקות יצאה לדרך ולשוללי התוכנית של שרון אין את שרון שיפוצץ את המסילה. במשאל הקרוב של חברי הליכוד הוא צפוי לנצח, אולי אפילו בגדול. לא משום שמתפקדי הליכוד נאמנים לארץ ישראל פחות מאחרים, אלא משום שמדובר בג'ובים שלהם ושל בני משפחותיהם, וגם בשחיתות. איזה סיכוי יש למתקן מנצח-חזני שיופיע עם דמעות בעיניו ועגבניות שרי בביתו של חבר ליכוד שכבר סידרו לו את מה שרצה”. (איתן הבר, ”ידיעות אחרונות”, 18.4)

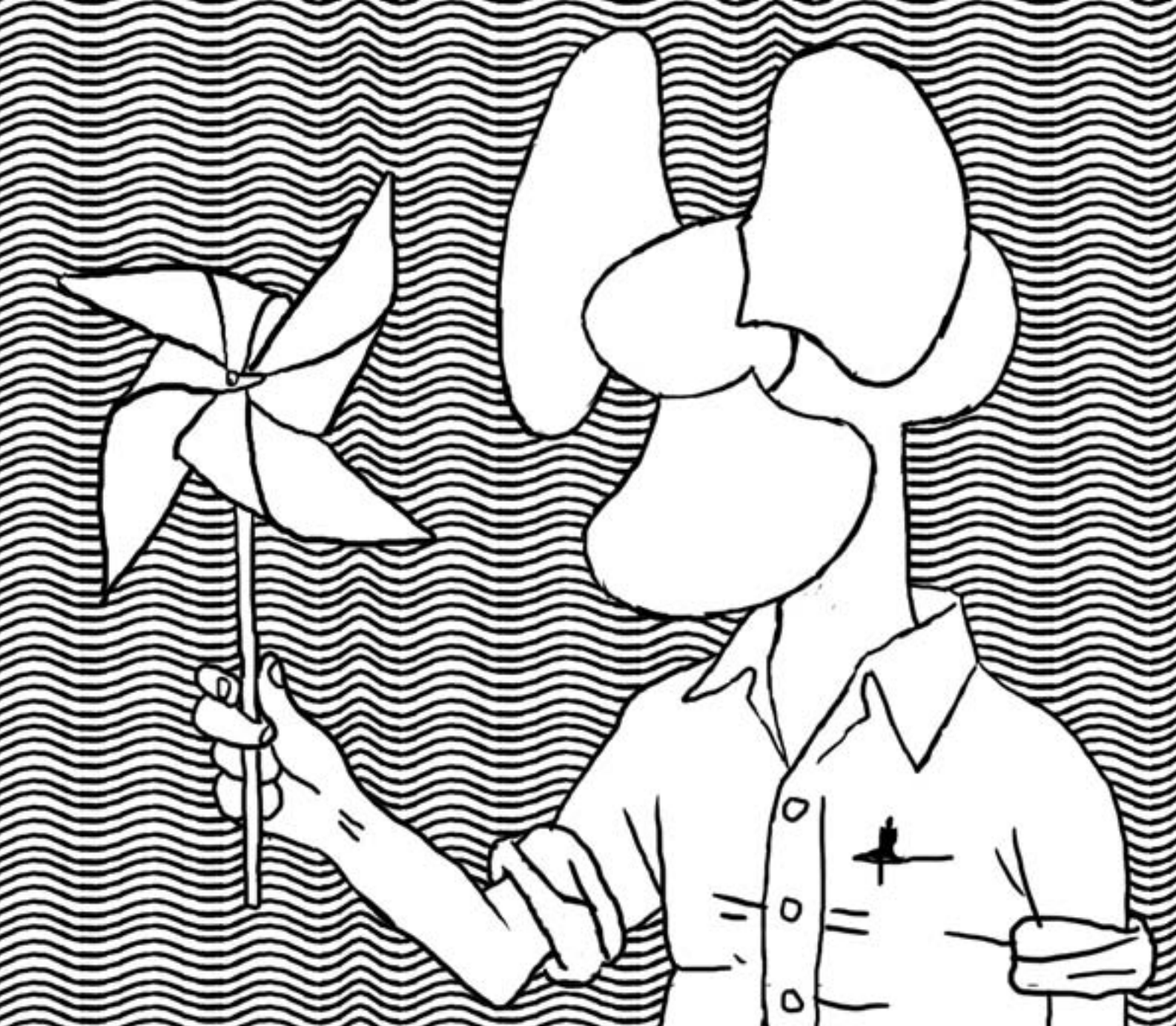
”מבחינתו של שרון זהו מהלך נטול סיכונים באופן יחסי: כל הסקרים מצביעים על תמיכה בתוכנית בקרב מצביעי הליכוד... יש לשרון עוד סיבה להיות רגוע. מעולם לא קרה בליכוד, שמי ששולט על ספר הבחורים ועל המחשב במצורת זאב, הפסיד בהצבעה”. (יוסי ורט, ”הארץ”, 31.3)

2 הפרשנים

יש משהו קל, קל מדי, בהעברת ביקורת על כך שפרשנים פוליטיים טועים בנבואותיהם. אין פרשן שלא טועה. כמו סקרי דעת קהל, גם פרשנויות נכונות – במקרה הטוב – בדיוק לרגע שבו הן נכתבות. המציאות משתנה, הערכות המצב משתנות, האנשים משתנים. גם מפרשן טוב אי-אפשר לצפות להיות צודק תמיד. יעבור קשה ככל שיוכל, עדיין עלולה המציאות לבוא ולטפוח על פניו.

מצד שני, הזכות לטעות אינה מצדיקה כל דבר. תחת כסותה אפשר להסתיר עבודה שטחית ורשלנית, פרשנות מוטה ומגויסת, או נטייה לפסקנות יתר, הנכתבת בטונים בומבסטיים ומתגלה עד מהרה כלא מדויקת. אם רוב הפרשנים טועים, כמו בנוגע למשאל ההתנתקות בליכוד, יש בהחלט מקום לבדוק מדוע זה קורה. מדוע כל הערכות המצב המוקדמות התברו. איך יכול להיות שגם הפרשנים שנוהרו בדבריהם, כמו יוסי ורט מ”הארץ”, קראו לא נכון את המפה. ב”11 באפריל הסביר ורט: ”המאבק יוכרע כנראה בימים האחרונים. הגורמים שיכריעו יהיו חיצוניים ופנימיים: פיגועים; התמורות שיקבל שרון מבוש; מה יעשו נתניהו ושלום; כיצד ינהג ישראל כץ... מה יאמר הצבא”. פיגועים קשים, פרט לזה של יום המשאל עצמו (אחרי המהפך בסקרים), לא היו; התמורות שקיבל שרון מבוש היו מעל ומעבר לציפיות; נתניהו ושלום תמכו; גם הצבא; וישראל כץ? האם באמת אפשר להטיל את כל האחריות לכישלון על ישראל כץ?

אחרי הנפילה, נמצאו כמובן האשמים. מראש הממשלה (”במדינה מתוקנת היה אריאל שרון מתפטר מתפקידו”, קבע דן מרגלית ב”מעריב”, 3.5) ועד מתפקדי הליכוד (”מלכתחילה היתה זו שגיאה קשה להטיל על 200 אלף האוהדים מתפקדי הליכוד להכריע בעד או נגד תוכנית ההתנתקות... איפה נשמע כדבר הזה? רק מצביעיה של מפלגה אחת קובעים את עתידה וגורלה של המדינה?”, איתן הבר, ”ידיעות אחרונות”, 29.4). אולם לזכותם של הפרשנים ייאמר, שחלקם הגדול בחן גם את עצמו. שלא לייחס, חלקם אפילו מודים באפשרות: הקרבה לראש הממשלה היתה בעוכרינו. ליוזמי המשאל היתה קונספציה, מה צריך לעשות כדי לעבור אותה בשלום: הבטחות מבוש; תמיכת השרים; שקט יחסי מטרור; וחיסול רנטיסי לקינוח. גם אנחנו נשבינו בקונספציה הזו, שנראתה כל-כך הגיונית. גם הסקרים חזקו אותה. מי היה מאמין שכמה מתנחלים שעוברים מבית לבית ישיעו יותר?

הספינים 3

קרבה יתרה למקורות מסוכנת תמיד. במקרה הזה, ייתכן שהיתה קטלנית. התלות הזו מסוכנת לא רק כי היא מובילה לתחזיות שגויות. סכנה גדולה יותר היא הכניעה לספין. לשרון ולאנשיו היו סיבות טובות מאוד לשכנע את הציבור שהערכותיהם נכונות, שהמומנטום איתו. תפקידם של הפרשנים הוא לבחון את הערכות האלה בביקורתיות, לברור את העובדות מהספין. לפחות בחלק מהמקרים, הדבר לא נעשה. הייחוס לסביבת שרון אוזכר, אבל הטון הכללי של הדברים היה ברור: שרון מנצח. "מבחינתו, שרון כבר ניצח", כתב בן כספית ("מעריב") בעמוד הראשון ב־16 באפריל, תחת הכותרת "הפור נפל". "הוא את שלו כבר עשה. ראש הממשלה

ומקורביו משוכנעים כי הפור נפל, וחבל על הזמן של מתנגדי ההתנתקות. הקמפיין הוכרע ברמה העניינית והתוכנית. עכשיו מה שנשאר, זה להתמודד ברמה הטכנית... ראש הממשלה משתעשע ברעיון לבלות כמה שיותר ימים בחו"ל בשבועיים הקרובים. להיות ממלכתי. בכל מקרה, לא זקוקים לו כאן יותר". שלושה ימים מאוחר יותר, אחרי הצטרפות נתניהו, שלום ולבנת, כתב נרב איל ("מעריב") כי: "אנשי שרון באופוריה: לא נשאר פוליטיקאי בכיר אחד לרפואה המתנגד להתנתקות. למעשה, כל המרכז-שמאל-ימין של המפה הפוליטית מתייצב לצד ראש הממשלה".

חשוב להדגיש כי לפחות בתחילה, הרוב בסקרים בהחלט אפשר לפרשנים להאמין שראש הממשלה אכן ינצח. סכנת הספין הפכה לממשית יותר ככל שקרב המשאל. עם זיהוי המגמה המדאיגה בסקרים, היו ללשכת שרון כל הסיבות להציג את המשאל כהצבעת אמון בראש הממשלה, ולא כהצבעה על תוכנית מדינית שנויה במחלוקת. לספין לווה איום: אם שרון יובס, לא מן הנמנע

שיתפטר; סביר מאוד שהממשלה תיפול. מטרתם של אנשי שרון היתה ברורה: להבהיר לחבר הליכוד שהוא נדרש להצביע לא על התנתקות מצוה, אלא על המשך קיומה של הממשלה. האינטרס בספין, במקרה הזה, זועק לשמים. מצד שני, קשה לעמוד בפני הפיתוי שבפרסום ה"סקופ" מכיוון לשכת ראש הממשלה. "לכישלון יש השלכות עמוקות מאוד וחשובות מאוד", ציטט שלום ירושלמי ("מעריב", 30.4) את עמרי שרון, ופירט: "מי שלא הבין במה מדובר, קיבל ממנו עוד רמו. 'איך אפשר לנהל את סיעת הליכוד אם מפסידים?', הוא שאל. 'איך אפשר להוביל את המדינה?'. סימה קרמון ('ידיעות אחרונות', 23.4) כתבה באופן דומה: "אין ספק שזה (הפסד של שרון; א"ל) יהיה ברוך גדול, אומרים יועצי שרון. תהיה מהומה פוליטית רבת. על הפרק תעמוד שאלת מעמדו הפוליטי

איתן הבר: מי שאוזנו קרובה לפיו של ראש הממשלה וחבריו שומע דברים מסוימים ורוצה לכתוב דברים מסוימים, אחרת תינעל בפניו דלת לשכתו

של ראש הממשלה, מעמדה של ישראל מול ארצות-הברית ומעמדו של בוש. שרון, הליכוד ומדינת ישראל יהיו בבעיה מאוד קשה... קשה להעריך מה שרון יעשה במקרה כזה, אומרים יועציו. זה יכול להגיע למצב שכל הממשלה תיפול. שתהיה דינמיקה שבסופה הכל יתמוטט... הרי זו הצבעת אמון בראש הממשלה, גם אם לא קוראים לזה כך."

קרמון, חשוב לומר, הבינה היטב מה עומד מאחורי הרברים. שבוע לאחר שהביאה את נבואות הזעם ממחנה שרון, כתבה כך: "לא מפתיע שמלשכתו (של שרון; א"ל) יצא השבוע איום בהתפטרות אם יפסיד. לא פלא שהאיום ירד מסדר-היום כשהתברר שהפסד בא בחשבון. שרון מאיים בהתפטרות רק אם הוא חושב שזה יעזור לו לנצח. האם הוא יתפטר אם יפסיד? מי, שרון? אריאל? בחלומות הכי פרוצים, ואפילו בסמטה צרדית של הלום, הוא לא מתכוון לעשות את זה."

4 הלוליינים

אחת התופעות המשעשעות ביותר, אך גם הבעייתיות ביותר, היא היכולת להשתמש באותם נתונים בדיוק כדי להסביר תוצאות הפוכות לגמרי, בהתאם למשב הרוח התורן. במשך שבועות הוסבר והודגש כי תמיכת נתניהו, לבנת ושלום בתוכנית חינונית, וצירופם למחנה התומכים "מגדיל את הסיכוי שהתוכנית תעבור במשאל" ("הארץ", 19.4). אלא מאי? הצטרפות השרים הביאה דווקא לירידה בסקרים. אין בעיה; ההצטרפות מוצגת מיד כסיבה מרכזית לכישלון; "הזיגוג של השרים יצר כנראה תגובות הפוכות, ודרבן דווקא את המתנגדים" (שלום ירושלמי, "מעריב", 23.4); "המתפקדים רואים את השרים ונדהמים... הקלות הבלתי

נסבלת שבה עוברים בכירי הליכוד מהתנגדות לתמיכה מעוררת בהם גועל נפש" (סימה קרמון, "ידיעות אחרונות", 23.4). באופן דומה, אחרי שבועות של לעג לסיסמת המתנגדים, "הצבעת בעד – קיבלת את פרס" ("מזכירה גנרלים שמנהלים את המלחמה הקודמת", יוסי ורטור, "הארץ", 11.4), הוצג ההוגה שלה, איתן דורי-שב, כ"אדריכל הניצחון... הוא טבע את הסיסמה" ("מעריב", 4.5). ומה באשר לאותו מתיישב מנצח-חזני עם רמעות בעיניים ועגבניות שרי בידי? הפרשנים נוכחו פתאום לדעת ש"שרון לא לקח בחשבון את הלש"ב (לוחמה בשטח בנוי) הסנטימנטלית של המתנגדים, בעיקר המתנחלים" (שלום ירושלמי, "מעריב", 2.5); ש"גם המגע האישי עם תושבי ההתנחלויות עושה (לחברי הליכוד) משהו" (סימה קרמון, "ידיעות אחרונות", 23.4).

5 ההסברים

"אין ספק שהיה כאן כשל שלנו", מאבחן יוסי ורטור מ"הארץ". "לדעתי זה לא נבע מקרבה לראש הממשלה, זו היתה הערכה עצמאית שלנו, ולא רק שלנו. אפילו ישראל כץ אמר לי כל הזמן שהיתרון הבסיסי הוא של שרון. ראינו בסקרים שהציבור תומך, שמצביעי הליכוד תומכים, מסיבת העיתונאים עם בוש תוארה בתקשורת כדבר היסטורי, ואז באה גם ההצטרפות של השרים. כשאתה צריך לנחש מה יקרה, אתה אומר לעצמך שזה מספיק בשביל שהתוכנית תעבור. בדיעבד כמובן שאתה חכם ויכול לומר שהצטרפות השרים גרמה דווקא למגמה הפוכה. שבועיים לפני המשאל ראינתי את משה ארנס, והוא אמר שבגלל ההרכב של המתפקדים זה לא יעבור, שמי שנשאר בליכוד זה הגרעין הקשה, האידיאולוגי, ולא אלה שבאו לעזור לשרון. אבל אתה אף פעם לא יודע מי מדבר ממשאלת לבו, ומי מנתח נכון. אתה כותב על סמך התחושות שלך והניתוחים שלך, ואז פתאום בימים האחרונים קורה משהו. אתה לא מביין את זה, זה פשוט קורה."

סימה קרמון ("ידיעות אחרונות") מאמינה שמקור הטעות ממוקד יותר: "חשבת על זה, ולדעתי מה שהטעה אותנו זה בעיקר הסקרים. הם הראו הפרש גדול לטובת התומכים, לא המצאנו את זה. אף אחד לא צפה את ההשפעה של הקמפיין האדיר שעשו המתנחלים, והיה גם קשה מאוד להעריך מראש כמה אנשים יילכו באמת לקלפי. בסופו של דבר, היו הרבה שלא הלכו כי היה להם

סימה קרמון: פרשנות זה לא מדע. היה לנו כלי מדעי כמו הסקרים, והשתמשנו בו. אין מה לעשות, גאונים גדולים אנחנו לא

יותר קל לא ללכת מאשר לעשות הצבעה כל-כך רגשית. אבל בסך-הכל, במקום שיש בו סקרים, והם בדרך-כלל די מדויקים, נורא קשה לצאת נגדם. פרשנות זה לא מדע. היה לנו כלי מדעי כמו הסקרים, והשתמשנו בו. אין מה לעשות, גאונים גדולים אנחנו לא. בסך-הכל, זה שפרשנים פוליטיים טועים נראה לי פחות מסוכן מזה שראשי אגף מודיעין טועים."

איתן הבר ("ידיעות אחרונות") מודה גם הוא בהערכה לא נכונה. "הטעות שלי היתה בכך שלא עשיתי הבחנה חדה בין מצביעי הליכוד לבין מתפקדי

הליכוד. הנחתי שאם רוב הציבור רוצה בהתנתקות, המשמעות היא שיש רוב גם בתוך הליכוד, כי אי-אפשר להגיע היום לרוב בציבור בלי להגיע לרוב בליכוד. דיברתי עם המון מצביעי ליכוד, כמעט כולם אמרו שהם בעד, ולא ברקתי אם הם גם מתפקדי ליכוד. אותי אישית קשה להאשים בקרבה לשרון. אם הוא יעשה מטיבה ויזמין אלף מחבריו הקרובים ביותר, אני לא אהיה שם. אבל בגדול אין ספק שלקרבה לראש הממשלה יש השפעה. מי שאווננו קרובה לפיו של ראש הממשלה וחבריו שומע דברים מסוימים ורוצה לכתוב דברים מסוימים, כי הוא נאמר שמספר הפעמים שדלת הזכוכית בקומה השנייה תיפתח בפניו תלויה לא מעט בצורת הכתיבה שלו. עם כל הכבוד לכתבים המדיניים, אני לא קורא כל בוקר התקפות מחץ שלהם על שרון".

שלום ירושלמי ("מעריב") מזהה גם הוא כמה טעויות. "זה נכון שחשבנו שההתייצבות של השרים לצד ראש הממשלה תיצור מומנטום לטובת המשאל", הוא אומר. "רק אחרי זה התברר שזה פעל דווקא בכיוון ההפוך. יכול להיות שלא אבחנו את ההשפעה הזו ברגע האמת, אבל יש דברים שאתה לא יכול להעריך באותה שנייה. אני כן כתבתי שמה שיכול לשנות את המומנטום זה עבודה קשה של המתנחלים מבית לבית. המסקנה שלי מכל הסיפור הזה היא שצריך תמיד להסתובב בשטח, בסניפים, בכנסים ובמקומות כאלה. זו השיטה הכי טובה לקבל את התמונה האמיתית".

ירושלמי סבור שאת עיקר הביקורת כלפי הפרשנים יש להפנות אליהם בעקבות התנהגותם אחרי המשאל, ולא לפניו. "הערכות תמיד יכולות לטעות", הוא מסביר. "השערורייה האמיתית היא ההתייחסות של התקשורת לטיפול של שרון בתוצאות. יש התעלמות מוחלטת מהבעיטה שהוא בעט במפקד הזה, מכל הטריקים האנטי-דמוקרטיים שהוא עשה כדי לעקוף את ההחלטה. מאז 2 במאי נוקטים כלפיו סלחנות תמוהה, עוצמים עין מסיבות אידיאולוגיות, מפני שהתקשורת תומכת בהתנתקות. גם אני תומך בהתנתקות, אבל אני מרגיש כרגע כמו איוה קול קורא באפלה".

6 העיתונים

ההשוואה בין סיקור המשאל ב"ידיעות אחרונות" וב"מעריב" לבין "הארץ" מרתקת. דימויהם של העיתונים מוכרים. "הארץ" נחשב לרציני יותר, "ידיעות אחרונות" ו"מעריב" לצהובים יותר. "הארץ" נוטה להיות אינפורמטיבי יותר, "ידיעות אחרונות" ו"מעריב" פוזלים לרגש. התמונה, כך מתברר, מורכבת יותר, לפחות הפעם. ברמת הפרשנות, הדימויים המוקרמים התגלו כנכונים. פרשני "הארץ", בממוצע, היו מאופקים יותר, נטו פחות למליצות ולתחזיות בומבסטיות. כשהתנבאו, גם כששגו, היו זהירים למדי. "הניחוש הנכון הוא, כנראה, שראש הממשלה יגבר במשאל ההתנתקות", סימן גרעון סאמט את הטון המרוד (28.4). ב"ידיעות אחרונות", והרבה יותר מכך ב"מעריב", נזהרו פחות. כשצורקים, כולם חוגגים. כשטועים, מעדיפים מן הסתם לרמיין את נבואות האתמול עוטפות את הרגים של מחר. "האמת? אחרי המיצג שלשום (בבית הלבן; א"ל) קשה להאמין שהחברים של עוזי כהן יבעטו בראש של הבוס של קונדוליה", לגלג בן כספית

("מעריב") על סיכויי המתנגדים ב-16 באפריל. "אם עד 2 במאי לא יתעצם גל הטרור הפלסטיני לממדים אימתניים, יזכה אריאל שרון לניצחון סוחף בקלפי של חברי הליכוד. הוא ינצח בהליכה", החרה החזיק אחריו דן מרגלית באותו יום. 48 שעות לפני המשאל, כשהמהפך בסקרים כבר היה לעובדה, עוד הסתכנה נחמה דואק ("ידיעות אחרונות") וקבעה כי "הפער בסקרים מתעורר..."

שלום ירושלמי: המסקנה שלי מכל הסיפור הזה היא שצריך תמיד להסתובב בשטח. זו השיטה הכי טובה לקבל את התמונה האמיתית

המתפקדים מתביישים להודות שהם בעד פירוק התנחלויות ונסיגה משטחים, ולכן אומרים לסקרים שהם נגד התוכנית. בבואם לקלפי, באין רואה, יצביעו בעד... אם מתפקדי הליכוד ירגישו שהם צריכים להכריע בין 'דמות האב' לבין רצועת עזה, שאינה כדיוק נחלת אבות, הם לא יהרגו את 'אבא'".

זהירותם של פרשני "הארץ" לא חלחלה, כנראה, לעמודי החדשות. האשמה לא היתה בכתבים. הדיווחים מהשטח היו מדויקים. עורכיהם, לעומת זאת, פעלו כמדומה תחת ההנחה ששרון ינצח ויהי מה. הטיה אידיאולוגית? משאלת לב? תהיה הסיבה אשר תהיה, התוצאה בעייתית. במקרים מסוימים נראו הכותרות כאילו הן משרתות את הספין התורן של לשכת ראש הממשלה. "ראש הממשלה חושש מרוב קטן בלבד במשאל", נכתב ב-20 באפריל. "אפילו שמו של פרס לא עוזר למתנגדים", נקבע בכותרת מ-22 בחודש. עד כמה הוא לא עוזר? בגוף הכתבה רואיננו בסך-הכל שני אנשים. שניהם אמרו שיצביעו נגד. נכון, לא בגלל פרס. סתם.

7 המיתוסים

כראי לתת את הרעת גם על תופעה נוספת. בהעדר יכולת להסביר את המציאות, מתרחשת הדירציונליזציה של התהליך הפוליטי. "בניגוד לכל הציפיות, אפשר אפילו להגיד בניגוד לחוקי הטבע – הצטמצם משמעותית הפער בין התומכים למתנגדים", הסבירה במבוכה סימה קרמון ("ידיעות אחרונות") ב-23 באפריל. "ככה סתם, פתאום, בעיצומה של ההמראה, אחרי שהכל כבר היה סגור ומוגמר, נראה משאל מתפקדי הליכוד ביום ראשון הקרוב כאפוקליפסה עכשיו", השלים בן כספית ("מעריב") שבוע מאוחר יותר. אלה ההסברים למצב הפוליטי המשתנה: בניגוד לחוקי הטבע; ככה סתם, פתאום.

בהעדר עובדות, הפרשנים הופכים למספרי סיפורים. באין הסברים רציונליים, הם פונים לגורל. זה מובן, זה הגיוני, זה אנושי. כשהמציאות מתנהגת באופן הפוך לכל מה שאנו יודעים על העולם, כשעוזי לנראו וישראל כץ הופכים לרגע לגור שלף ודרק שארפ, הפיני גרשון הקטן החבוי בכלוננו

מניפולציות

1. מניפולציה X 5

"המניפולציה", תוכנית המציאות החדשה של ערוץ 10 (חמישי 21:00), משרדגת את אחד המרשמים הברוקים של ערוץ 2 למדרוג גורף: הצגת מצוקות אנושיות ו"פתרונן" באדיבות הטלוויזיה. אם עד כה הורגלנו לצפות בחל"כאים ונרכאים אותנטים המובלים אל אולפני הטלוויזיה כדי לשטוח את מצוקותיהם בפני כוהניו הגדולים של ה'אנר - אברהם ויעקב, דוד (טופו) והמלאך הגואל רפאל (רשף) - הרי שעתה, עם עלייתה של "המניפולציה" על המרקע המרושע, מובאת נוסחת "הסבל המש"חר" אל שיאי שטניות חדשים.

התוכנית משתמשת בשני חידושים מבחי"לים, שבהם טמון גם כוח המשיכה שלה. החידוש הראשון הוא כמות: במקום להאזין לסיפורו של קשהייום אחד מוזמנים לאולפן חמישה בעלי מצוקה! באופן זה האומללות מוכפלת פי חמישה (אומללות - לכאורה; אחד המשתתפים, למשל, רצה בכסף על מנת להתמסר לכדורעף חופים...). למעשה, התוכנית היא מעין טורניר קבצנים, שבה הזוכה המאושר (הקבצן המיטיב מכולם לשכנע ולהמר) זוכה במאה אלף שקלים, שבכוחם, לכאורה, לחלצו מאומללותו. אך החד"שנות האמיתיות נעוצה בטריק שעליו מושתת השעשועון: חלק מהאומללים הם מתחזים; וכמו בשעשועונים אחרים, גם ב"המניפולציה" מוד"חים משתתפים, בשלבים, על-ידי המשתתפים עצמם, הרוקחים ביניהם דילים בחרר מבורר, ובוגדים זה בזה בלי בושה (סיסמת התוכנית היא: "המניפולציה - אייאפשר לסמוך על אף אחד"). בתוכנית שבה צפיתי (10.6.04) הגיעו לשלב האחרון שני קבצנים בעלי סיפור אמיתי, אך בגידתם זה בזה הביאה את שניהם לצאת מן התוכנית בידיים ריקות.

אבל ספק אם זה מזיז למישהו. וגם כאן אפשר

עלול בהחלט לצאת ממחבואו. פרשנים פוליטיים הם - לרוב - חילונים, ולכן אלוהים נותר מחוץ למשחק. במקומו, הם פונים למיתוסים הקדמוניים: חטא ההיבריס, הגולם שקם על יוצרו - כולם גיוסו הפעם למערכה כדי להסביר את המפלה. "שרון שגה בטעות שהכשילה את גדולי המצביאים בהיסטוריה: הזלזול ביריב", הסביר אלוף בן ("הארץ") 30 באפריל. "יש כאן מקרה יחיד במינו של יוהרה פוליטית שכשלה. שרון... הניח, בקלות הדעת הבאה כנראה עם העוצמה הפוליטית, שלא יכול להיות שהליכוד יצביע נגדו", נימק עפר שלח ("ידיעות אחרונות") ב-3 במאי. "בינתיים, קברו מתפקדי הליכוד את תוכנית ההתנתקות קבורת חמור. תוצאה של ליקוי מאורות כללי, גורף, בסביבתו החוזה של ראש הממשלה", מסר בן כספית ("מעריב") את גרסתו ב-7 במאי.

קימתו לתחייה של הגולם היתה מרשימה לא פחות. "רק האירוניה ההיסטורית יכלה לסדר כך, שבדיק אותם אנשים שזרקו את המפתח אל מעבר לשטחים - הם שמצאו עצמם שוכרים את חוטמם מול הדלת הנעולה", חידד דורון רוזנבלום ("הארץ")

יוסי ורטור: לדעתי הכשל לא נבע מקרבה לראש הממשלה; זו היתה הערכה עצמאית שלנו

ב-2 במאי. "שרון... יותר מכל האנשים, היה צריך לדעת", חזק בן כספית ב"מעריב" (30.4): "הרי הוא, יותר מכל האנשים, בנה ושכלל את מכונת המלחמה של המתנחלים. אין סוס שלא גנב עם זמביש וחבר מרעיו. והנה עכשיו, נגנבו כל הסוסים, אורות שרון ריקה". חנה קים ("הארץ", 2.5) סיפרה על "התבוסה שנחל (שרון) מול 'הגולם' מנצרים וכפר-דרום שקם עליו", ושלום ירושלמי ("מעריב") היה תמציתי מכולם: "יצירי כפיו של שרון קמו במטרה להביסו" (3.5).

השימוש במיתוסים אינו מקרי. בעולם כאוטי, לא יציב, לא ברור, תפקידם להחזיר קצת סדר והיגיון. זאת ועוד, הבחירה במיתוסים משרתת כאן פונקציה מוסרית. אם יוהרתו של שרון היא שהובילה לכשלונו, אם הגולם שברא הוא שהביא לנפילתו, הרי שנעשה כאן צדק. אין צורך לתהות ולחפש הסברים רציונליים לתוצאות המשאל, אין חובה לעשות חשבון נפש על התחזיות שהתברו. שרון חטא, ההפסד הוא עונשו. פיני לא יכול היה לומר את זה באופן ברור יותר.

8 התחזיות (ב')

"אם שרון יפסיד במשאל, 'תוכנית ההתנתקות' תרד לתמיד מסדר-היום... במצב כזה, ספק אם שרון יאריך ימים בתפקידו". (יוסי ורטור, "הארץ", 11.4)

"איזה ראש ממשלה הוא יהיה אחרי הפסד במשאל? הוא לא יהיה... שרון יודע כי אם יפסיד עליו להתפטר. לכבודו, לטובתנו". (דן מדגלית, "מעריב", 30.4)

"זמה יעשה שרון אם בכל זאת ייכשל? כמי שנחשב לטקטיקן מן המעלה הראשונה, אך לא אחת חסר אסטרטגיה מסודרת, יכריז שרון על משאל עם. זו תהיה דרך המילוט שלו, שנועדה גם לשמר אותו בתפקיד ראש הממשלה". (נחמה דואק, "ידיעות אחרונות", 30.4)

"אחרי כל מאמצי ראש הממשלה, הוא חוטף מפלה איומה ומביכה. הליכוד דוחה את תוכנית ההתנתקות. הפרשנים הפוליטיים מסבירים - הכתובת היתה על הקיר - שרון, משותק מאימת חקירת המטרה, לא גייס כספים, לא הקים מטה, לא פרסם מודעה אחת בעיתונים. יריביו, משופעים בכסף של תורמים אמריקאים עשירים, הקימו קואליציה שכל מטרתה היתה להכשיל את תוכנית ההתנתקות. דבר אחד היועצים אינם אומרים לשרון, את הדבר הברור לכל אחד בחדר: שרון שם כליכך הרבה על תוכנית ההתנתקות, שיכולת ההישרדות שלו כעת היא אפסית, או במלים אחרות, שרון הוא סוס פוליטי מת". (נדב איל, "מעריב", 13.4)

מונולוג פסכרו ספרותי, יכנאי, מופרך, קיטשי, ובעיקר מניפולטיבי, המצדד באם המאמצת: "אימוץ מתחיל באות אל"ף, שהיא גם האות הראשונה במלה 'אהבה', והאשה הזאת, שאני כל עולמה, אוהבת אותי. היא ובעלה שהוא אבא שלי, אוהבים אותי הרבה יותר מהאשה שהעניקה לי רחם, אבל כמו ידיה מסרה אותי לאימוץ והתנערה ממני (...)" (שם).

זכותה של סמדר שיר לצדד בצד זה או אחר. אני מעריכה שהיא מרברת בדם לבה (אף היא אם מאמצת, פרט חשוב שעורך עיתונה לא מצא לנחוח לציין), אני משוכנעת שגם היא מציבה לפנייה את "טובת הילד", על-פי השקפתה. אך השימוש שהיא עושה בפיקציה – קול הילד – גם אם היא איננה מודעת לכך הוא ציני ונצלני. מניפולציה זולה. ■

עולם בהפריות וקונה מתמידה בשוק הילדים לאימוץ. הציבור אכן מתעניין בפרשה, ועם זאת, אין ספק שלתקשורת יש חלק לא אכזב ביצירת הרעב לעוד ועוד מן החומר הלוהט הזה. רק מעטים מן המתראיינים התייחסו לנזק שעשויה התקשורת להביא, בסופו של דבר, לנפשות שגורלן נתון בידי אנשים שאינם חסינים להשפעתה.

3. קולו של הילד

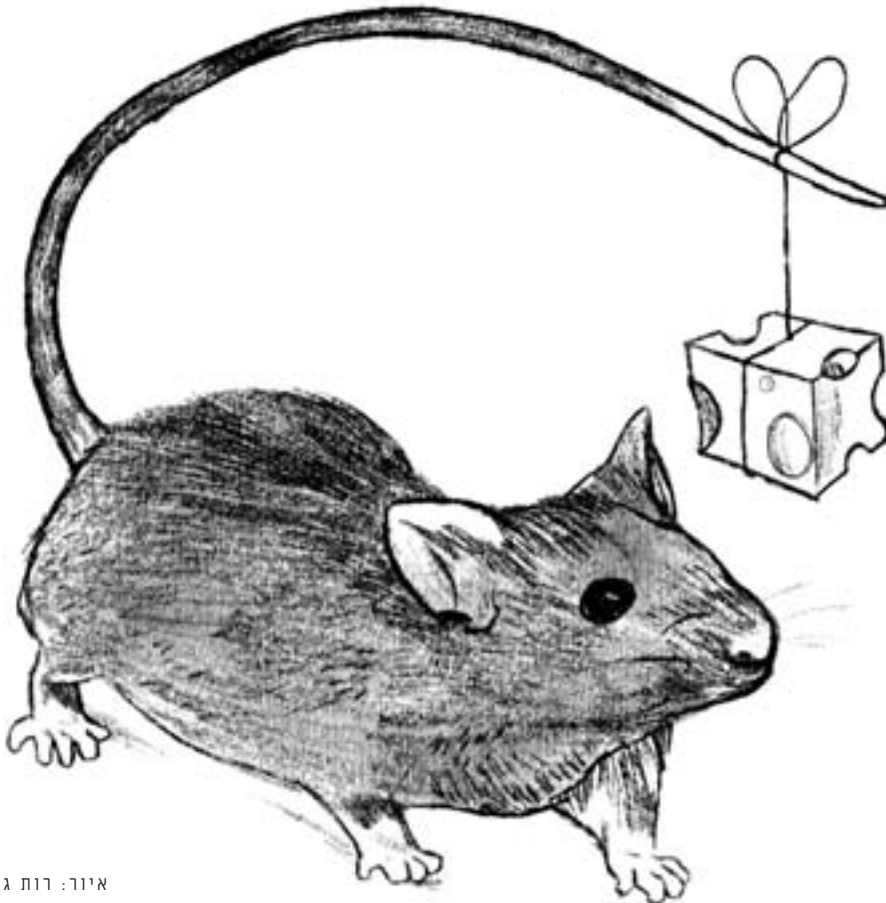
"אסור לשכוח", אמרה פסיכולוגית בראיון לגולן יוכפז (גל"צ), "שקולו של הילד לא נשמע". הלכה סמדר שיר ואמרה לעצמה, אם הילד אינו מדבר, אהיה לו אנוכי לפה. אמרה ועשתה. התוצאה ("ידיעות אחרונות", 9.6.06),

להצביע על שתי סיבות שורשיות לאדישות הקטלנית. הראשונה, התוכנית כמו ממחזיה את מה שמרבית הציבור הישראלי חושב על כלל ציבור הקבצים – שבעצם כולם רמאים, מחפשי כסף קל, שיילכו לעבוד; השנייה, עצם ההופעה בטלוויזיה, במסגרת שעשועון (זהו שעשועון כשם שמלחמת שוורים היא שעשועון), מרימה את המשתתף מאשפתות והופכת אותו לירוען, אולי אפילו מנציחה אותו ככזה. על ידוענים, כידוע, אין סיבה לרחם. מעבר לאלה, המציאות הטלוויזיונית אינה שונה בהרבה מן המציאות שמחוץ לה, שבה כבר הורגלנו להלך ברחובות זרועים בפושטיידי, שיכורים, מסוממים, מבלי הגד עפעף, בדרך לקומבינות.

2. הילד הזה של כולנו

שתי האמהות, המאמצת והביולוגית, של תינוק המריבה, אינן רמאיות. "הקרב על הילד" (כותרת ראשית ב"ידיעות אחרונות", 10.6.04) אינו קרב בריוני מאולפני "המניפולציה": שתי הנשים הללו באמת נאבקות על היקר להן מכל. שתיהן צודקות. ודומה כי באמת נחוץ שלמה המלך, כדי לבחון את המקרה בצלילות ולהכריע, ולקבוע, מהי "טובת הילד" – מושג שעלה הרבה בימים האחרונים (ודחק, בקלילות, את קרבות הבלימה של שרון).

בשביל התקשורת היווה הסיפור האנושי הזה הזדמנות לפרוץ בפסטיבל. כותרות ראשיות בעיתונים בכו "הלב נשבר", "הילד הזה הוא שלי"; צלמים חגגו על התינוק בחיק אמו המאמצת, במיטתו, ועל חדרו הריק, ערוץ 1 פתח מהדורה עם הפרשה, ראיונות מקיר לקיר הביאו לציבור הצמא לדרמה את קול האמהות, את קולם של הורים מאמצים, של פסיכולוגים, של אביה המאמץ של ברונה הברזילאית; "כולנו רוצים לשמוע אותך", החליטה בשם הציבור יעל דן בתוכניתה "עושים צהריים" בגליציה"ל. אמת, מדובר בפרשה שיש לה פוטנציאל ריגושי אדיר, בפרט במדינה שמעמידה את ההורות במקום כה מרכזי – מדינה שהיא אלופת

איור: רות גוילי

הכר את המומחה

מה קורה כשפרשניו הבכירים של "ידיעות אחרונות" הופכים למרואיינים

חנן עמיאור

היה מובס בהפרש גדול. זאת למרות שלפני ההצבעה כינה במאמריו את מאמצי הימין להטות את הכף "אופורטוניזם מפלגתי" או "בלבול מוח מכוון". שמעון שיפר כינה, לפני ההצבעה, את שר הביטחון שאול מופז "שר הפינוי, המפנה הגדול של רצועת עזה בשנה הבאה", ואף העריך שהפינוי לא רק שיבוצע, אלא יבוצע תחת אש. גם הוא טען בשיח המומחים שבניגוד לסקרים, גם במשאל עם "היו המתנחלים מנצחים, משום שהיו מצליחים להתיישב בלבותיהם של אותו רוב עמום של ישראלים, כשם שהתיישבו בלבותיהם של מתפקדי הליכוד". שיפר אף

"מבוכה ובלבול", כך תיארו בכירי פרשניו של "ידיעות אחרונות" את תחורשתם המקצועית בימים שאחרי דחיית תוכנית ההתנתקות שהגיש ראש הממשלה למתפקדי מפלגתו. בתוך ימים אחרים שינתה אז המציאות הפוליטית את פניה, וממצב של קבלת התוכנית ברוב בטוח ויציב, התהפכה לדחייתה בפער מכריע של עשרים אחוזים. לעיתונאים, שרובם הגדול צידרו בתוכנית ואף העניקו לה רוח גבית עליידי יצירת הרושם שלהוציא את המתפקדים שפקד משה פייגלין לליכוד, היא זוכה לתמיכת התנועה, היתה זו שעה מתאימה לבירור ציבורי ופנימי.

גם ליעל אדמוני, עורכת המוסף לשבת של "ידיעות אחרונות", היתה תחושה שאין טעם לשוב גם הפעם אל הפוליטיקאים המתנגדים והתומכים, בעלי הדבר, שישמי"עו שוב את כל מה שהשמיעו לפני ההצבעה. היא העדיפה לברר את התוצאה המפתיעה דווקא עם בכירי הכותבים והפרשנים של העיתון, והציעה לכנס אותם למעין שיח מומחים במערכת העיתון תחת הכותרת "לאן עכשיו?". ב־7 במאי, סוף השבוע שבו נערכה ההצבעה, פרסמה הכתבת אריאלה רינגל־הופמן במוסף את שיח המומחים שהיחיתה, ובו שוחחו ביניהם הפרשנים על אירועי השבוע שחלף. באופן טבעי גלשה השיחה גם לנושאים נוספים שנגזרים מהנושא העיקרי. המשתתפים, הפרשן המדיני שמעון שיפר, הפרשן הכלכלי סבר פלוצקר, הפרשן הצבאי אלכס פישמן, וכן העיתונאים עפר שלח וירון

לונרון, שהגדרת תחומי ההתמחות שלהם פחות ממוקדת, שוחחו כשלוש שעות, ומהן נערכה כתבה של כ־3,000 מלה. תמונה של המשתתפים בעת השיחה בחדר הישיבות שבמערכת העיתון בתל־אביב ליוותה את הכתבה. בתמונה הם נראים יושבים בנינוחות, תקרובת על השולחן, והבעות פניהם, שעה שהם מקשיבים לעוד הברקה של שמעון שיפר, נעות בין צחוק לחיוך. דומה היה שבאווירה החברתית ששררה בחדר דיברו המשתתפים, המגדירים את עצמם ידידים, חברים ובעלי הערכה אישית ומקצועית איש לרעהו, בכנות ומתוך הלב.

אלא שלמי שקרא בעיון את שיח המומחים, ואת מאמריהם של המשתתפים בשבועות שקדמו להצבעה על התוכנית, קשה היה להשתחרר מהרושם שבמסגרת השיחה החופשית, ביטאו חלק מהמשתתפים הערכות ועמדות שבמאמריהם הקודמים לא נמצא להן זכר. סבר פלוצקר, למשל, כתב באחד ממאמריו לפני ההצבעה שהחלטת הנסיגה של שרון היא "היסטורית ורוב העם תומך בה", ובמאמר אחר, ש"ישראל נסוגה מעזה. הפור נפל. הציבור אמר את דברו, די לשפוך דם על אחיזה בפיסת הקרקע הצפופה בעולם". בשיח המומחים הסכים פלוצקר עם האמירה שבניגוד למה שמראים הסקרים, גם אם היה שרון מעמיד את תוכניתו למשאל עם,

שמעון שיפר: בכתבה אני משתדל להיות יותר מרוסן ולחשוב על הקורא שלי, אבל כאן, בגלל הנדירות, יצאו לי כמה "שיפריים" קטנים, כמה תובנות שאני חושב עליהן כבר זמן רב

הוסיף כי "השיח המדיני הישראלי מבוסס על כמה הנחות שקריות, ובעניין הזה גם לנו, כתקשורת, יש חלק גדול".

ירון לונרון כתב על תוכנית ההתנתקות, לפני המשאל, כי "מלבד הגרעין

הקשה של המתנחלים, אין בארץ ובעולם מי שחווה פתרון חוץ מפתרון החלורקה", וכן ש"ההתנתקות היתה למדיניות קולוניאליסטית שהונעה עליידי התאוה לקרקע בחינם". בשיח המומחים הוא הסכים עם חבריו לקביעה שתוצאותיו של משאל עם היו דומות לתוצאות משאל המתפקדים. בנוגע להתנתקות שינה מעט לונרון המשוחח את טעמו של לונרון הכותב באומרו: "אני חושב שההימור של גוש אמונים בנוגע להתנתקות הצליח. מה גם שכשמדברים על רבע מיליון אנשים שיושבים שם, מדברים על לפחות מיליון ישראלים שיש להם אינטרס מושקע, גופני, נכסי, ומעוניינים בהישארות בשטחים". עפר שלח כתב לפני המשאל ש"בשלוש השנים האחרונות חמק מידי תומכי א"י השלמה כלי השיח העיקרי שלהם – הפחד הבטחוני", והעריך כי "68% מהישראלים שעל־פי הסקרים

שלה, שגם הוא מזהה את העיתונות האמריקאית, ובמיוחד את פורמט השולחן הפתוח של תוכניות הרדיו של ימי ראשון, כמקור לשיטה, חושב שבעיתונות קלאסית, העיתונאי לא אמור לשים את עצמו במרכז, אלא את התחום שהוא מסקר. יחד עם זאת, עיתונאים עדיין נהנים מרמה גבוהה יחסית של נגישות למידע, הבנת המידע, אובייקטיביות בהגשתו וכושר ביטוי. "לכן", אומר שלה, "מקומו של פורמט זה בעיתונות האלקטרונית ואילו בעיתונות הכתובה כוחו בנדירותו, ובבסיסו הוא אמור לצאת דופן בעיתונות הכתובה, משום שהקורא אמנם מרוויח שיחה חופשית, שהיא צורה אחרת של הבאת מידע, אבל מפסיד משום שהוא מקבל בצורה שונה את אותה סחורה, מאותם אנשים, באותם עמודים... אני לא מסכים שנאמרו שם דברים שלא נאמרים במאמרים הכתובים. את הדברים האלה תשמע בשיחות חבריות של עיתונאים בינם לבין עצמם בימי שישי בערב, אז הם באמת אומרים את כל מה שמכל מיני סיבות הם מחליטים לא לפרסם, אבל זה לא המקרה כאן, ואפילו לא צעד אחד לכיוונו מהתחום של המאמרים הכתובים".

לשמעון שיפר, לעומתו, ברורה השונות של מסגרת הרבייה, ולפיכך גם ההזדמנות מעוררת הלבטים לקחת בה חלק. "באופן כללי, הרעיון לכנס פרשנים והגיגנים הוא נדיר ביותר ואצלי אף יותר. מעולם לא השתתפתי ברשימה כזה והיו לי התלבטויות. מכיוון שעיסוקי בחדשות ופרשנות, אני נוהר

תומכים בתוכנית, משקפים משאלת לב שיעשה משהו, אפילו הוא מעורפל ולא ברור". מאוחר יותר, בשיחה החברתית במערכת העיתון, אמר "התוכנית נדחתה בצדק, משום שהיתה תוכנית רעה". שלה אף הוסיף כי הטענה שגרעין ימני קיצוני השתלט על הליכוד היא מטעה, ומי שדחה את התוכנית הם חברי הליכוד ולא המתנחלים.

אף אחד מהמשוחחים לא חלק על שמעון שיפר, שעה שאמר ש"כל הדיבורים של יוסי ביילין וחבורתו בנויים על שקר וכך גם המחשבה שאפשר להתנתק ממיליון וחצי ערבים היושבים ברצועה". לא כיהו בו גם עפר שלה וירון לונדון, ששבועות אחרים קודם לכן כתבו על אותו ביילין שהוא "מועמד טוב ככל שמפלגה ישראלית יכולה להעמיד, תוצר של המערכת הפוליטית במובנה הנכון ביותר" (שלה), או "יום מדיני נחוש וברוך דמיון, אומר את דבריהם של הנחשונים והצורקים" (לונדון).

כאשר שומעים מאחד ממשתתפי הדיון שהעורכים נטו חסד גדול לו ולחבריו, כאשר השמיטו בעריכה התבטאויות חריפות שלהם, מתחזקת התהייה: מתי להתייחס ברצינות לעמדות עיתונאים – כשהם כותבים או כשהם משוחחים?

עפר שלה: מקומו של פורמט זה בעיתונות האלקטרונית ואילו בעיתונות הכתובה כוחו בנדירותו; אני לא מסכים שנאמרו שם דברים שלא נאמרים במאמרים הכתובים

סבר פלוצקר: מתכונת "שיח המומחים" היא טכניקה מאוד נחמדה. אנשים מדברים יותר בחופשיות תחת דינמיקה של רבייה והתוצאה יותר אנושית, יותר אישית ויותר כנה

צילום: צביקה טישלר

לא להביע את דעותי אלא רק לפרוס את מערכת השיקולים ולא להבליט עמדות. במשך השנים הצלחתי בכך, אבל הפעם הסכמתי לקחת בכך חלק, בגלל המצב הנדיר והחרפעי של בלבול במדינה וברעת הקהל. בכתבה אני משתדל להיות יותר מרוסן ולחשוב על הקורא שלי, אבל כאן, בגלל הנדירות, יצאו לי כמה 'שיפריס' קטנים, כמה תובנות שאני חושב עליהן כבר זמן רב, כמו למשל השקרייות בהנחת היסוד של החזרה לגבולות '67, שכל אחד יודע שזה לא יהיה. אנחנו שותפים לזה בכך שאנחנו חוזרים על זה, משום שהפתרון הרי יצטרך להתבסס על המציאות. אני, כפרשן מדיני, נוהר מאוד שלא להוציא לאור את עמדותי בצורה כה בוטה, אבל הסכמתי לכתוב באורח חרפעי, משום שאני חושב שיש חשיבות ועניין לכך שהקורא יידע עמדות כה עקרוניות של כותבים מרכזיים".

זמן עמיוור הוא עיתונאי

המנחה, אריאלה רינגל-הופמן, לא רואה הבדלים מהותיים בין העמדות שהובעו בשיח המומחים לעמדות שנכתבו לפניו, אבל רואה ייחודיות בשיטה של הצגת דבריהם, המביאה לתוצאות אחרות. "הפינג-פונג בין המשתתפים לבין המנחה לבין עצמם היה מעניין ומפריה. אנשים דיברו בכנות, שחררו מהלך ואמרו יותר משהיו כותבים. זאת היתה עבורם הזדמנות לומר דברים שאייאפשר לומר בזמן כתיבת טקסט פרשנות מסודר". "את רעיון 'שיח המומחים'", אומר סבר פלוצקר, "אני המצאתי. הבאתי את זה ל'דיעות אחרונות' מהתקשורת האמריקאית, שם הוא נקרא 'אנשים מדברים'. עשינו כבר כמה וכמה כאלה, במגוון רחב של נושאים, החל משנת 2000. זו טכניקה מאוד נחמדה. אנשים מדברים יותר בחופשיות תחת דינמיקה של רבייה. לא מקפידים על כל תג ותו שהם אומרים והתוצאה יותר אנושית, יותר אישית ויותר כנה. טבעי שכשארם כותב, הוא מתרחק מאמירה חרמשמעית וכשהוא מדבר, למרות שהוא יודע שדבריו לציטוט, הוא מדבר בצורה פחות נפתלת ויותר פשוטה. חבל שאין יותר רבייה כאלה בעיתונות. זה כלי שמנצלים אותו מעט מדי בארץ". עפר

רן בנימיני

פתאום, בעיצומו של הלחץ להספיק להגיע כמה שיותר מהר מעזה למחסום ארו, הבחין שלומי אלדר בפועלים הפלסטינים יוצאים מאזור התעשייה ארו. שעת דמדומים ברצועת עזה, הערב יורד, יום העבודה של אלפי הפועלים הסתיים. בצהרי אותו יום הכריז שר התמ"ת, אהוד אולמרט, על סגירתו הסופית של אזור התעשייה בארו בתוך חודש. אלדר סיים ראיון וסיור בעזה, השעה כמעט שש, ובשבע ורבע יש לו פגישה בירושלים. הנהג הפלסטיני שועט לכיוון המ"חסום, הזמן דוחק, והניסיון מול הביורוקרטיה בארו מקשה מאוד להעריך כמה זמן ייקח לנו להגיע למ"חכונת שנמצאת במגרש החנייה בצד הישראלי. כמה עשרות מטרים מהמחסום מציץ אלדר בשעון, מודאג,

לא בטוח אם יספיק להגיע לפגישה, ולפתע, מחלון המכונית הוא רואה את הפועלים הפלסטינים יוצאים קבוצות קבוצות משערי הברזל וקוצי התיל של אזור התעשייה. "עצור", הוא קורא לנהג, והמכונית עוצרת בשולי הדרך, מול פאתי העיירה בית-חאנון. אלדר מוציא את מצלמת הווידאו הקטנה שהוא נושא עמו דרך קבע, ורץ לעבר הפועלים. הסיפור העיתונאי זוהה, לחץ הזמן התפוגג. אמרו לכם משהו? דיברו על הסגירה? על הימים האחרונים שלכם כאן? "מה נעשה", הגברים הירוצאים מושכים כתפיים, מתלוננים מול המצלמה הקטנה על המצב הקשה. אלדר נע עם המצלמה מאחור לשני ומתעד את דבריהם. "היום החליטו לסגור, מה דעתך?". המצלמה מתעכבת גם על החולצות והמעילים הרבים הפזורים על הארץ, מלוכלכים, מלאי אבק. לתוך אזור התעשייה

אסור להיכנס עם שכבות ביגוד רבות, ולכן בכניסתם משילים הפועלים חלק מבגדיהם ומניחים על האדמה, בערבובייה. המעיל אולי ימתין לפועל בצאתו, ואולי לא. המצלמה קולטת גם סדר בבלגאן: חולצות ארוכות קשורות לעמוד חשמל, ממתניות בסבלנות לבעליהן. אלדר, המצלמה בידו, מתרחק מהשער יחד עם הפועלים בדרכם אל ההסעות. עוד צילום, עוד שאלה. לאחר כרבע שעה הוא פוסק: זה מספיק לכתבה, וחוזר למכונית. התייעצות טלפונית קצרה עם עורכת המהדורה המרכזית מביאה להחלטה שאין מספיק זמן לערוך את הכתבה, והצילומים יחכו להודמנות שידור אחרת, אולי למחרת. מבט זריז בשעון מראה שגורל דומה נגזר גם על הפגישה בירושלים. החיילים במנהלת התיאום והקישור במחסום

צילום: גסי אימג'

בסריקת הגוף והחפצים האישיים בניסיון לאתר חומרי נפץ (למרבה המזל, באחת הפעמים הניי-סיון גם הצליח: לאחר יום שלם של סיקור הלחימה ברפיח הוכיחו תוצאות הבדיקה כי בגריו נושאים שרידים של חומרי נפץ, והאיום הקיומי על בטחונו של מדינת ישראל עוכב במחסום כמה שעות). גם בכניסה נבדקות תעודות הזהות ותעודות העיתור נאי שלנו בקפידה, וכתנאי למעבר אנחנו נדרשים לחתום על מסמך המשחרר את ישראל מכל אחריות לבטחונו: "ידוע לי כי כניסתי לתוך הרצועה היא על אחריותי בלבד. זה"ל ורשויות מדינת ישראל לא יישאו בכל אחריות או חבות בשל כל אירוע שעשוי לקרות לי ברצועה".

בכל פעם שאלדר רוצה להיכנס לרצועת עזה, מחכה לו בצד הפלסטיני ידידו, עיתונאי העומד איתו בקשר שנים רבות. הידיד הוא גם נהג, גם צלם, ובעיקר – הוא כרטיס הכניסה שלו לרצועה. בלי איש קשר אי-אפשר להיכנס. נסיעה מהירה בכביש סלאח אידין, הכביש הארוך המוביל לעזה. בצדי הדרך – בית חאנון, ג'באליה, ובתוך כמה דקות נכנסים לעיר. המראות המוכרים מהטלוויזיה: רחובות צפופים, גרפטי על הקירות, עגלות עם חמורים. מהמושב האחורי של המכונית המקומית אין תחושה של פחד, יש הרבה סקרנות. בטלפון הסלולרי הישראלי אין קליטה, ואלדר מוציא את ה"ג'וואל", הטלפון הנייד שמחובר לרשת הסלולרית הפלסטינית.

מטרת הביקור בעזה הפעם היא ראיון עם איסמ' עיל האניה, מראשי ההמאס ברצועה. אבל האניה ירד למחלת מפחד הטילים הישראליים, ואי-אפשר ליצור איתו קשר ישירות. תיאום הראיון בוצע אפוא מול כמה אנשי קשר, וכלל לא מעט טלפונים ומסרים, אבל ברגע האחרון התברר – הראיון לא יתקיים, לפחות לא היום. לעומת זאת, אין חזרה מהסיכום לקיים ראיון עם סמיר אלמשהראוי, מבכירי הפת"ח ומראשי מנגנון הביטחון המסכל ברצועה, מתווך מוסכם בין הארגונים השונים בעזה. הראיון נערך במשרדו הצמוד לביתו הנאה והמ' טופח בעזה. על אחד הקירות במשרד תמונה גדולה של שאהיד, על קיר אחר – תמונה קטנה של אלמשהראוי עם ערפאת, אך התמונה הגדולה מכולן היא למעשה

עצמו. לאחר שעתיים, לא לפני שגומעים עוד כוס קפה, נפרדים מאלמשהראוי, ופונים לסיבוב ברחובות עזה, ביקור בתחנת הרדיו "אלחוריה", וחזרה למחסום ארו. בדרך דואג אלדר לעצור באחת החנויות, להגיד בזריזות שלום למכר. "מה העניינים יא שלומי, איפה אתה?". "אני ממחר", עונה בחיוך השרר הישראלי, "אבל אני אבוא מחר".

יש צורך בהרבה חברים וקשרים כדי לסקר את השטחים בצורה מוצלחת, ולא פחות חשוב – גם למען הביטחון האישי. אבי יששכרוף, כתב קול-ישראל לענייני ערבים: "אני תמיד מסתובב עם אנשי קשר שמכירים את הסביבה, ואיתם זה יותר בטוח. לרוב המקומות בגדה אני יכול להיכנס עם המכונית שלי

אבי יששכרוף, קול-ישראל:
להיות בשטח, זו ההנאה הגדולה
בעבודה. אני אוהב לשבת עם
חברים בבתי-קפה ובמסעדות
ואכילו לישון שם מדי פעם

בלי ליווי, אם כי בעזה המצב שונה. להיות בשטח, זו ההנאה הגדולה בעבודה. אני אוהב לשבת עם חברים בבתי-קפה ובמסעדות ואכילו לישון שם מדי פעם. באחת הפעמים הייתי לכד ברמאללה ונתקעתי עם המכונית, זה היה מעט מלחיץ, אבל בסוף התקשרתי לחבר פלסטיני שעזר לי". הקושי שבו נתקל שלומי אלדר בתיאום הראיון עם איסמעיל האניה מוכר גם ליששכרוף: "בעבר הייתי קובע פגישות עם בכירים בארגונים השונים, בבית או במשרד שלהם, ונוסע אליהם. אבל מאז שהתחילו לפגוע בראשי הארגונים, אין מפגשים שמתוכננים מראש. לפעמים אני מגיע לעזה במטרה לראיין מישהו, ורק אם יש לי מזל אני מצליח לדבר איתו".

בזמן מבצע "קשת בענן", בחודש מאי, דאג שלומי אלדר להביא לצופי ערוץ 10 בכל ערב את התמונות והקולות ממקום ההתרחשות, מכל שכונה ברפיח. הוא הראה את ההרס, את המצוקה, את תעיתם של עשרות הפליטים שבתיהם נהרסו ובידיהם שרידי רכוש. הוא נתן שמות להרוגים, פנים לאנשים החיים. באחת הכתבות שלו צולמה הזקנה שחיטטה בהריסות ביתה, והזכירה לשר טומי לפיד את סבתו. בכתבה אחרת נראתה ילדה קטנה בין ההריסות ברפיח, מחזיקה בידה רגל לבן. אלדר לא הסתמך על דיווחי הפלסטינים וגם לא על דובר צה"ל. הוא שידר לצופים את שראו עיניו, ולא סטה גם כשזה הוביל להתנגשות חזיתית עם גרסת צה"ל. כך, למשל, טענו הפלסטינים כי צה"ל הרס עשרות, אם לא מאות, בתים ברפיח, וצה"ל אמר: מדובר בכחמישה בתים בלבד. אלדר ספר בעצמו, וטען שוב ושוב כי נהרסו עשרות בתים. בצה"ל התעקש וניסו להפריך את טענותיו, אבל בסופו של דבר נאלצו להודות: הרסנו יותר מחמישים בתים. אחרי המבצע הסבירה דוברת צה"ל, תא"ל רות ירון, כי לוקח זמן לספור בתים.

מימין: שלומי אלדר, עמירה הס, סולימאן אל-שאפעו. כתבי שטחים בשטח

וילון שמכסה כמעט קיר שלם, ויש בו חול, ים, דקלים וסירה. עוברים מסורים מביאים קפה ותה. שיחת חולין, אף אחד לא ממחר. רק כעבור כשעה מתחיל הראיון

ארו מכירים את שלומי אלדר היטב. חרף זאת, הם עורכים לו בצאתו בכל פעם, כמו לכולם, בדיקה בטחונית קפדנית וארוכה, ששיאה

▶ את התמונות שהביא אלדר בכל ערב לא היה נעים לראות, אך היה זה מעשה עיתונאי חשוב. גם אם לא חייבים להודות עם המראות, שידורם לקהל הישראלי חיוני להתודעות עם התמונה כולה, להבנת המציאות שבה אנחנו חיים. אבל מעקב אחר סיקור הפלסטינים בתקשורת הישראלית בעת מבצע "קשת בענן" מראה שרק כלי תקשורת מעטים חושבים כך. שלומי אלדר: "יש כלי תקשורת שלא מעוניינים להראות את הצד השני. ברוב מערכות התקשורת

ארנו רגולר, "הארץ": זאת מדיניות - להיכנס לשטחים בכל פעם שיש אירוע. אנחנו העיתונאים, עובדים במצב שבו שני הצדדים, גם הצבא וגם הפלסטינים, מיומנים מאוד במניפולציות תקשורתיות

בארץ הטון של הכתבים הפוליטיים, המדיניים והציבאיים חזק יותר מזה של הכתבים לענייני פלסטינים, ולעתים, הצבא עושה שימוש ציני בכתבים הצבאיים כי להם אין יכולת לראות את הצד השני".

ארנו רגולר, כתב עיתון "הארץ", מסקר את השטחים בקביעות ומקורב. הוא היה בין הכתבים היחידים שהגיעו לעזה שעות אחרות לאחר שנהרגו ששת החיילים בהתפוצצות הנגמ"ש בשכונת זיתון, והיה עד למראות הווועה של חגיגות הפלסטינים עם חלקי גופות החיילים. למחרת הופיע ב"הארץ" דיווח נרחב מאוד משכונת זיתון. בימי מבצע "קשת בענן" עברה כתבת אחרת של העיתון, עמירה הס, להתגורר בעין הסערה וכתבה בכל יום את "יומן רפיח". רגולר: "זאת מדיניות - להיכנס לשטחים בכל פעם שיש אירוע. אנחנו, העיתונאים, עובדים במצב שבו שני הצדדים, גם הצבא וגם הפלסטינים, מיומנים מאוד במניפולציות תקשורתיות ובהצגה חלקית של המציאות, ולכן חשוב לי להגיע ולראות כמו עיני. יש מקומות שאתה בטלפון אחד יכול להבין מה קורה, ויש מקומות שאתה לא יכול, ולעתים גם אחרי שנכנסת אתה לא מבין את הכל. באינתיפאדה הזאת אין ספק בכך: אם אתה לא נמצא בשטח, הרבה יותר קשה לך. אין דרך אחרת זולת לרבר עם האנשים".

גם סלימאן אישאפעי, כתב חדשות ערוץ 2, הביא תמונות רבות מעזה ומרפיח. הוא ישן בתוך בית-ספר שבו התרכזו מאות תושבים שברחו מבתיהם, וצילם כתבות גם למהדרות המרכזיות וגם ל"אולפן שישי". "יש לי תחושה - גם מדרריות המערכת וגם מתגובות של אנשים שאני פוגש ברחוב - שכל מה שקורה בעזה מאוד מעניין את הציבור הישראלי. אני מרגיש את הצורך של הישראלים לדעת עוד ועוד על מה שקורה בעזה. עזה היא פס ייצור לחדשות וסיפורים, והתפקיד שלי להביא לציבור את הסיפורים המעניינים. כדי למצוא את הסיפורים האלה חובה להיות שם. אייאפשר לכתוב, למשל, על בהלה ופאניקה אם לא

רואים את זה בעיניים. לא פעם ראיתי כותרת בעיתון ושאלתי את עצמי מאיפה היא מוכרת לי. הסתכלתי בהודעות של דובר צה"ל בביפר שלי וראיתי את הכותרת מלה במלה. זה לא מכובד. כדי לכבד את הצופה, אתה חייב להיות בשטח, ואם אין אפשרות להיכנס בצורה המקובלת, דרך מחסום ארז, אני מוצא דרכים אחרות. כשאתה בשטח תמיד תמצא סיפור, ומנסיוני אני יודע שגם הפלסטינים מאוד רוצים לדבר עם התקשורת. לפני כשנתיים היתה תקופה שעשיתי הרבה כתבות על החמאס. התקשר אלי עבדאללה שאמי, מראשי הג'יהאד האסלאמי, ואמר לי: מה, אנחנו לא נמצאים על המפה שלך? גם לנו יש הרבה סיפורים מעניינים".

לעומת ערוץ 10, ערוץ 2 ו"הארץ", ב"ידיעות אחרונות" הסתפקו בתחילת מבצע "קשת בענן" בעיקר בדיווחים של סוכנויות הידיעות על הנעשה בקרב התושבים הפלסטינים ברפיח. את רוני שקר, הכתב לענייני פלסטינים, העדיפו לשלוח למשימות אחרות: פינוי המאחז יצהר בשומרון, ואחרי יומיים - ביקור בסחנין, לאחר זכיית הקבוצה המקומית בגביע המדינה. בימים שלאחר מכן הובאו בצורה תמציתית דיווחים על הנעשה ברפיח, על ההרס, ההרוגים, ותגובות של תושבים, אך עדות בגוף ראשון מהשטח זכו קוראי "ידיעות אחרונות" לקבל רק שבוע לאחר תחילת המבצע, בדיווח מיוחד של כרמלה מנשה, הכתבת לענייני צבא של קול-ישראל, ששטחה על פני שני עמודים את רשמיה מההריסות ברפיח.

רוני שקר, "ידיעות אחרונות": "כמה חודשים לפני המבצע ברפיח עשיתי כתבה על החיים בעיר, אבל חוץ משני אנשי ימין שקיללו אותי לא קיבלתי אף לא תגובה אחת. הציבור הישראלי נהיה, כנראה, קהה חושים לכל מה שקורה שם. הוא עייף ואין לו כוח לשמוע ולקרוא על השטחים יותר, חשוב לו יותר הביטחון האישי שלו. למרות זאת, אני לא מרים יריים. אני הרי לא כותב לפי מצב הרוח של הציבור, אם כי לא תמיד כל מה שאני כותב גם נכנס בסופו של דבר לעיתון. למערכות התקשורת יש, כנראה, סדריום אחר".

גם ב"מעריב" לא התמידו בסיקור התושבים הפלסטינים ברפיח, ורוב הסיקור בעת המבצע נפל על כתפיהם של הכתבים לענייני צבא. כך, למשל, כשסיפרו כתבי "מעריב" על קרב הגרסאות בין צה"ל לפלסטינים בנוגע למספר הבתים שנהרסו, היתה חסרה השורה התחתונה. בעוד שבערוץ 10 היה מי שספר בעצמו, נתן "מעריב" לקוראים להחליט מי צודק. עמית כהן, כתב "מעריב" בשטחים: "אני נכנס לשטחים לעתים תכופות, אבל המבצע ברפיח היה מקרה מיוחד. בימים הראשונים של המבצע זו היתה הפעם היחידה שהפלסטינים הם שאמרו לי לא להיכנס מחשש לבטחונם. זה היה יותר מרי מסוכן, ואני למקומות כאלה לא נכנס. אני חושב שבמקום שאתה זוקק בו לשכפץ - עדיף שלא תיכנס".

בבעיה דומה נתקל גם אוהד חמו, כתב ערוץ 1 בשטחים, שהיה ברפיח רק יום אחד בעת המבצע. כעיתונאי טרי מאוד בתחום - חמו החל לעבוד ככתב שטחים לפני כמה שבועות - כניסתו לרצועת עזה

בזמן המבצע היתה עניין מעט מסוכן, שכן תשתית אנשי הקשר הפלסטינים שייקחו אותו תחת חסותם קטנה, מטבע הרברים, משל מתוריו. בכל זאת נכנס חמו באחד מימי המבצע לרפיח, בחסות איש קשר פלסטיני, והראה את הבתים ההרוסים בשכונת ברזיל, ואת התושבים הפלסטינים מחטטים בהריסות, בעוד הכלים הכבדים של צה"ל ממשיכים בעבודתם.

בצה"ל, מתברר, דווקא לא התנגדו שהעיתונאים יגיעו לרצועת עזה במהלך מבצע "קשת בענן". יומיים לפני תחילת המבצע, בעקבות עתירה של עיתון "הארץ" לבג"ץ, ביטל אלוף פיקוד הדרום, דן הראל, את הצו האוסר על עיתונאים ישראלים להיכנס לשטח הרצועה. פרקליטי "הארץ" טענו כי יש חשיבות מיוחדת לכניסתם של ישראלים לרצועה, כדי שאוהי ישראל לא ייאלצו להסתפק במידע המגיע מסוכנויות ידיעות זרות או מסוכי ניות פלסטיניות. בצה"ל מדגישים כי גם כיום יש התרעות על כוונות של מחבלים לפגוע או לחטוף עיתונאים ישראלים, אך עד כה מי שעמד בפני מצב כזה היה דווקא עיתונאי זר, ג'יימס בנט, הכתב הראשי של העיתון "ניוירוק טיימס" בישראל. שני אלמונים ניסו לדחוף אותו למכונית בעת שעמד סמוך לבית-חולים ברפיח באחד מימי המבצע, ורק צעקותיו הניסו אותם.

גדעון לוי, שמסקר את השטחים מדי שבוע במדרו "אזור הדמדומים" במוסף "הארץ", וצבר לא מעט עוינות כלפיו בשל כך, לא קונה את הגרסה על הפתיחות של צה"ל: "יש כאן שילוב של אינטרסים: צה"ל והשלטונות לא רוצים שנרע, הקוראים לא

סלימאן אישאפעי, ערוץ 2:

לא פעם ראיתי כותרת בעיתון ושאלתי את עצמי מאיפה היא מוכרת לי. הסתכלתי בהודעות של דובר צה"ל בביפר שלי וראיתי את הכותרת מלה במלה

רוצים לדעת, והעורכים והכתבים מתאימים את עצמם לרצון הקוראים. אם הישראלים היו יודעים מה נעשה בשמם, הם היו מתחללים וגם אולי משנים את עמדותיהם, אבל אם עמירה לא מגיעה, ולא סלימאן ולא שלומי, אז אנחנו נשארים רק עם דובר צה"ל. כשהיתה רעידת אדמה בתורכיה מיד התארגן מטוס, וכל אמצעי התקשורת יצאו לשם. ברפיח היתה רעידת אדמה שאנחנו יצרנו כמו דינו, והעיתונות לא יצאה לראות, אפילו שזה במרחק שעה וחצי מתל-אביב. התקשורת הישראלית מסקרת את השטחים בצורה מסולפת ומעוותת, וכדי לדעת מה באמת קורה בעזה, הישראלי צריך לפתוח את הבי.בי.סי. זה מדכדך". ■

בן בנימיני הוא הכתב לענייני מטרות של קול-ישראל

גירוש שדים

מירי לא חסה

(ערוץ 2, יום ו', 19:00)

ומצביע על הירק התפל שימש אמצעי למשטורם. לאורך התוכנית מאבחנים מומחים את הרגלי האכילה הקלוקלים שלהם (ידוען שמביא את מזונו היומי לאולפן ומקבל ציון), נחשפות האובססיות הקטנות והחשקים הנלווים (חיבה למזונות "אכול כפי יכולתך"), ומסומנים בנוקדנות כל ה"פיתויים", קטנים כגדולים, שמחכים לשמנמור שם בחוץ. "מירי" מוכיחה את אורחיה וצופיה על עובי "הצמיגים", "מקידודת" להם בקלוריות ומובילה אותם בגאון מן ה"לפני" אל ה"אחרי" ולעתים, למצער, גם בחזרה.

רעיון ה"מהפך", שחוזר כמנטרה לאורך התוכנית ("X עברה מהפך אמיתי, עכשיו גם היא תוכל להשוויץ בגוף היפה שלה"), מצביע על כך ש"מירי לא חסה", למרות אצטלת הבריאות, אינה שונה מתוכניות "סגנון חיים" אחרות בערוץ 2, שפולשות אל תוך המלתחה ומרהטות מחדש את הבית. גם היא רוצה לקחת את הישראלי האפרורי, המזונה והמרושל ולעשות לו "מייק אובר", להפוך אותו לחדש, מחוטב וזוהר – כזה שמתאים לחיים המסוגננים והמעוצבים כפי שהם מוצגים בערוץ 2. המסר האמיתי שעולה מן התוכנית אינו שלהיות שמן זה לא בריא, אלא שלהיות שמן זה לא יפה, לא אופנתית ומעיד על טעם רע, ויתרה מזאת – מסמן מפסידנות. בחברה "מעוצבת" של מצליחנים, טעם רע והתעלמות מצווי האופנה הן סטיות חברתיות שיש למגרן בכל מחיר. ברור זו הופכת התוכנית למעין טקס לגירוש השמנים ולכפייתתה האחריה של הנורמה: החיים החברתיים הם דיאטה אחת ארוכה, שממנה אין חופשות. או, כפי שמנסחת זאת מירי בעצמה: "להתראות בשבוע הבא רזים יותר."

התוכנית בנויה כסדרת מפגשים שבו עית עליפי המתכונת של "שמנמורים אנונימיים", ואמורה לספק תמיכה בהתמודדות עם ה"מחלה" ברגעים השונים של החיים: שעות היום בעבודה, יציאה לחופשה, בילוי באירועים וכיוצא באלה. השמנמורים באו לפן ובכית נדרשים להכיר בכך שיש להם בעיה, להפסיק לטמון את ראשיהם בחול ("השמנמורים שלי יודעים שהכי חשוב זה להישקל"), ולאמן את רצונם באיפוק, מתינות ויישוב הדעת, תכונות שלא רק

יסייעו להם להתמודד עם התקף הבולמוס הבא, אלא גם יעניקו לאופיים המדולדל צורה סופסוף. את ההדרכה והליווי בדרך החתחתים של ההתאפקות מספקת "מירי" (מירי בלקין), ניצולת שמנמורות בזכות עצמה ומלכת דיאטת הרזון הנוכחית של הטלוויזיה. והיא אינה חסה על השמנמורים. כבר שמה של התוכנית – הברקה של לשון נופל על לשון – מכריז על היחס הנוקשה והבלתי סלחני שלו ראויים בעלי המשקל העודף,

"קוראים לי מירי ואני לא חסה, שלום רב לשמנמורים שלי", מרעים קול בהטעמה צורמנית ודמות מאוירת, עתירת משמנים וחמורה להפליא חוצה את המסך. לולא ההכרזה הלוחמנית בפתיה, ניתן היה בטעות לחשוב שמדובר בקדימון לתוכנית בסגנון "טלטאביז" למאותגריימשקל: טלטאבי אחר ירוק, טלטאבי אחר סגול, ואחד שמנמור. ולמה לא, בעצם? הפיכת האדם השמן לדמות "חמורה", המוצגת באופן חיובי בטלוויזיה ונוחה להתחבב, עשויה לעודד קבלה וסובלנות בקרב ילדים ומבוגרים כאחד, ולסייע בצמיח צום ההתעללויות והבושה שהם מנת חלקם היומיומית של כבדי הגוף.

אולם, מתברר שאין זו המטרה כלל ועיקר. בתוכנית הבריאות המצי' ליהה של ערוץ 2 (כפי שהיא מוגדרת בלוח השידורים), "שמנמורים" הוא רק כינוי מיופיף לקהל עבי הגזרה, שאליו מכוונת התוכנית. סתם עניין בתזונה נכונה ואפילו אינוחות מצויה עם ממדי הגוף או דאגה למשקלו, אינם מהווים תנאי מספיק לאפיון הצופה הפוטנציאלי של התוכנית. זו מגדירה את צופיה – השמנמורים – כטיפוס אנושי מובחן הסובל מסוג של הפרעה, שביטויה אמנם בגוף, אבל מקורה בנפש או במבנה האישיות. מאפייניה הבולטים הם גרגרנות בלתי נשלטת ("השמנמורים הם אנשים שאוכלים בלי לחשוב על המחר"), יחס אירצירי נלי למזון ולחיים בכלל ("השמנמורים

לא מפסידים אף ארוחה"), ובעיקר חולשה כרונית של הרצון, כפי שמעיד האופן שבו נפרדת מנחת התוכנית מן הצופים בכל פעם שיוצאים להפסקת פרסומות: "אנחנו כבר חוזרים ואל תקומו למקרר...".

באמצעות דמות השמנמור הופכת התוכנית את הצופים למעין ילדים שמנמנים שנוקקים להשגחה מתמדת, וממנה את עצמה לבייביסיטר שתספק את ההשגחה הנדרשת, בדומה לאופן שבו משווק את עצמו ערוץ הילדים או הערוץ לפעוטות.

טל ארבל לומדת לתואר שני במכון להיסטוריה ולפילוסופיה של המדעים והרעיונות באוניברסיטת תל אביב

רומזים על אירוע קשה

ההבנות בין צה"ל לכתבים הצבאיים, על הפעלת צנזורה עצמית בדיווחים ישירים מזירות צבאיות שבהן נפגעים חיילים, אינן מחזיקות מעמד

גיא קוטב

הפיגוע בציר פילדלפי, שבו נהרגו חמישה חיילים, לוחמים מהצוות לחשיפת מנהרות, תפס את העיתונאים מוכנים לגמרי: הכתבים הצבאיים היו ברצועת עזה עם ניירות שידור ערוכות לדיווח על הנגמ"ש שהתפוצץ יום קודם לכן בשכונת זייתון – אירוע שבו נהרגו שישה לוחמים מפלוגת ההנדסה של גבעתי. פיצוץ הנגמ"ש השני, יממה וחצי אחרי האירוע בזייתון, הפך מיד לסיפור ענקי: בשעה שלוחמים מחפשים בעפר את חלקי הגופות של חבריהם והפלסטינים מפרסמים צילומי זוועה שמזעזעים את החברה בישראל, בא עוד אירוע כזה – נגמ"ש מתפוצץ, הרוגים, חלקי גופות בשטח. כל זה קרה בשעת ערב, כששלושת ערוצי הטלוויזיה מצויים לקראת שידור מהדרות החדשות או במהלכה. הכתבים כמעט לא התלכטו. בתוך דקות כולם היו באוויר – חרף דרישת דובר צה"ל להמתין, ולמרות ההסכם הג'נטלמני שהושג בזמן בין דובר צה"ל לוועדת העורכים, שיש להשהות את הפרסום על חיילים שנפגעו עד למסירת הודעה רשמית של הדובר, לאחר שהודעות נמסרו למשפחות. עם זאת, הכתבים תמרנו בניסוחיהם בשידור מהשטח, כי איש מהם לא רצה להיות זה שהמספח חות יבינו ממנו שיקיריהן נפגעו. הם ניסו לשרר את מרב המידע מבלי לומר דבר מפורש. הם דיווחו על פיצוץ ליד נגמ"ש בציר פילדלפי ודיברו על "אירוע קשה עם נפגעים". הם לא אמרו שיש חיילים הרוגים, אבל מי לא הבין? ינון מגל שידר בערוץ 10 ש"נוצר כאן מצב דומה לזה שהיה אתמול בזייתון, שמצביא את צה"ל בפני בעיות דומות". הכתבים התפתלו בלשונם, כל אחד משך את חבריו עוד צעד קדימה. רוני דניאל הסביר בדיעבד: "ישבתי באולפן ודיברנו על זייתון כשהתקבל הדיווח על הנגמ"ש השני. לא אמרנו 'הרוגים', אמרנו 'אירוע קשה'. פשוט כי איי אפשר להתעלם מתקרית כה חמורה. כך מתחילה

תגובת שרשרת, כשכאזוניה אומרים לי, בעוד אני נזהר, שבערוץ אחר אמרו 'כך וכך'. אז אתה הולך עוד צעד קדימה וכך כל אחד גורר את השני". הדיווחים מיד לאחר האירועים בעזה הם דוגמה מובהקת לשפת הרמזים שפיתחו העיתונאים בשנים האחרונות במקביל לשחיקה בהסכם הג'נטלמני שהושג עם דובר צה"ל.

בלקסיקון הזה יש כמה רמזים בולטים: אם, למשל, מדווחים בתחילת המהדורה על "חילופי אש כבדים" וההודעה לא מסתיימת בנוסח המר-גיע: "אין נפגעים לכוחותינו", סימן שיש נפגעים. כשאומרים "אירוע קשה" יש בדרך-כלל הרוג אחד או יותר. כשמדווחים על "ישראלים" (ולא "אזרחים ישראלים") שנפגעו, מדובר בחיילים.

כולם מסתייגים מהמצב הזה: דוברת צה"ל רות ירון מצפה מהעיתונאים פשוט להתאפק שעתיים-שלוש, ולא לשרר דבר כדי לאפשר לצה"ל להגיע למשפחות הנפגעות ולפרסם הודעה רשמית ראשונית. היא מצפה מהם גם "לא להתחכם ברמזות ובשפה הזאת שנוצרה שבה אומרים ולא אומרים". הכתבים רחוקים מלהתלהב מהשידורים האלה, שנכ-פים עליהם מכוח הנסיבות, אך אינם מכירים דרך אחרת לשרר חדשות ברדיו, בטלוויזיה ובאינטרנט. אלון בן-דוד: "כעיתונאי יש לי בעיה עם רגעי ההתפתלות האלה, כשאתה מחזיק מידע ולא מדווח. יש כאן בעיה בתחום המחויבות שלי לצופים. אם יש אירוע ואני לא מדווח, אני חוטא לתפקידי. בלבנון היתה סביבה נשלטת. בשטחים המידע מסתובב בסביבה רחבה דרך מקורות פלסטיניים, לרשתות זרות ולאינטרנט. הרי לא ניתן לבודד את החברה הישראלית מאינפורמציה".

לדעת דוברת צה"ל, המפתח להשגת מטרתה, למנוע פרסום מוקדם, הוא אתרי האינטרנט, שמהי-רות הדיווח שלהם מאיימת על הרדיו והטלוויזיה וסוחפת אותם אחריה. ירון מבחינה בין התקשורת "הרצינית והאחרתית" לבין אלה שמתעלמים מהסכם הג'נטלמני – אתרי אינטרנט שמחפשים

רוני דניאל: ישבתי באולפן ודיברנו על זייתון כשהתקבל הדיווח על הנגמ"ש השני. לא אמרנו 'הרוגים', אמרנו 'אירוע קשה'. כך מתחילה תגובת שרשרת וכך כל אחד גורר את השני

אלא שלא רק אתרים באינטרנט מודיעים בזמן אמת על אירועים שיש בהם חיילים נפגעים. היום ניתן להזמין בתשלום שירותי SMS שמעבירים לטלפון הנייד מידע על אירועים בטווייט. בכתבה של שגיא בשן בערוץ 2, שתייעדה את הלילה שבו התפוצץ הנגמ"ש הראשון, בזייתון, קיבל חייל הודעת SMS מהבית, וכך נודע לו על אירוע עם הרוגים בפלוגה שלו. נראה כי מידת השליטה של מערכת הביטחון, וגם של התקשורת, בתפוצת המידע הולכת ופוחתת. בארץ קטנה, בעידן הסלר-לארי, ההורים המודאגים והאזרחים הסקרנים ימצאו תמיד דרכים להגיע למידע ומהר.

דוגמה קיצונית: באירועים במחנה הפליטים ג'נין, באפריל 2002, כיברו כלי התקשורת את ההבנות ונצרו את המידע על הקרב שבו נהרגו 13 חיילי מילואים – אולם בארץ פשוט גלים של שמועות על אירועים בטווייט חמורים. גם דוברת צה"ל מסכימה שיש מקרים חריגים כדוגמת אסון המסוקים, שבהם לא ניתן לקיים את ההבנות ולמנוע פריצה לשידור. היא מאמינה בדרשיה בריא עם כלי

איור: גיא מורד

הפעלת צנזורה עצמית בדיווחים ישירים על תקריות בזירות צבאיות אינה קיימת בשידורים מפיגועים באתרים אזרחיים, גם אם הנפגעים הם חיילים. כשמתפוצץ אוטובוס במרכז ירושלים או בטי רמפיאדה בצריפין אין כל צנזורה, והכתבים נדרשים למסור במהירות את כל הפרטים – איזה קו אוטובוס, מי היה במקום (תלמידים, מאיזה בית־ספר וכו'). גם כשאזרחים ישראלים נרצחים בפיגועים בשטחים, כל המידע – למעט שמות – נמסר לשידור מיד. והרי לכל אלה משפחות חרדות. יתר על כן, כשחיילים נפגעים לא רק במחסומים ובנגמ"שים אלא גם בדיסקוטקים, בבתי־קפה ובתחנות הסעה, מיטשטש ההבדל בינם לבין הקורבנות האזרחיים, ובמציאות כזאת הצנזורה החלה על דיווחים מתקריות צבאיות לא תוכל להחזיק מעמד לאורך ימים.

דוברת צה"ל אינה מזהה תהליך של שחיקה ומאמינה שהעיתונאים יבינו כי האחריות והרצינות משתלמות לאורך זמן. היא מאמינה גם שהציבור מעדיף תקשורת אחראית ושופט אותה גם על רקע זה. זה נכון, אבל אותו ציבור שמבקר את "חוסר האחריות" של התקשורת נצמד באותה העת למסך, דורש מידע ומהר. לפיכך מחירה של צנזורה עצמית הוא איבוד הרלבנטיות ואפילו הטעיית הצופים והמאזינים.

אלון בודוד: יש לי בעיה עם רגעי ההתפתלות האלה, כשאתה מחזיק מידע ולא מדווח. יש כאן בעיה בתחום המחויבות שלי לצופים

התקשורת, כדי שהורי חיילים לא ישמעו על גורל בנם בתקשורת, וכדי לחסוך חרדה ממאות ואלפי משפחות. רות ירון מאמינה בהבנה ולא בכפייה, אבל אומרת כי במקרים יוצאי דופן, דובר צה"ל "סוגר חשבונות" עם מי שמפר באופן פוגע ובוטה את הכללים. לדבריה, באותם מקרים ספורים שאירעו, המסר עבר, והסנקציה (העדר שיתוף פעולה מצד דובר צה"ל) הוכחה כיעילה.

הכתבים הצבאיים מסכימים כי ההסכם הג'נטלמני נשחק עד דק וכי המגמה הזו נמשכת. יואב לימור: "מדובר בתהליך בלתי הפיך וצה"ל מצדו חייב להסתגל למצב ולשכלל מאוד את נוהלי ההודעה למשפחות החיילים". רוני דניאל: "גם בצה"ל מבינים היום שבאירועים דרמטיים איי אפשר לשמור סודות. העניין הזה עם ההבנות יילך וישחק הלאה, עד שנדרוש בריוק כמו באירועים עם אזרחים".

גיא קוטב הוא כתב שטחים בקול ישראל

דינת התקלה

■ כתמים בשדה הראייה

באחד מימיו הראשונים של מבצע "קשת בענן", כשהתמונות הראשונות של כניסת צה"ל לרפיה, הרוס הבתים הממוני ושיירות הפליטים החדשים החלו להיות משודרות בתקשורת העולמית, פרסם רענן שקד, מבקר הטלוויזיה של "ידיעות אחרונות", ביקורת חריפה על דרך סיקור האירועים בערוץ 2 על-ידי הכתבים רוני דניאל ושגיא בשן. "המלה 'דיווחים' אינה מדויקת", כתב, "מדובר יותר ב'תיווכים'. דניאל ובשן מתווכים בין דובר צה"ל לבינינו. הם נמצאים במקום שבו צה"ל מתיר להם להיות, משדרים את מה שהצנזורה הצבאית מתירה להם לשדר. העולם, מצדו, ראה והראה אתמול בעיקר את ההרס העצום, המשבר ההומניטרי ברפיה, הפליטים... דניאל, בפוזות קרבות, כישר שזו מלחמה מאוד שקטה".

הביקורת על החד-צדדיות של דניאל אינה חדשה ומושמעת רבות. אלא שבגליון "ידיעות אחרונות" של אותו יום היא הובאה בהקשר מוזר: עמודים אחדים לפני הביקורת של שקד פורסמה, בהבלטה, כתבה מאת אותו רוני דניאל, "מיוחד ל'ידיעות אחרונות'", ובמרכזה תמונה גדולה של הכותב מזירת הלחימה ברפיה, שעליה נכתבה הביקורת, באחת מאותן "פוזות קרבות" שעליהן לגלג שקד. הכתבה היתה נאמנה לקו הסיקור המסורתי, והמותקף, של דניאל מהטלוויזיה: הבנה והזדהות עם צה"ל ומטרותיו ("מי שלא רוצה להיפגע בזיתון, יצטרך לעצור את האר.פי.ג' ברפיה"), אם כי גילתה גם אמפתיה לסבל הפלסטיני. כך יצא ששקד לעג, למעשה, לא רק לרמה העיתונאית של ערוץ 2, אלא גם לזו של עיתונו ולשיקולי עורכיו.

אין זה מקרה יחיד: לא אחת מבקרים שקד ועמיתו מ"מעריב", חנוך דאום, את העבודה העיתונאית בטלוויזיה, כשבועיתוניהם המצב דומה או גרוע יותר. סיפורים צהובים ושטחיים המשודרים בערוצי הטלוויזיה סופגים מהם טקסטים חריפים ומזלזלים, כשעל אותם סיפורים עיתוניהם פוליראפ נלהב, המוכתר בכותרת צעקנית.

ההתייחסות לראיון הטלפוני של נסים משעל עם אלחנן טננבוים מדגימה זאת היטב: דאום כינה את השיחה "פשטנית וחסרת חשיבות", ואף לא אתית. "לא תאמינו", כתב בציניות, "טננבוים תומך בהתנתקות!... אני סבור כי העניין הזה טורף לגמרי את הקלפים בפוליטיקה הישראלית". עורכי החדשות ב"מעריב", לעומת זאת, הקדישו עמוד שלם, באותו גיליון שבו הופיעה ביקורתו של דאום, לתמליל המלא של השיחה, תחת הכותרת: "אני בעד ההתנתקות".

גם שקד הגיב על הראיון עם טננבוים. הוא כתב כי מדובר בהישג קלוש שכולו אריזה ושיווק, רכילות ולא חשיפה עיתונאית. "מה דחוף לי לדעת מהן עמדותיו המדיניות של טננבוים", תהה. עורכיו דווקא חשבו שלקוראיהם העניין דחוף: שלושה עמודים לפני טור הטלוויזיה שלו, הקצו ב"ידיעות אחרונות" יותר מחצי עמוד לתמליל השיחה. "שובר שתיקה: אלחנן טננבוים בראיון ראשון", נכתב בראשו, והציטוט שבכותרת: "מחזיק אצבעות לשרון".

א י ת י ר ו ם

איתי רום הוא עיתונאי ב"גלובס"

לכן היום על שירותי היח"צנות חסרי התקדים שזכו להם בזכות מחאתכם.

בהשראת סיסמת בירה גולדסטאר אני קוראת שוב: "תשתחררי אשה". לכי, תשתי משהו ותירגי עי. יהיו מלחמות מספיק חשובות בדרך. רק זכרי, כשאת יושבת לך בפאב ובוחנת את מבחר הבירות, אל תשכחי שיש גם בירות אחרות בתפריט.

ש ר ו ן ל ו י ם י כ א ל ו ב י ן

שרון לוימיכאלוביץ' היא תסריטאית וקופירייטרי

גולדסטאר הם הגברים שאתן מכירות? למה לא לתת קרדיט לגברים שבינינו, להפסיק לזלזל באינטליגנציה ובכושר השיפוט שלהם, ולדרת קצת להתרועע עם העם? לא ייתכן שבכל פעם שתצוץ לה פרסומת סרת טעם, יישמעו בעקבותיה יללות צרודות של חתול עייף וזעקה צרודה עוד יותר לשחרר את כלבי הצנזורה. היד הקלה על הדק הצנזורה תהיה בעוכרינו אם לא נדע להשתמש בה באופן אחראי, מה שנקרא – להגיב בזמן ובמקום הנכון. המפרסמים, שדאגו לאשר את סרטון הפרסומת הבנאלי ורל היצירתיות, לבטח מודים

■ תשתחררי אשה

מדיום שוט. שני גברים חייכנים בשנות העשרים המאוחרות לחייהם עומדים מאחורי בר ומשתעשעים עם כוסות בירה. כל אחד מהם יודע בדיוק מה טוב בשבילך בחיים. התפאורה מזמינה, ההומור רדוד וקליל עד משקל נוצה, והם עומדים שם ומחרחרים מלחמות. למי שמצמץ ופספס את יצירת המופת, הנה תמצית המלל של אחת מפרסומות בירה גולדסטאר: "ברוך הבא לתנועה לשחרור הגבר. מה קורה איתך? מה, היא נשארה לישון? בלי שתשים לב היא תרצה להשתקע כל לילה. לא יהיה מקום במיטה לבחורות האחרות". והסיומת: "תשתחרר גבר. בירה גולדסטאר".

הקמפיין החדש של בירה גולדסטאר וחברת "טמפר" הצליח להעיר כמה מתים משנתם. בין אלה שהתעוררו בפיהוק רחב היו, כמובן, ארגוני נשים והרבה פמיניסטיות וזעמות שהחליטו, כנראה, שהגיע הזמן שוב ללבוש את מדי ז'אן ד'ארק ולהילחם בדרך אל החופש. על הדגל שלהן, כשהן צועדות לנציב תלונות הציבור של הרשות השנייה, היה כתוב בצבע אדום לוהט: "אחיותי! הבה נתאגד ונילחם". קריאה שכדאי היה אם היתה נעשית באופן שקול יותר ובתדירות יותר עניינית.

אחיות יקרות, בשנות השבעים רקדנו מסביב למדורה ושרפנו חזיות, בשנות השמונים לבשנו סרבלים והסתפרנו קצוץ, בשנות התשעים הוכחנו לעולם כולו שאנחנו יכולות גם להחזיק בקריירה, גם לגדל ילדים ובעל, וגם להיות יפות. עד מתי תחטטו בפינות השוכות עם נר דולק ונוצה בידכן ותחפשו בקרחתנות את האישור החברתי לכך שאתן שוות זכויות? עם יד על הלב, היום כשאתן מביטות סביבכן, האם הליצינים מפרסומת

■ שפטנז תל-אביבי

ברחובותיה של תל-אביב מתרחש לאחרונה דבר מוזר. מחלקים שם חינם מגזינים צבעוניים בעלי שער מהודר. אלה לא סתם מגזינים סגוניים, אלא סוג של מגזיני תרבות אלטרנטיביים, אשר מתיימרים לעצב את דעת הקהל ולשלוח זרקור אל הגחמות הערכניות בתחומי האופנה, המוסיקה ותרבות חיי הלילה.

שניים מהמגזינים תמוהים במיוחד, כל אחד בדרכו. הראשון הוא "אקסטרא" (או כשמו המשובש במתכוון על השער, "xtra large"), מגזין בן כמאה עמודים, שמכיל ערכובייה אקלקטית של עמודי

תכנים ומודעות, שלפעמים כה דומים עד שקשה להביל ביניהם. ההיגיון המערכתני אינו ברור, או שאולי הוא משקף את ההווה הישראלית המבולבלת, ובה חיות יחד במגזין אחד כתבה על צילומי עיתונות המסקרים את הסכסוך הישראלי-פלסטיני, וכתבה חווייתית על הצפייה בסרטים פורנוגרפיים. התכנים במגזין הזה מורכבים מגיבוי משפטים ושברי מלים, שחוכרו יחד בצורה בלתי קוהרנטית וברמה לא אחידה. אך הבעתה האמיתית שמורה לכתבות האופנה, שמורכבות מתמונות על גבי תמונות של נשים עירומות בתנוחות מתגרות.

גם המגזין "42 מעלות" מחולק חינם, אך הוא מתהדר בקונספט מערכתני מגובש יותר, ואף מגדיר את עצמו "מגזין לתרבות אורבנית". גם בו מתפרסמות שלל תמונות של דוגמניות עירומות, כחלק מהפקות האופנה. לא מדובר בקצה ירך חשופה או שד סורר, אלא בדוגמנית ולגופה נעלי התעמלות בלבד, שלא מציגה ולו פריט לבוש נוסף אחד לרפואה, או באחרת, שמצולמת כשהיא לבושה בתחתוניה בלבד. הכתבות שמסכיב לעמודי האופנה הפרובוקטיביים דווקא לא מעליבות את האינטליגנציה, אך נוטות להיות הויות ואסוציאטיביות מכדי להיאחו בתודעה של הקורא. איכשהו, המגזינים הפסבדו-חתרניים האלה לא משרתים דבר פרט להרוויח יצר המצויצנות של קוראי רחוב אקראיים. כידוע, אמירות עם משמעות לא מוכרות מוצרי צריכה, אבל סקס כן.

המוציא לאור (הסודי, שכן לא מופיע לכך כל איזכור) של המגזין "אקסטרא" הוא משרד הפרסום ורמון-גולדמן, הידוע בקמפיינים השערורייתיים שהוא מנפיק למרחב התקשורת. אין שום ויכוח על העובדה שקיומו של כל מגזין תלוי בהכנסות מעמודי פרסום. אך יותר מכל דבר אחר מזכירים המגזינים האלה את שלטי החוצות הגדולים, שפזורים ברחבי הנוף העירוני וקשה להתחמק מלראותם. זה גם מה שהופך את העניין לסרט, כשאוסף מודעות מלוות בצילומי פורנוגרפיה רכה מוסווים כמגזין. אמנם אלה מגזינים שמחולקים חינם ברחבי העיר, אך הם מתפקדים גם כאייקונים של עיצוב דעת קהל, ומעניקים השראה לעורכי אופנה במגזינים המקובלים, שנוהגים להציץ בהם ביראת כבוד.

המסקנה העגמומית שמתבקשת מדפדוף במגזין "אקסטרא" היא שהמיניות המופגנת בפרסומות השתלטה לחלוטין גם על תכנים מערכתניים, והפכה להיות בוטה, זולה ותלושה הרבה יותר. עיון במגזין "42 מעלות" מתסכל דווקא בגלל היותו מסגרת אידיאלית, אך בלתי ממומשת, לעיסוק מעמיק ופורה בנושאי "תרבות אורבנית", כפי שהוא מתיימר לעשות.

■ נמצאו האחראים לפיגוע ב"וואלה!"

הורי תרגיל בלוגיקה למתחילים. חשבו, ילדים, מה לא הגיוני בידיעה החדשותית הבאה, שהתפרסמה באתר האינטרנט "וואלה!" ב-11 במרץ השנה תחת הכותרת "דיווח: אלקאעדה לקח אחריות לפיגועים במרדכי": "העיתון הערבי 'אלקודס אלערבי', היוצא לאור בלונדון, מדווח כי קיבל מכתב ובו נוטל ארגון אלקאעדה אחריות לפיגועים שבוצעו היום במרדכי. לפחות 190 בני-אדם נהרגו הבוקר ו-1,247 נפצעו בעשרה פיגועים שאירעו ברומנית בשלוש תחנות רכבת הומות אדם במרכז העיר. אף ארגון לא קיבל בינתיים אחריות לפיגוע."

כל קורא חדשות באינטרנט מכיר את התופעה. הרצון להקדים את המתחרים ולפרסם מידע חדש במהירות האפשרית, ותופעת ה"עדכון על גבי עדכון" הנגזרת מכך, גורמים לכתבות רבות להיראות כמו פאול שילר עקשן במיוחד הצליח "להרכיב" עליידי דחיפת כל חלקיו בכוח למקומות הלא נכונים: זה מכוער, זה לא הגיוני, ואי-אפשר להבין אם זה אמור להיות כלב או תמסח, אבל מה זה חשוב, העיקר שהוא הצליח לסיים.

במרבית המקרים, התוצאה הסופית אינה מגוחכת עד כדי כך. בדרך-כלל מדובר ב"סתם" תוצר עילג, מלא חלקים לא רלבנטיים, מעשה טלאים שכל בר-דעת יכול להבחין בתפריו הגסים והמחשב להיפרם עם כל מבט בוחר של למעלה משנייה, מבט שלמרבה הצער נדמה כי אף עורך לא נתן בו. במדורי הספורט המקוונים, שם השילוב בין הערכונים התכופים לחוסר ההקפדה בעריכה זועק במיוחד, התופעה שוברת שיאים על בסיס יומיומי. "חיפה עם 48 נקודות נצמדה להפועל כפר-סבא שתשחק מחוץ, כאשר גם הפועל קריית-שמונה שתשחק מחוץ יכולה לעלות על חשבונה למקום השני", דיווח "וואלה!" ב-24 באפריל. "מחר" מגיע מהר מאוד באינטרנט, כי באותה כתבה עצמה כבר דווח כי "הפועל קריית-שמונה נותרה במקום השלישי אחרי שסיימה בתיקו... הפועל כפר-סבא פתחה ביום שבת פער של שלוש נקודות על המקום השני".

הטעויות השכיחות האלה אינן מקריות. הן תוצר של התפיסה שלפיה יתרון של חדשות האינטרנט נובע ממיידיות, ולכן מהירות הפרסום מהווה ערך עליון, שכל הערכים העיתונאיים האחרים, כגון דיוק בעובדות, איכות הכתיבה והפרשנות, או סתם קומון-סנס בסיסי, מתבטלים בפניו. התפיסה הזו מעוותת משום שהיא משרתת את העיתונאים ולא את הקוראים. לקורא הממוצע לא אכפת שהוא זה אם Ynet הקדים את "וואלה!" בחצי דקה או להפך. הוא מעדיף לקרוא כתבה קוהרנטית ובעלת משמעות. לעיתונאים, לעומת זאת, מהירות הפרסום מספקת קריטריון פשוט, ברור ואובייקטיבי להערכת תפקודם, ועל כן מבטלת את הצורך למצוא קריטריונים אחרים – מורכבים וסובייקטיביים יותר, אך גם משמעותיים יותר – להערכת איכות העבודה העיתונאית. אחרי הכל, מה זה חשוב אם אנחנו יודעים לכתוב, העיקר שכתבנו ראשונים.

■ מאיה אלחוזנינו

מאיה אלחוזנינו היא סטודנטית לתואר שני בתקשורת באוניברסיטה העברית

ארן ליביו

ארן ליביו הוא עיתונאי

מותח"ככים

המחלוקת על האתיקה של ערוץ הכנסת אינה שוככת

ת מ ר ג ו ט מ ן

מסך מושלג וטרטור צורמני קיבלו את פניהם של קומץ חברי הכנסת שהתגודדו לפני מסכי הטלוויזיה הפזורים במשכן הכנסת בציפייה נרגשת לפתיחת יום השידורים הראשון של ערוץ הבית שלהם, ערוץ הכנסת. בירור קצר העלה כי בשל תקלה טכנית, הערוץ לא נקלט בכבלים האנלוגיים, אלא רק בדיגיטליים. בכנסת, מסתבר, עוד לא טרחו לשדרג את הממיר, ובשל כך נאלצו הח"כים המאוכזבים ושאר באי המשכן להחמיץ את נאום הפתיחה החגיגי של יו"ר הכנסת, ראובן ריבלין.

זו לא היתה התקלה היחידה שאירעה במוקדו של יום שני, 3 במאי. בכבלים הדיגיטליים ליוותה שקופית דוממת את פסקול נאומו של ריבלין. פרצופו הבלתי רגשני ספורות ונעלם שוב. את דיוני ועדות הכנסת ליווה זמזום טורדני, ומדי פעם נקלטו במיקרופון הוראות וחילופי דברים של צוות השידור, שלא נועדו להגיע לאוזני הצופים. "המקצוענים של קיטל פתחו בנפיחה את יום השידורים הראשון", קבע בשמחה לאיד מבקר הטלוויזיה מאיר שניצר, ב"מעריב". חודש בלבד לפני כן, ב-2 באפריל, החליטה ועדה מיוחדת של הכנסת, פה אחד, לבחור בהצעתה של חברת החדשות של ערוץ 2 להפעלת הערוץ החדש. בחברת החדשות מסבירים את סדרת התקלות בלוח הזמנים הצפוף שאילץ אותם להקים במהירות תשתית טכנית ואולפן משוכלל. שלא לייחוס מאשימים גם את רשות השידור, ששידוריה מהכנסת במסגרת ערוץ 33 הופסקו, בכך שעזבה את המשכן בלי שהותירה אחריה אפילו חוט חשמל אחד לשימוש המתחרים.

אופן ההתנהלות החופזי הזה ליווה את ערוץ הכנסת החדש מראשיתו. מי שמכיר מעט את קצב ההקמה האטי של ערוצים ייעודיים אחרים בכבלים ובלוויין אינו יכול שלא להתפעל מהזריזות שהפגינו הרשויות בכל הנוגע לערוץ הכנסת. "כינונו והפעלתו היו מהמהירים מכל כינוני התקשורת בהיסטוריה

הישראלית", כתב אדם ברוך ב"מעריב", וזאת, הוסיף, משום ש"הערוץ הוא אינטרס של פוליטיקאים". לא בכדי נחשבים שלושת הח"כים שדחפו את היוזמה, אברהם בורג, רובי ריבלין ורוני בריאון, ל"נפגעי תקשורת". בורג סבור עד היום שהפסיד את ההתמודדות על ראשות מפלגת העבודה לבנימין בן-אליעזר בשל כתבת הדיוקן הקטלנית שפורסמה עליו במוסף "7 ימים" של "ידיעות אחרונות", ריבלין מאמין שהתקשורת פעלה לטרפד את מינויו לשר המשפטים, ובריאון עדיין נושא צלקות מימי פרשת מינויו ליועץ המשפטי לממשלה.

את הרעיון להקמת ערוץ פרלמנטרי העלה לראשונה בינואר 2001 יו"ר הכנסת דאז, אברהם בורג, בעקבות פרסום תוצאות סקר שערכה מינה צמח לבריכת עמדות הציבור בנוגע לחברי הכנסת ולבית המחוקקים. בסקר אמרו 88% מתושבי ישראל שהם אינם מרוצים מהכנסת, 55% אמרו שאין להם אמון בכנסת, ו-50% אמרו שהכנסת מעוררת בהם רגשות בושה. העובדה שמרבית הנשאלים ציינו כי ביססו את הרושם הזה על תמונות מהכנסת שקיבלו באמצעות התקשורת, ובעיקר מערוצי החדשות בטלוויזיה, הובילה את בורג להחליטה שיש לשפר בדחיפות את הדימוי של הכנסת וחבריה בציבור. ערוץ 33 של רשות השידור, ששידר אז את דיוני מליאת הכנסת, הניב אחוזה צפיה מזערית ולא הצדיק, לטעמם של הח"כים, את שישה מיליוני השקלים לשנה שהושקעו בו. ריבלין, מחליפו של בורג, אימץ את היוזמה ורחף אותה בכל הכוח, בשיתוף עם בריאון, יו"ר ועדת הכנסת. הצעת החוק להקמת הערוץ הוגשה ב-15 ביולי 2002 ואושרה בדצמבר 2003. כדי להאיץ עוד יותר את הקצב, הוחלט שלא לקיים מכרז להפעלת הערוץ אלא "הליך בחירה", שיהיה פתוח רק לגופי שידור פועלים, המפיקים חדשות בטלוויזיה. למקום הראשון הגיעה חברת החדשות של ערוץ 2, ואחריה, לפי הסדר, חברת החדשות של ערוץ 10, רשות השידור וחברת החדשות המקומיות בכבלים. המכרז הפתוח לתפעול קבוע של הערוץ יתקיים רק בעוד שנתיים וחצי, ויהיה פתוח לכל גוף שיהיה

המכרז
הבטוח

על העסקתם של עיתונאים העובדים במקביל באחת מחברות החדשות האחרות.

אל דברי הביקורת האלה הצטרפו עיתונאים ומבקרי תקשורת, שלא קנו את הצהרת הכוונות היומרתית של הערוץ להנך את הציבור לערכי הדמוקרטיה, לטפח את המודעות האזרחית ולהגביר את מידת השקיפות והראיאלוג בין הנבחרים לעם. שניצב גורס ש"מאחורי היוזמה להריץ את ערוץ הכנסת ניצבת תאוה בלתי ניתנת לריסון של ח"כים מהדרג הראשון, ובעיקר השני והשלישי, לראות את עצמם מצולמים". "מדובר בצעצוע יקר שהח"כים רוצים להשתעשע בו כדי שיוכלו להתבטא בחופשיות", אומר עיתונאי אחר, "כל ח"כ זוטר מקבל את שלושים דקות התהילה שלו, באווירה אוהרת וחיונית".

כך או כך, בערוץ 2 התרגלו להתעלם מביקורות ולצחוק כל הדרך אל הבנק. בצל המהומה זוטא הוא הוקמה מערכת חדשות נפרדת, בראשותו של אורי פז, שכהן כסמנכ"ל חברת החדשות וכרכז המערכת תחת המנכ"ל שלום

קיטל, וגויסו אנשי תקשורת מוערכים ואישי ציבור מפורסמים. ביניהם

עיתונאי "הארץ" ארי שביט וזאב שיף, כתב גל"צ בכנסת עמית

סגל, כתבת חברת החדשות גל

גבאי, כתב קול"ישראל לשעבר

מיכאל טוכפלד, מגישת "יומן

השבוע" של ערוץ 1 לשעבר

אורית לביא-נשיאל, גרעון

רייכר, נחמן שי, רון בן-ישי,

והח"כים לשעבר רוני מילוא

ושבח וייס. הנבחרת המרשימה

היא אמורה למלא בתוכן את לוח

השידורים היומרתית שבנה הערוץ

בשיתוף עם הכנסת. מדובר, למעשה, בשני

סוגים שונים של שידורים. הראשון הוא מעין

"פרוטוקולים מצולמים" של הדיונים במליאת הכנסת

ובשיבות הוועדות, שמשודרים בשידור חי כמו שהם וללא

התערבות. הסוג השני כולל תוכניות בעלות אוריינטציה

עיתונאית, וביניהן מהדרת בוקר חדשותית בהגשת גל

גבאי; מהדרה מסכמת בהגשת לביא-נשיאל; מבוקים

ודיווחים שוטפים; תוכנית במתכונת "פוליטיקה"

בהנחיית נחמן שי; "קו העימות", בהגשת עמית

סגל (הממשיך לסקר את הכנסת), שבה יתעמתו

כל פעם שני ח"כים סביב סוגיה מסוימת; ארי

שביט מ"הארץ" בתוכנית ראיונות אישית; גרעון רייכר בתוכנית

שבה יוכלו צופים לשוחח כל פעם עם אישיות פוליטית אחרת

ולשאל שאלות; ושבח וייס בתוכנית שתעסוק בהיסטוריה של

הפוליטיקה והכנסת. בנוסף ישולבו בערוץ סקירות של הנעשה

בפרלמנטים בחו"ל. התוצאה היא יציר כלאיים משונה, המתפקד

בעת ובעונה אחת כערוץ תדמית ויחסי ציבור לנבחר הציבור,

וכישות עיתונאית עצמאית. "יש פה תופעה חדשה", אומר עיתונאי

אי בכיר. "כתבים ומגישים שהם ספק כתבים, ספק דוברים מטעם.

זהו ערבוב מסוכן, משום שעיתונאי חייב להיות עיתונאי ותו לא.

הצופים לא מבינים את המישיש הזה, ולא יכולים לעשות את

ההבחנה הנדרשת בין הדברים".

בערוץ הכנסת ובלשכתו של ריבלין ממחרים לדחות את

הטענות הללו. "אנחנו בשום אופן לא ערוץ מטעם", אמרים

בערוץ. "אנחנו לא עושים הנחות לאף אחד. לא היתה שום התע-

רבות מצד יו"ר הכנסת או גורמים אחרים בעבודה שלנו. אנחנו

מעוניין להשתתף בו. בינתיים מופעל הערוץ עליידי חברת החדשות מתוקף "זכיון זמני" ל"תקופת ניסיון", במתכונת חלקית שכוללת את שלושת ימי הפעילות השבועית של הכנסת, החל מהשעה שמונה בבוקר ועד הצות. במושב החורף, שייפתח לאחר החגים, יעבור הערוץ ליום שידורים מלא שיכלול ימי שידור שלמים בכל ימות השבוע.

בכל ההליך המוזר הזה נדחקו הצדה, במתכוון או שלא במתכוון, שאלות אתיות מהותיות.

שתי בעיות מרכזיות עולות מאופן התפעול הנוכחי של הערוץ. האחת נוגעת לניגוד העניינים הטמון בעובדה שחברת החדשות של ערוץ 2 מפיקה ערוץ שידורים במימונו ותחת פיקור חו של גוף, שהיא אמורה גם לסקר על-פי קניימיה עיתונאיים מקצועיים. הסוגיה השנייה קשורה בחיבור בין חברי הכנסת לבין זכייני ערוץ 2, שמקיימים זה זמן רב פעילות שתדלנית נמרצת בקרב חברי הכנסת כדי לקדם את האינטרסים שלהם.

החשש לניגוד עניינים הטריד את מנוחתה של המשנה ליועץ המשפטי לממשלה,

עו"ד דוידה לחמן-מסר, עוד בעת הדיונים בהצעת החוק שנערכו

בוועדת הכנסת. ביום פתיחת השידורים כתבה לחמן-מסר

מכתב ליו"ר ועדת הכנסת, רוני בריאון, וביקשה ממנו לחייב את חברת החדשות

של ערוץ 2 להפעיל את ערוץ הכנסת באמצעות

חברת-בת נפרדת. לחמן-מסר הדגישה במכתבה את הקשר

הבעייתי בין פעולתה של חברת החדשות כגוף עיתונאי

המבקר ללא משוא פנים את הח"כים והממשלה, לבין הפעלת

ערוץ הכנסת שהוא שירות בתשלום שהיא מעניקה לכנסת. בנוסף, התריעה

לחמן-מסר מפני האפשרות של סבסוד צולב: אם הסכום שהקצתה הכנסת למימון

הערוץ, 15 מיליון שקל לשנה, לא יספיק, יכוסה הגרעון התקציבי עליידי מחזיקי

המניות של זכייניות ערוץ 2, על כל המשתמע מכך. פניויה של לחמן-מסר לא נענו.

ביקורת חריפה נוספת נשמעה מכיוונם של איגודי המפיקים והיוצרים, שכוללים את איגוד המפיקים,

הבמאים, התסריטאים, ופורום היוצרים הרוקומנטריים. ראשי האיגודים פנו גם הם בכתב לבריאון. לטענתם, "מטרידה

השאלה באשר לאינטרסים הסמויים של זכייניות ערוץ 2, שהן תאגידים כלכליים הפועלים מתוך מניעים של רווח והפסד.

הפעלת ערוץ הכנסת אינה רווחית ואף תהווה מעמסה כספית כבדה על חברת החדשות. אין זה בלתי נמנע כי ייתכן ובעלי

המניות של ערוץ 2 מצפים כי ייתנו להם הקלות שונות בכל הנוגע לערוץ 2 וזאת תמורת 'שוחר מסך' של קובעי המדיניות".

הזכיינים של ערוץ 2 רוצים לקדם את החקיקה הנוגעת להחלת לפת הזכויות ברשימות שידור, ולהקלות בתנאי הרגולציה

בתחום התקשורת, כדי לאפשר להם להגדיל את רווחיהם. לשם כך הם מקיימים פעילות שתדלנית נמרצת בכנסת. כדי להסיר

כל חשש למינהל בלתי תקין, הציעו האיגודים להפקיד את הפעלת ערוץ הכנסת בידי תאגיד ללא כוונות רווח, ולאסור

אורי פז, מנכ"ל הערוץ: אחרי חודש שהערוץ באוויר, אני יכול לסכם ולומר שכל החששות בדבר ניגוד עניינים התברר לחלוטין. אנחנו נהנים מחופש פעולה מלא

פועלים ללא משוא פנים ולא נתקלנו בלחצים או בנסיגות לכפות עלינו תכנים מעבר ללחצים הרגילים שכל מערכת חדשות בארץ נתונה להם". לראיה מצביעים אנשי הערוץ על האופן הביקורתי והחריף שבו סיקרו את ממצאי דו"ח מבקר המדינה על הכנסת, ועל הדיווחים הקבועים שלהם על ההיעדרויות התכופות של חברי הכנסת מדינוני המליאה.

אף על פי כן, המציאות הפוליטית רבת התהפוכות מעמידה את ההצהרות היפות האלה במבחן כמעט מדי יום. כחודש לאחר תחילת שירותי הערוץ, למשל, בראשית חודש יוני, עמד ראש הממשלה שרון לשאת נאום מדיני בפני מליאת הכנסת. הדריכות במשכן היתה רבה, שכן באותה עת לא היה ברור אם לשרון יש רוב בממשלה לאישור תוכנית ההתנתקות. שעות ספורות לפני הנאום המתוכנן, נקט ריבלין צעד שנוי במחלוקת ורצה את הנאום בשל הצבעות אי האמון שהיו צפויות באותו יום. ריבלין טען שנאום מדיני והצבעות אי אמון אינן יכולות לדור בכפיפה אחת. הודעתו עוררה את זעמה של האופוזיציה, שטענה שהיא פועל בשליחותו של שרון. מאוחר יותר קבעה גם חוות דעת משפטית של הלשכה המשפטית בכנסת שאין בסיס חוקי לצעדו של ריבלין.

הטיפול של ערוץ הכנסת בפרשה היה כושל. באיטם הראשון במהדרות הבוקר של "האולפן הפתוח" ערך מיכאל טוכפלד ראיון ארוך עם ריבלין בלשכתו באווירה נינוחה ורגועה. ריבלין הסביר את עמדתו ללא הפרעה במשך דקות ארוכות. רק לקראת סוף הראיון קטע אותו טוכפלד ושאל כמה שאלות רכות ובלתי נשכניות בעליל. קשה להעלות על הדעת שריבלין היה זוכה לזמן מסך יקר שכזה בתוכניות אקטואליה חדשותיות בערוצים אחרים.

חוסר האיזון נמשך גם במהדרות הצהריים של התוכנית, בעת שטוכפלד ראיין את ח"כ אופיר פינס, על תקן נציג האופוזיציה, באותו עניין. במהלך הראיון אמר פינס לטוכפלד שעל-פי חוות הדעת המשפטית ריבלין חרג מסמכותו. טוכפלד הגיב מיד והעיר: "אומרים לי שלא קיימת חוות דעת משפטית כזו". מאחורי ה"אומרים לי" ניצב דובר הכנסת, גיורא פורדס, שצפה בראיון במשרדו ומיהר ליצור קשר עם טוכפלד, תוך כדי שידור, כדי להשמיע את גרסתו. "אין לי בעיה עם כך שטוכפלד סתר את דבריו", אומר פינס. "אבל אני חושב שהוא היה צריך לציין שהדברים נמסרים לו על-ידי דובר הכנסת, אחרת מתעורר חשש להתערבות שלא במקומה".

פורדס מצדו לא מביין מה הבעיה כאן. "אני תמיד נוהג להתקשר לעיתונאים בזמן השידור ולתקן אותם אם אני חושב שהמידע שנמסר להם מוטעה", הוא אומר. "נכון שיש כאלה שמציינים שמקור המידע הוא דובר הכנסת, אבל זה לא הכרחי לדעתי. באור תה עת היתה רק טיוטה של חוות הדעת המשפטית, התוכן שלה אמנם כבר הודלף לחברי האופוזיציה, אבל היא עוד לא הוגשה לכנסת, ולכן התקשרתי להעמיד דברים על דיוקם. אין כאן שום התערבות בעבודת ערוץ הכנסת, חד וחלק. העברתי מידע מדויק,

ומפני שאני ידוע כדובר אמין, שאף פעם לא משקר, טוכפלד ראה לנכון לתת לדברים ביטוי מיידי ללא בדיקה נוספת". "הטענות בנוגע לסיקור של החלטות יו"ר הכנסת הן חסרות שחר לחלוטין", אומר מנכ"ל הערוץ, אורי פז. "הטיפול בפרשה היה מקצועי לחלוטין. אנחנו פועלים על-פי כל הקודים האתיים המקובלים במקצוע. אחרי חודש שהערוץ באוויר, אני יכול לסכם ולומר שכל החששות בדבר ניגוד עניינים, שישפיע על התוכן, התבררו לחלוטין ולא באו לידי ביטוי אפילו במרומו. אנחנו נהנים מחופש פעולה מלא והוכחנו שניתן לסקר את הכנסת בצורה מאוירת וביקורתית".

מבחינה חיצונית, על כל פנים, ניכר בערוץ שהוא תוצר בית-מדרשו של ערוץ 2. המראה מלוטש ומהוקצע למדי, הגר-אפיקה מתוחכמת, ההגשה קצבית ומעורבנת. יחד עם זאת, על אף שנתוני הצפייה יימדדו רק באוקטובר, נראה שהוזהר עתיד הרייטינג שאופף את חברת החדשות לא דבק גם בערוץ הכנסת. שיטוט קצר בקרב תגובות הצופים באינטרנט מעיד שהשמות האטרקטיביים, החיבור לערוץ 2 לא מצליחים לנער את הדימוי המאובק והמשמים. התגובות הרגשיות ביותר לעליית הערוץ הגיעו דווקא מכיוונו של צופי הכבלים המחזרים בממיר הא-נלוגי, שגילו לתדהמתם בוקר אחד שחברת "הוט" החליטה להסיר את ערוץ "יורוספורט" מהחבילה האנלוגית ולהחליפו בערוץ הכנסת, בשל מצוקת מקום. גל של מכתבי מחאה נזעמים, עצומות ותלונות הציף את הרשת, והערוץ הוחזר שבועיים מאוחר יותר בעקבות פנייתם של נציגי "יורוספורט" לבית-המשפט.

לנדאו בתגובה: "בכל העולם קיימים ערוצים פרלמנטריים, ואנחנו לא המצאנו את הגלגל. ברור שאם ערוץ הכנסת ייחשב לערוץ 'מטעם', או ערוץ תרמיתי, לא תהיה הצדקה לקיומו ולא יהיו לו צופים. בשל כך הקפדנו שתהליך החקיקה של הערוץ יכלול מנגנונים שיפרידו בין הערוץ לבין הדרג הפוליטי והח"כים, ובחרנו בגוף חדשותי בעל מוניטין מקצועי. מדובר בעיתונאים עם אינטגרטיטי שאי-אפשר לקנות אותם וללחוץ עליהם. ערכנו גם בדיקה של החיבור בין הזכיינים של ערוץ 2 לבין חברי הכנסת, ולאחר התייעצות עם מועצת הרשות השנייה הגענו למסקנה שיש הפרדה ברורה בין השניים, שגם מעוגנת בחוק. הערוץ הוא שירות לציבור, ואני מאמין שהוא יביא לשיפור במעמדה ומצבה של הכנסת. בינתיים אנחנו מקבלים הרבה תגובות חיוביות מהצופים".

מחברת החדשות נמסר בתגובה: "אי-אפשר בכל חודש, מבלי שיש סימוכין חדשים, לטעון שוב את אותן טענות לא מבוססות, כי מישו לא מתעייף להשמיע אותן. אנחנו מרגישים תחושה מזוהה שאנחנו צריכים להשיב שוב לטענות ישנות שכבר השבנו להן, כשמבחן המציאות מוכיח מדי יום שערוץ הכנסת, שעלה לאור לפני יותר מחודש ימים, נהנה מעצמאות מערכתית ומראה שהחששות היו מופרכים".

תמר גוטמן היא דוקטורנטית בחוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה באוניברסיטת תל-אביב

איור: תמיר שפר

בסוף פברואר השנה פרסם מגזין המחשבים "חיים ברשת" באתר "נענע" ידיעה על כך שחבר הכנסת אהוד יתום (ליכוד) פתח "בלוג" (יומן-רשת), ובו יפרסם את הגיגיו בענייני השעה. לאחר הפרסום הגיעו גולשים רבים לאתר, שהיה לבלוג הפרלמנטרי הראשון בישראל, וקראו את הקטע הראשון שפורסם בו, בנושא דיוני בית-הדין הבינלאומי בהאג על גדר ההפרדה.

אחרים מהגולשים הגיבו בחריפות באתר והזכירו את חלקו של יתום בפרשת קו 300, שבה נרצחו שני מחבלים פלסטינים בידי אנשי השב"כ, לאחר שנלכדו חיים בעת חילוץ נוסעי האוטובוס שנחטף בדרכו לאשקלון. זמן קצר אחר-כך נמחק הקטע מהבלוג – ואז נעלם הבלוג כולו מן הרשת. העלאת הבלוג היתה בכלל יוזמה פרטית של עוזרו של יתום בלא ידיעתו של הח"כ, כך נמסר, והעוזר התכוון להתפטר משום כך מתפקידו.

האפיוודה הקיברנטית הקצרה של יתום מעלה את התמיהה מדוע, בעצם, חברי כנסת מעטים כל-כך עושים שימוש באינטרנט להבעת דעותיהם; רק שני חברי כנסת – מיכאל איתן מהליכוד (www.miki.org.il) ושאול יהלום מהמ"פד"ל (www.shaulyahalom.co.il/yahalom) מפעילים אתרים אישיים, עצמאיים, המתערכנים באופן תדיר. אתר של חברת כנסת נוספת, ד"ר מרינה סולודקין (ליכוד), היה זמין עד לא מכבר, אך הורד מהרשת. בעבר, בעיקר לקראת מערכות בחירות, צצו פה ושם אתרים נוספים, אך הם גוועו לאטם לאחר שהבוחר נתן את קולו.

בשנת 2003, עלי-פי דו"ח ההוצאות מתקציב "קשר עם הבוחר" שהתפרסם באחרונה (ומופיע גם באתר האינטרנט של הכנסת), הוציאו כעשרים חברי כנסת ביחד יותר מ-73 אלף ש"ח על הקמת אתרי אינטרנט ואחזקתם. עם זאת, מציאת הקישורים לכתובות האינטרנט, שעלו למשלם המסים רבבות שקלים רק בשנה שעברה, איננה פשוטה כלל ועיקר.

פרט לח"כים איתן ויהלום, יש אתרים עצמי איים נוספים המופעלים על-ידי חברי כנסת, אולם ברוב המקרים אלה אתרים הכוללים את המצע הפוליטי-טימדיני של חבר הכנסת, ולא מתערכנים באופן עקבי ותדיר בפעילות השוטפת

של הנבחר למען בוחריו. האתר של חיים רמון הוא הדוגמה הטובה ביותר לכך: הוא הוקם בשעה שרמון התמודד על ראשות מפלגת העבודה, ומאז נותר ללא שינוי. מכיוון שהוא אינו כולל מלכתחילה מדור של חדשות ועדכונים, הוא מצליח לא להיראות "מת". אתרים אחרים, דוגמת אלה של בני אלון ויולי תמיר, אינם כוללים מידע על חברי הכנסת, ותכליתם רק להציג את הפתרון המדיני שהם מציעים (כל אחד בדרכו) לסכסוך הישראלי-פלסטיני.

חברי כנסת נוספים הם בעלי עמוד באתר "הנבחרים" או באתר "ליכודניק", שניהם אתרים פרטיים המופעלים על-ידי גופים מסחריים. הראשון ללא שיוך פוליטי כלשהו, והשני, כפי שמעיד עליו שמו, מזוהה עם הליכוד, אך לא שייך אליו ואינו תלוי בו. שני האתרים מאפשרים לחברי כנסת (ב"ליכודניק" – רק לחברי הליכוד) לקבל עמוד שבו יוכלו להזין הודעות ומאמרים כאוות נפשם, במערכת ניהול תוכן אחידה. כך חוסכים חברי הכנסת את רוב העלות הכספית הכרוכה בהקמת אתר עצמאי, אך מצד שני, העמודים של כולם דומים בעיצובם, ונבדלים זה מזה רק בתמונתו של הנבחר המעטרת את העמוד, ובתדירות שבה מקפידים עוזריו לעדכן את התוכן ולפרסם הודעות חדשות.

ח"כ מיכאל איתן נחשב לחבר הכנסת ה"מחובר" ביותר, לקונסולי-הכבוד של האינטרנט בבית המחוקקים הישראלי – ולהפך. איתן היה מיוזמי הקמת אתר האינטרנט של הכנסת, והוא עומד בראש ועדת הכנסת לאינטרנט ולטכנולוגיית המידע, שאף יזם את הקמתה.

ח"כים / דוט

בראיון טלפוני הזכיר איתן בצער שלוש פעמים כי הוא נושא באחריות לבזבוז כספי ציבור בפרויקט שאותו הגה – "שדירת האתרים של חברי הכנסת". הרעיון היה פשוט ומבטיח: לספק לחברי הכנסת מערכת שתאפשר להקים בתוך דקות אתר אינטרנט לכל ח"כ, תחת אתר-גג מאוחד, ולתת בידי כליים נוחים ופשוטים לשימוש כדי לעדכן את האתר באופן תדיר. בסופו של דבר נגנז הפרויקט מחוסר עניין. השריד היחיד ממנו נותר בראש הכותרת הגראפית של אתר האינטרנט של איתן, שבה מצוין כאילו האתר הוא חלק מאותה "שדירת אתרים". מתברר כי כשישית מחברי בית הנבחרים הישראלי משלמים היום על משהו שהיו יכולים לקבל בחינם, לו היה הפרויקט מתממש. מה עומד מאחורי הנוכחות הרלה של חברי הכנסת הישראליים באינטרנט? התשובה לא חד-משמעית. איתן ישראלי, מנכ"ל חברת Webbit שבנתה את האתרים של איתן ויהלום, ניסה בעבר לשכנע חברי כנסת נוספים לבנות לעצמם אתר, ללא הצלחה גדולה. "בדרך-כלל זה נופל בגלל העניין התקציבי, או מפני שזו התעסקות נוספת שתהווה מעמסה על צוות העוזרים המצומצם של חבר הכנסת, שעסוק מאוד גם בלעדיו", מסביר ישראלי. ח"כ איתן אומר שכאשר נושא הפעלת אתרי אינטרנט עולה בשיחות מסדרון עם עמיתיו, הם מביעים חשש מהעלות הכספית, כמו גם מפני העומס הצפוי בתחזוקה שוטפת שלו. מעבר לכך, אומר איתן, לח"כים יש תחושה שמדובר בהשקעה שלא תניב תשואה מספקת בנתוני חשיפה.

משיחות עם כמה חברי כנסת נטולי אתרים עולה תמונה אחרת, לפחות במישור ההצהרתי. אם להאמין להם, הרי שעוד לא נס ליחה של מידת הצניעות בבית המחוקקים.

ח"כ ישראל אייכלר (יהדות התורה) אומר: "על הפעילות שלי אפשר לקרוא באתר האינטרנט של הכנסת, ומי שרוצה יכול לפנות אלי בדואר האלקטרוני. גם חברי כנסת אחרים מבינים כנראה שאת האנשים לא מעניין לקרוא מה הועיל הוד רוממותו לאומה. נראה לי קיטשי לכתוב על החנות 'כאן מוכרים הישגים'."

גם השר בלי תיק גרעון עזרא מנסה בלאקוניה את הסתייגויותיו: "כחבר הממשלה, מטבע הדברים האג'נדה לא נקבעת עליידי. את מה שיש לי עצמי לומר, אני אומר בכנסת, או בתוקף תפקידי. להפעיל אתר אינטרנט ולכתוב בו כל הזמן 'אני ואני ואני' – אני לא רוצה בכך".

ניתן היה לחשוב שהרתיעה מהחשיפה באינטרנט קשורה במשהו לגילו של עזרא (הוא בן 67) או לעובדה שקהל היעד העיקרי של אייכלר הוא הציבור החרדי. אבל מסתבר שהיא קיימת גם אצל חילוני צעיר, בן 36, מתנועת שינוי, כמו ח"כ רשף חן. "התלבטתי בעניין אתר אינטרנט, אבל לדעתי זה מעיד על עודף חשיבות עצמית", אומר ח"כ חן. "כל אחד היה רוצה להאמין שהעולם מתעניין בכל מה שיש לו להגיד, אבל בפער שבין הרצון בקשר אמיתי עם הציבור ובין הרצון בפרסום עצמי, אני חושש שנכון לעכשיו הקמת אתר אישי משרתת יותר את הרצון בפרסום עצמי". אם יגלה שיש התעניינות רבה מצד הציבור, אומר חן, ייתכן שישנה את דעתו. "אם הייתי חושב שהציבור מאוד יתעניין בדעותי, ויהיו מאות כניסות לאתר – אולי הייתי משנה את דעתי", הוא מסכם.

לא מעטים מחברי הכית ועוריהם אינם מכירים את המדיום לעומק, ולא תמיד יודעים איך לתפעל אותו. כשנשאלה עוזרת פרלמנטרית אם יש לה "כ" המעסיק אותה אתר אינטרנט, השיבה: "בוודאי, הנה הכתובת..." וקראה את כתובת הדואל שלו.

דובר הכנסת, גיורא פורדס, סיפר שלא פעם מגיעות למשרדו תלונות מן

מתי נגלה את אמריקה?

הנוכחות האינטרנטית של חברי כנסת נראית מאכזבת בהשוואה לארצות-הברית, למשל, שבה כל סנאטור וחבר קונגרס מפעיל אתר תחת כתובת רשמית. האתרים שונים זה מזה בעיצוב, אך רובם כוללים תכנים דומים: ביוגרפיה, קטעי נאומים, פעילות ציבורית, קשר עם הבוחרים, ובהתאם לרוח הפטריוטיות הטוחפת את אמריקה בשנים האחרונות – גם עידוד תרומות לרווחת החיילים בעיראק.

ורד אלישר-מלכה, דוקטורנטית לתקשורת באוניברסיטה העברית ומרצה במכללה האקדמית ספיר, חוקרת את השפעת האינטרנט על הפוליטיקה בארצות-הברית. "האינטרנט חדר לשרה הפוליטי בארצות-הברית כבר בשנות התשעים", היא אומרת. "מחקרים שנעשו בזמנו בקרב פוליטיקאים הצביעו על שילוב של טכנולוגיה עם חשיבה שמרנית, ולצדם גם סוג של זלזול או חוסר הכרה בכך שהאינטרנט הפך לכלי תקשורת המונים לכל דבר".

בתחילת דרכו של האינטרנט הפוליטי בארצות-הברית, ציון כתובות של אתרים בקמפיין רשמי גרר לעג מצד גורמים פוליטיים מסורתיים, היא מספרת, אבל אחרי-כך הפך השימוש באינטרנט אופנתי, ונתפס כאמצעי ליצירת תדמית צעירה ומתקדמת. אלישר-מלכה מציינת גם את השפעת המבנה הפדרלי של המערכת הפוליטית באמריקה על השימוש באינטרנט. "הקשר בין הנבחרים לבין מדינות הבית שלהם הוא חזק, והאינטרנט הוא אחד מהאמצעים החשובים ביותר לקיומו", היא אומרת. "באמצעותו הנבחרים יכולים לקבל מהבית דברי תמיכה או ביקורת, רעיונות שונים או הצעות לפעולה".

רק שני חברי כנסת מחזיקים אתרי אינטרנט פעילים, ואילו "שדירת האתרים" של חברי הכנסת, שנועדה למטרה זו, נותרה שוממה

קצרצרות, וכולן מבקשות מחבר הכנסת להביע את דעתו בסוגיות אקטואליות. ייתכן שהשאלות הללו נשתלו בפורום כדי לעורר את חברי הכנסת להרים את הכפפה ולהגיב באריכות – אך גם זה, כנראה, לא עוזר.

אחד מהאתרים המקרטעים הללו שייך לח"כ אופיר פינס-פז (העבודה), שביקש להציג בדרך זו את העשייה הפרלמנטרית שלו. "הפירוט שיש בעמוד באתר הכנסת הוא בסיסי ואינו מספק, ואילו התקשורת מפרסמת רק את מה שהיא רוצה", אומר פינס-פז. "הבעיה של האתר היא שהוא לא ממש חשוף לציבור. בינתיים זה ניסיון בשבילי, ואם אראה שהוא לא עוזר – אפסיק אותו". פינס-פז אומר שהנחה את עוזריו לעדכן את האתר פעם בשבוע. "אם התדירות הזו לא מספקת, נדאג לכך שהיא תספק", הוא אומר, אבל בדיקה שערכנו במשך כמה שבועות לא גילתה עדכונים באתר, כמו גם באתרים אחרים של חברי כנסת.

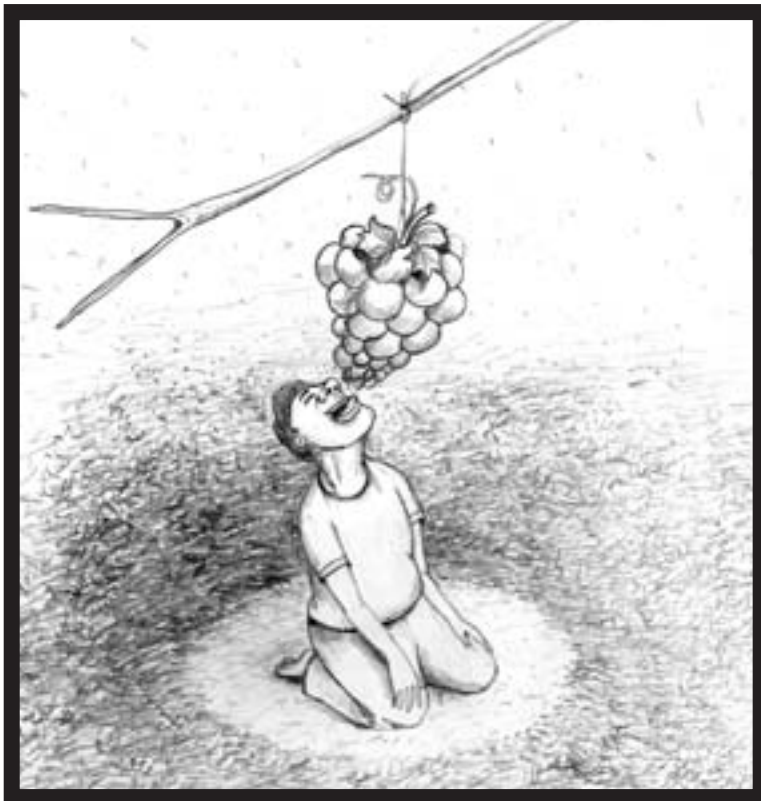
הבשורה הטובה היא, שכל זה עשוי להשתנות בקרוב. אתר האינטרנט Ynet מבית "ידיעות אחרונות" מתכנן להקים מערכת אתרים לחברי כנסת, בלא לגבות מהם תשלום. יון פדר, עורך Ynet, נשמע מאוד נלהב: "הפרויקט הזה יהיה ניסיון להכניס חיים בקשר הבלתי אמצעי בין הנבחרים והבוחרים-הגולשים. הנגישות כיום כמעט בלתי קיימת או מסורבלת. תהיה בעצם תחרות בין חברי הכנסת לבין עצמם – ומהר מאוד הם יגלו שלא כדאי להזניח את האתר, כדי לא להישאר מאחור". ■

ייתי בנר הוא עיתונאי עצמאי, וסטודנט לתקשורת וסוציולוגיה באוניברסיטת תל-אביב

עסקות חליפין

מינויו של ערן הדס ברשות השידור הוא כתם באתיקה העיתונאית שדבק במעסיקיו ב"ידיעות אחרונות", גם לאחר שסוכל. האחריות העיקרית מוטלת על העורכים וקברניטי התקשורת, אשר חייבים לשים קץ לחליפין האסורים המתנהלים, בסתר או בגלוי, בין הכתבים לבין מקורותיהם

איור: ערית אדר

הכנסת היתה צריכה להסתייע בערוץ הוותיק והלא מסחרי, שהוא מעמודי התווך של השידור הציבורי. מאחר ובמשך השנים נשחקו הנורמות העיתונאיות ברשות השידור, הרי שכל ערוץ טלוויזיה וכל שדר מטעמה, ככל שיהיה ממושמע וקשוב למאוויי הפוליטיקאים, הרי הוא מאבד מאמינותו בעיני הציבור. במלים אחרות, המקורות, ואיתם גם חלק מהציבור, רוחשים הערכה מוגבלת בלבד לעיתונאים ממושמעים. הם יעילים לצרכים שוטפים משום שבאמצעותם מבטיחים המקורות שמסריהם יגיעו לציבור. אך בשעת משבר, כאשר המקור מצוי במצוקה אמיתית, הוא נזקק לעיתונאי אמין שאינו חשוד בהטיה כלפיו. מודעות העיתונאי האמין לתלות המקור בו, בעיקר ברגעים אלה, עשויה לחזק את כושר המיקוח שלו מול המקור ולחלץ ממנו מידע במחיר זול יותר. אלא שהחשש מפני תחרות מצמצם את כושר המיקוח ואת יכולתו של העיתונאי למצות את הנכס היקר העומד לרשותו – אמינותו. גרוע מזה, במצב של תחרות, עלול העיתונאי לרדת מנכסיו אם אינו מודע כראוי לערכם בעיני המקור.

מה משותף ליואל מרקוס, שבפניו חשף אריאל שרון את תוכנית ההתנתקות, לאמנון אברמוביץ' ולערוץ הכנסת החדש, ערוץ 99? בשלושת המקרים, כברבים אחרים לפני כן, המקור בוחר מי יסקר אותו, למי יתראיין ומה יהיה הערוץ שבאמצעותו יעביר את המסרים שלו לציבור. הבחירה אינה מקרית. המקור בוחר במיטב, בעיתונאי או בערוץ המקצועי והאמין ביותר, מתוך הנחה שמי שמעריך את הערוץ יאמין גם למסרים הנישאים בו.

דבריו של דן לנדאו, ראש לשכתו של יו"ר הכנסת ראובן ריבלין ומי שעמד בראש צוות הקמת ערוץ הכנסת (ענת באלניט, "מצלמה לכל ח"כ", "הארץ", 2.5.2004), מסגירים חלקית את שיקולי הבחירה: "אנחנו לא רוצים 'פרבדה' ולא מוצר של יחסי-ציבור, אלא דווקא ערוץ עם אתיקה עיתונאית ועם עיתונאים בעלי שם, שגם אם אומר להם 'תעשו כך וכך' הם יראו לי אצבע משולשת" (הדגשה שלי; ד"כ).

הראיון בן שבע הדקות של אמנון אברמוביץ' עם גלעד שרון, ששודר בסוף חודש אפריל בערוץ 2, עורר סימני שאלה לא מעטים. לשאלתו של מנחה היומן, אהרן ברנע, אם הוא מאמין לדברי המראיין, הסתפק העיתונאי רב המוניטין בהערה לאקוגנית טיפוסית: המנהל,

שלום קיטל, מטיל עלינו משימות רבות. להאמין לדברי המראיין אינה אחת המשימות האלה. לתמליל הראיון שהתפרסם ב"ידיעות אחרונות" יומיים לאחר שידורו ב-25.4.2004 נוספה הערה שאמרה: "אנשי ערוץ 2 טוענים בתוקף שלא היו כל סיכומים מוקדמים לגבי הראיון". הערה זו היתה חיונית, כנראה, משום שאותה שאלה שבה והתעוררה, ולא במקרה, הן בקרב הקהילה העיתונאית והן בקרב צופים רבים: מה קרה לאמנון אברמוביץ'? כך או אחרת, דבר אחד אינו שנוי במחלוקת: מערכת החדשות בערוץ 2 זכתה בראיון בלעדי עם גלעד שרון ואף שכתב לענייני משפט 1/א כתב לענייני משטרה, הממונים על סיקור הנושא, אמורים היו לכאורה לקיים את הראיון, בכל זאת הוא הוטל משום-מה על הפרשן היוקרתי.

•••

בחזרה לערוץ הכנסת. נטייתם של מקורות להעדיף ולהסתייע בערוצים ובעיתונאים אמינים עשויה להסביר מדוע נטשו המחוקקים הישראלים את ערוץ הטלוויזיה 33 והעדיפו עליו את ערוץ 2. לכאורה,

הדס: עולם תקשורתי מורכב

"לדן כספי ולי יש מטרה משותפת", כותב ערן הדס בתגובה, "עולם אוטופי ומושלם, שבו עיתונאי המסקר את תחום המדיה משעה את עצמו לתקופת צינון ממושכת, שתכליתה פסק זמן ניכר בין קדנציית הכתיבה ותפקידו החדש. בעולם האוטופי, העיתונאי פורש, יושב כמה חודשים בבית, לא מקבל משכורת, ולא מתפרנס.

"כספי נזעק לדבר על התנהגות לא נאותה רק מפני שהוא איננו מוכן לקבל עידן תקשורתי מורכב מזה שהורגל לו בעבר, עידן שבו יש לעובד מתחום המדיה יכולות מקצועיות רבגוניות החוצות את ההפרדה הדיכוטומית המקובלת. במלים אחרות: לו רק הייתי צריך להשעות את עצמי לאחר כל הצעת עבודה מערצית הטלוויזיה. להצעה האחרונה, אגב, החלטתי לא לסרב.

"מה אמור לעשות איש מקצוע שהתמחותו טלוויזיה, המבקש לקחת פסק זמן מכתביה עיתונאית? לפי כספי, שייך לעבוד במפעל לצינורות אלומיניום, או במלצרות. טלוויזיה? זו התנהגות לא נאותה. כספי בחר לא להיצמד לעובדות שאפשר להוכיח: בדיקה רצינית, שיטתית ומעמיקה בארכיונים – לא חיפוף מגמתי שמושפע מהתרשמות חווייתית – תוכיח שסיקור תחום הטלוויזיה ב"ידיעות אחרונות" היה בשנים האחרונות נטול פניות, מאוזן ולא פעם נוקב, גם כלפי ערוץ 1: מי תקף בחריפות את מנכ"ל רשות השידור על מחדלי המסך? מי העניק ווליום בולט לפרשת ירון אנוש ולפרשת אורלי וילנאי שהורחו על-ידי ההנהלה? מי שטח פעמים מספר את טענות היוצרים נגד רוממה? מי פנה לדן מרגלית בבקשה לפתוח פה על מעסיקיו בשלושה עמודים של יום שיש? מי כינה את רוממה "טיטאניק טלוויזיוני"? אם כספי יברוק, הוא יגלה שהכתיבה היתה (ברוב המקרים) לגופו של עניין ולא לגופם של אנשים, תוך חתירה לאמינות גבוהה, שנבנתה במשך 16 שנות כתיבה. צר לי שסוג כזה של עיתונות גורם לדן כספי מבוכה".

"ידיעות אחרונות" לא הגיעה תגובה עד סגירת הגיליון.

להלן מבחר ציטוטים מתוך כתבותיו של ערן הדס על רשות השידור (התפרסמו במסוף "7 לילות" של "ידיעות אחרונות"). הדס טוען כי הוא סלקטיבי:

- 23.8.2002: "שימו לב לערוץ 1 של השנה הקרובה. עם כל מה שאומרים על יוסף בראל, הוא המנכ"ל הראשון ברוממה מאז מוטי קירשנבאום שמדבר בשפה טלוויזיונית מקובלת... תחזית: לראשונה זה שנים, (הערוץ הראשון) בדרך למעלה".
- 1.11.2002: "רוממה, מכל מקום, מרגישה חיה ותוססת כפי שלא היתה מזמן. הפלטפורמה איתנה מתמיד".
- 3.1.2003: "בעוד הסחף של כתיבי 'מבט' בכיוון ערוץ 10 נמשך, והועם בחטיבת החדשות כלפי ההנהלה גובר עקב הנטישה ההמונית, ממשיך ערוץ 1 להראות סימנים יפים של עשייה בכיוון הנכון... ההישגים ניכרים עדיין רק במנות קטנות ונרחקים לשוליים לטובת הדיון הבלתי הפוסק בלחצים ובהשפעות הפוליטיות על הנהלת הרשות ו'מבט'".
- 7.3.2003, על עזיבת אמנון אברמוביץ' את ערוץ 1: "העזיבה אינה אידיאולוגית כפי שהצטייר השבוע. על-פי מקורבים, לטענה כאילו הפרשן עזב את ערוץ 1 בשל לחצים מגבוה, ובגלל שדרשו ממנו למתן את דעו תיו השמאלניות, אין כל שחר. בעזיבה שלו השבוע לא הונף כל דגל של מחאה".
- 16.5.2003: "משהו טוב קורה בערוץ 1", "ההתפוגגות המחוללת של ערוץ 10 הותירה את הזירה הטלוויזיונית כולה לשני הערוצים הגדולים, אלא שבניגוד לעידן הקודם שבו היה כאן רק ערוץ 2, לאחרונה נרשם מומינטום ברור, מפתיע בעקביות שלו, לטובת ערוץ 1".
- 9.1.2004, על מכתב שכתב החשב שמונה לרשות השידור לאליקים רובינישטיין: "זו היתה איגרת מפורטת ומנומקת מאין כמוה, שכל שורה במכתב הוזה וזעקת פירוש אחד: תעיפו את יוסף בראל... לאוצר התברר שמשכורות דצמבר שולמו לכל עובדי הרשות, בחשבון דווקא יש יתרה ו-93 מיליון שקלים שג'ונה ראה כגידעון, הפכו לכתב ההדחה המביש שלו".

ש ח ר א ב י ר י

באמצע חודש מאי 2004 התפרסם מינוי חדש ברשות השידור: כתב התקשורת של "ידיעות אחרונות", ערן הדס, מונה למנהל לוח השידורים של ערוץ 1. במלים אחרות, הדס ניהל מ"מ על המינוי ברשות השידור במקביל לסיקור שוטף שלה. אין צורך בגישות לאתיקה עיתונאית כדי לחוש בסרחון. גם כאשר יודעים שהמינוי בוטל בהוראת בית הדין לעבודה ושהנושא יטופל גם בוועדת האתיקה של מועצת העיתונות. התופעה שכתבים חוצים גבול ומשתלבים בארגון שסיקרו אינה חדשה, ומשום מה גם לא מטרידה את האחראים על האתיקה העיתונאית. אלא שלמקרה הזה יש השלכות נוספות על תחומי סיקור אחרים.

סיקור תחום התקשורת, והכתבים העוסקים בכך, אינם נמצאים בפסגת ההיררכיה העיתונאית. דווקא משום כך חשופים כתבי התקשורת לפיתויים נרמזים, במיוחד כאלה שמתייחסים למוביליות בקריירה שלהם. אולי משום כך, המינוי של הדס לא הטריד במיוחד את האחראים על האתיקה העיתונאית.

ככל שהספקתי להתנסות, אפשר להבחין בין שני סוגים של כתבים המסקרים את התקשורת: כתב המסקר את התחום על היבטיו המגוונים ומקיים מערכת יחסים מסועפת עם מקורות מגוונים; ו"כתבי קומוניקטים", הניזונים בעיקר מהודעות דובר ואינם טורחים במיוחד לעקוב אחרי תהליכים מורכבים ברשות השידור. ערן הדס נמנה עם הסוג האחרון. חלק ניכר מידיעותיו על רשות השידור נשענו על הודעות מטעם של הנהלת הרשות, בכתב ובעל-פה, נוסח "לוח משרדים חדש בערוץ 1". יתר על כן, הדס יצר מערכת חליפין כמעט גלויה עם מקורותיו בהנהלת רשות השידור ועל נאמנות זו זכה למינוי כחבר בוועדה פנימית שבחרה את השיר לאירוויזיון. כל זה התרחש בהשלמה גמורה של מעסיקיו, שלא טרחו אפילו לתהות אם אין כאן ניגודי אינטרסים: כיצד יכול כתב לסקר גוף שהוא עצמו משתתף באחד הגופים שלו? האחריות המיניסטריאלית על המעידה האתית הזו רובצת לא פחות מאשר על עורך העיתון.

מעבר לאופן הלוקי של מינוי הדס לתפקידו החדש ברשות השידור, ללא הגדרת תפקיד וללא מכרז, יש במקרה זה כדי להשחית את מידות העיתונאים. לכאורה החיל מנכ"ל הרשות את שיטת החליפין גם על הכתבים המסקרים אותו. אך יש בו מסר ברור לעמיתיו של הדס, או כדבריו הציוריים והמוקלטים של מנכ"ל הרשות בשיחה עם הכתבת המודחת, אורלי וילנאי-פדרבוש: "את צריכה להחליט אם את אוכלת את הענבים בכרם הזה, או אם את הולכת מכות עם הנוטר, כי אם תלכי מכות עם הנוטר את תפסדי – כי אנחנו יותר חזקים ממך. מערכת יחסים היא כמו פורצלן, ואת סדקת את הפורצלן הזה ואתו אייפאשר לתקן". כרגיל, כל שיטה מצליחה סופה להתפשט, ונוטרים נוספים עשויים לחלק ענבים לכתבים לפי טיב הסיקור.

חרף הביקורת על התנהגותו של מנכ"ל רשות השידור, תודה גדולה חבים ליוסף בראל על שהוא מחזין, ללא כחל ושרק, הלכות קלוקלות של עיתונאות. אולי בזכות חשיפתן יהיה קשה להבא להתעלם מהן ולא לנכש אותן מן הפרקטיקה העיתונאית. מינויו של ערן הדס ברשות השידור הוא כתבם באתיקה העיתונאית שדבק במעסיקיו ב"ידיעות אחרונות". האחריות העיקרית מוטלת על העורכים וקברניטי התקשורת, אשר חייבים לשים קץ לחליפין האסורים המתנהלים, בסתר או בגלוי, בין הכתבים לבין מקורותיהם.

פרופ' דן כספי הוא מרצה לתקשורת באוניברסיטת בן-גוריון בנגב

שבעי רצון

כל הצדדים נהנים מהעסקה: מבקרי המסעדות הידוענים, עורכיהם והמסעדנים המרעיפים עליהם יחס

איתי רום ומתן שירם

לרות ריישל, מבקרת המסעדות של ה"ניו-יורק טיימס" בשנות התשעים, היתה שיטת עבודה ייחודית. את המסעדות שביקרה נהגה לפקוד פעמיים: פעם אחת חבושה בפאה או מאופרת באופן שהסתיר את זהותה, ופעם שנייה ברמותה שלה, המפורסמת. רק כך, הסבירה, יכלה לבצע את משימתה כראוי ולהגיש לקוראיה דיווח עיתונאי אמין. ככל שהפער בין הבייקורים היה גדול, כן ירדה הערכתה למסעדה.

אצלנו, לעומת זאת, מבקרי המסעדות המפורסמים, בטרם ייגשו לעבודתם, אינם מבטלים את זמנם בחיפוש אחר פאה הולמת או משקפי שמש. צחי בוקששטר וגיל חובב, למשל, מהשמות הבולטים בתחום, מרווחים מדי שבוע על המסעדות שביקרו בהן משל היה ביכולתם, על אף היותם ידוענים המיככבים בערוץ 2, לדעת כיצד מתייחסת המסעדה, מושא ביקורתם, לקורא משה כהן.

במהלך הכנת הכתבה הזו התגלתה תופעה מעניינת: על אף שמרבית המבקרים הידוענים מודים כי יחס המסעדה – במיוחד בתחום השירות, אך גם במזון עצמו וגם מבחינות אחרות – שונה לחלוטין אליהם מאשר לקוראיהם, הם ממשיכים לשלוט בתחום זה בעיתונות, ורק עיתונים יחידים מטילים את המשימה על מבקר אנונימי.

ואולי לא בכדי: כמעט כל הצדדים נהנים מהעסקה הזו. המבקרים, שמקבלים פרסום נוסף ותפקיד מענג באופן כללי; העורכים, המעטרים

מיוחד. האם גם הצרכן?

מבקר: רוגוב אינו נוהג להזמין ארוחה סטנדרטית, כאחד הארם. הוא מזמין כמות גדולה של מנות מכל סוג, וטועם מכל אחת מהן.

מבקר ומייצע

הצבתו של צחי בוקששטר בתפקיד המבקר בעייתית אף יותר, בשל הרקע שלו כמסעודן: בוקששטר החל לכתוב ב"צומת השרון" זמן קצר לאחר

הבעייתיות בעצם היותו של המבקר מפורסם הטרייה דה את העיתון פחות.

במוסף "גלריה" של "הארץ", הפער בין עמדות העורכת ומבקר המסעדות גדול אף יותר. העורכת, איריס מור, מסכימה כי למבקר שהמסעודנים מכירים יש "בעיה גדולה יותר לעשות את עבודתו" משום שהוא מקבל יחס מועדף, אך סבורה כי הבעיה אינה קיימת אצל דניאל רוגוב, מבקר המוסף. "הוא לא

את עמודיהם בשמות ידוענים שמסייעים במכירת עיתונייהם; וגם המסעודנים – שאינם צריכים לחשוש כי בכל רגע ייכנסו לממלכתם עיתונאי שיחשוף את ערוותם: הם יודעים מתי מבקר המסעדות מבקר, ונוהגים בהתאם. היחיד שנותר מחוץ לעסקה הוא צרכן התקשורת; לו נותר לקוות שהמסעדה התורנית המומלצת תנהג בו כפי שנהגה בירוען שהתמוגג ממנה מעל דפי העיתון.

מי מכיר את דניאל רוגוב?

במהלך השנים התנסו ידוענים שונים בכתיבת ביקורת על מסעדות. רשימה חלקית: פרופ' מנחם פרי ב"העיר", השרון אלכס אנסקי ב"עיתון תל-אביב", העיתונאי רון מיברג, שחזותו החיצונית פורסמה באמצעות איוריו של דודו גבע ב"חדשות", ועד לא מזמן גיא פינס וזוגתו רותי רודנר, שהופיעו תחת השם הכאילוראמוני "רותי וגיא", אף שהותם היתה מוכרת לכל.

הטענה המרכזית שטוענים המבקרים להגנתם היא, שיכולת המסעדה לשנות את הרגליה רק למענם היא מוגבלת, ולכן רשמיים משקפים בדרך-כלל את רמתה.

בעוד שהמבקרים מודים שהם זוכים לא אחת ליחס מועדף במסעדות, עורכיהם מעדיפים, לא פעם, להכחיש זאת. דנה דרמבינסקי, למשל, עורכת מדור האוכל בשבועון התרבות "טיים אאוט", טוענת שהביקורת של גיל חובב אינה בעייתית כלל, כי "המסעדה לא תביא משום מקום נתח בשר יותר טוב, או שתביא שף יותר טוב שיבשל את הסלמון". חובב עצמו מאשר כי לעתים הוא הנהג מ"עבודה עורפת של השף" ומשירות מושקע יותר. לטענתו, הניסיון והמקצועיות מאפשרים לו "לסנן את החנור פה". "בעולם אידיאלי אני בהחלט חושב שהיה טוב שמבקרי המסעדות יהיו אנונימיים", הוא אומר. "יש ערך לזה שמבקר מסעדות יהיה אנונימי, זה בהחלט מוסיף, אבל זה לא ערך קריטי וזה לא רווח בצורה

גיל חובב: יש ערך לזה שמבקר מסעדות יהיה אנונימי, זה בהחלט מוסיף, אבל זה לא ערך קריטי וזה לא רווח בצורה אבסולוטית בשום מדינה שאני מכיר את העיתונות שלה

שסגר מסעדה שהיתה בבעלותו בתל-אביב, והוא אינו פוסל אפשרות שבעתיד יחצה שוב את הקווים. רק לאחרונה, למשל, קיבל הצעה לשותפות במסעדה בהרצליה פיתוח, אזור סיקורו. לפני חודשים אחדים הוא בנה תפריט לפאב באזור השרון, ומסעדות רבות בתל-אביב מעסיקות אותו כיועץ קולינרי. לדבריו, הוא מודע לבעייתיות אך בשל כך הוא מייצע בתל-אביב ומבקר בשרון, להוציא הפאב, שאינו מוגדר כמסעדה.

אלא שבענף המסעדות מוגדרות הרצליה ותל-אביב כ"אותו מגרש של תחרות", בשל הקרבה הגיאוגרפית והתרבותית. בוקששטר, למעשה, מבקר מסעדות שקוראיו מתלבטים בינן לבין המסעדות המעסיקות אותו בשכר בתל-אביב.

עורכת "צומת השרון", דורית קרן-צבי, לא רואה בכך בעיה, "בתנאי שהוא לא כותב על המסעדה שהוא עובד בה". "אף אחד לא ישכנע אותי", היא אומרת, "שבעלים של מקום אומר לצוות: 'הגיע צחי בוקששטר, לכו תכינו טוב יותר את הסטייק'".

בוקששטר: "כשלי היתה מסעדה, והיה נכנס מבקר מסעדות הכי נידח, זה היה כתוב על הפתק שעליו רושמים לטבח מה להכין. אם זה היה מישהו שראוי לתשומת-לב מיוחדת, זה כבר היה רשמי במסמך במסעדה. רציתי אז לדעת מי מבקר מסעדות, והייתי מסתכל קצת יותר ככה שלא אליו תצא מנה רפוקה. כמבקר, אני צריך לסנן את היחס המיוחד שאני מקבל. זה לא קל, כי זה לא חרי-משמעי, הרי הבעיה היא לא שיעשו לי מרק יותר טעים. יש מסעדות של אנשים לא מאוד מתוחכמים. אני בא והם מתרגשים, באים ומעתירים עלי, באיזה סוג של מבוכה, מכל טוב".

כשהיה מסעודן, הוא מספר, התקשר אליו פעם אחת מבקר באחד העיתונים הגדולים והודיע שיגיע למחרת, באומרו, "אני מקווה שאתם יודעים מה לעשות". "הייתי מטומטם, לא מקצועי", הוא

איש שמכירים אותו", היא טוענת. "דווקא הוא יהודי שנדרמה לי שאצל רוב האנשים הוא לא מזוהה. תראה, זו בצה קטנה וזה נכון בכל תחומי הביקורת, וזו בעיה. זה נכון במובן שפה כולם מכירים את כולם, וזה לא רק עניין של להכיר אלא אולי גם עניין של לא נעים, זה לימד את זה, וזה הבן של זה. אני לא אומרת שאף אחד לא מכיר אותו, הוא מופיע לפעמים בתוכניות טלוויזיה, אבל דווקא רוגוב הוא מהפחות בעייתיים בעניין הזה, מפני שהוא לא איש מוכר".

רוגוב, לעומת זאת, מודה שכשהוא נכנס למסעדה, "יודעים מי אני", וש"אני בהחלט יכול לקבל את הסטייק הכי טוב". "זה נכון לגמרי שהיחס אלי אחר", הוא אומר, "אבל אני רואה מה קורה בשולחנות אחרים, ואני מבין מה קורה במטבח. המושג אנוני-מיות לא קיים, זה כמעט לא חשוב".

אתה סותר את עצמך – הוגע אמרת שתקבל את הסטייק הכי טוב.

אבל אני יודע לזהות את ההתנהגות הזו, את

דניאל רוגוב: נכון לגמרי שהיחס אלי אחר, אבל אני רואה מה קורה בשולחנות אחרים, ואני מבין מה קורה במטבח. המושג אנונימיות לא קיים, זה כמעט לא חשוב

הבעלים העצבניים שנותנים מנות כפולות. אם למבקר יש חוש לבישול, הוא מבין מה קורה במסעדה ואין לכך השפעה עליו. אי-אפשר ליהנות מהאוכל כשהמנהלים באים אליך כל עשרים שניות. כשהם נודניקים זה לא נעים.

בין אם רוגוב אינו מוכר, כפי שטוענת מור, ובין אם הוא מוכר, כעדותו שלו – גם מסעודן שאינו מזוהה את פרצופו יוכל לדעת חיש מהר כי יושב על שולחנו

אבסולוטית בשום מדינה שאני מכיר את העיתונות שלה. בכל העיתונות המערבית יש מבקרים מפורסמים ולא מפורסמים".

חובב מבקר מסעדות כבר 17 שנים. בעבר כתב ב"7 ימים" וב"הארץ", משם פוטר בעקבות הופעתו בקמפיין פרסומי לרשת סופרמרקטים. ב"הארץ" לא השלימו עם הפגם האתי של עיתון-נאיי-מבקר המשתתף במקביל לעבודתו בפרסומות.

כשואו. התזה שמנחה אותי היא שכשיש הסתחב קות, או סוג כלשהו של היכרות, הביקורת לא יכולה להיות אותו דבר.

המבקרים המפורסמים טוענים שעם ניסיון ומקצועיות אפשר לנפות את החנופה ולהגיש ביקורת נכונה.

זה נכון רק לכאורה. יש פה שתי רמות: ישנה הרמה של מה אתה עושה מול המסעדר, וישנה הרמה של מה קורה לך כשאתה כותב את הביקורת. רת. כולנו בני-אדם. אף אחד מאיתנו לא מרושע, אבל יש לנו עבודה. אנחנו משרתי ציבור. אנחנו אמורים להיות עבורו נייר הלקמס המדויק ביותר של חוויית האכילה במסעדה, לשקף מה שקורה לאדם המהישוב שנכנס למסעדה. כשאתה כותב, יש כל מיני דברים שקשורים בטון ובמוסיקה של הכתיבה, שהלך-הרוח שלך משפיע עליו במידה

איך?

כמו שאתה יודע ממדליפיך בשב"כ מתי הרגו מחבל. זו ארץ קטנה וכולם מכירים את הבן-דוד של מישוה. זו סתם פוזה. נכון שהוא לא מיחצן את עצמו ולכן הוא פחות מפורסם, אבל המסעדרים מכירים אותו.

אפרתי מתעקש שמזהים אותו במסעדות יחידות בלבד. "במקרים האלה הארוחה תמיד תיראה אחרת לגמרי. החוויה, היחס והאוכל אחרים לגמרי", הוא אומר. "זה נורא מפתה להתערבב, להיכנס לליסט של כל האירועים והטעמויות שמזמינים אליהם את המבקרים. ברגע שאתה רוחה את הסיפוק הזה, השאר די פשוט".

אפרתי מתכוון לאינספור האירועים שהמבקרים מוזמנים אליהם והוא נעדר מהם בקביעות, בניגוד לעמיתיו. הם, לעומתו, מתייצבים בהשקות של

משחזר, "היתה תחושה מושחתת, אבל התנהגתי כאילו לא מעניינת אותי השחיתות וקיבלתי כתבה שלילית. הייתי צריך לטפל בו יפה, לתת לו אוכל בכיף, לא לקחת כסף, לתת לו בקבוק יין הביתה – זה היה עוול לי כלכלית".

למסעדרים שהוא מבקר היום, בוקששתר אף מנרב המלצות כיצד לקבל ביקורת טובה: לא לתת למבקר תחושה שיודעים מי הוא, אבל "אם בריוק הוא ישב בשולחן של המלצר הכי רע שלך, תחליף מלצר באלגנטיות".

בלומר, אתה כמבקר לא יכול לדווח לקורא איך השירות במסעדה הזו, כי אתה מקבל חוויה אחרת. אני מסתכל מסביב. פה המקצועיות שלי נכנסת לעניין. אבל זה נכון, תשמע... הייתי במסעדות שאפפו אותי בהן בכל טוב, ואחריכך באתי שוב כשבעל הבית לא היה והמלצרים לא קלטו אותי – וראיתי את ההבדל.

צחי בוקששתר: הייתי במסעדות שאפפו אותי בהן בכל טוב, ואחריכך באתי שוב כשבעל הבית לא היה והמלצרים לא קלטו אותי - וראיתי את ההבדל

ארץ קטנה

עד לפני כשנה החזיקה יעל פז-מלמד בטור במוסף "סופשבוע" של "מעריב", שכלל המלצות על מקומות שונים, לא בהכרח מסעדות. היא אינה סלבי-ריטואלית, אך תמונתה התנוססה בראש הטור. היום כותב ב"סופשבוע" על מסעדות שגיא כהן. תמונתו אינה מופיעה, אך הוא מוכר לכל כפרשן בערוץ הספורט. ל"מעריב" יש גם מבקרת פחות מוכרת – נורית דנגוט-גפן – שכותבת אחת לשבוע על ארוחות עסקיות, ומולה ב"דיעות אחרונות" אמיר קמינר, דמות מוכרת ביותר. ב"דייטנינג" החל לאחד רונה לבקר אביעד קיסוס, בעל תוכנית רדיו ותוכנית בערוץ 2. ב"גלובס" מבקר המסעדות הוא רפי סיטון, והוא עושה את מלאכתו מבלי להזדהות.

לביקורת במקומונים התלאביניים השפעה רבה, שכן עיקר ענף המסעדות מתרכז בעיר הגדולה. לפני כמה חודשים חדלו גיא פינס ורותי רודנר לכתוב ביקורת מסע-

רבה. בכל פעם שאתה כותב ביקורת והלך-הרוח שלך מושפע מהמפגש עם המסעדר, זה כבר אחרת, כי המסעדר המסכן שם את כל הונו, והשף המסכן שם את כל נשמתו ונורא התאמץ, וכולם נורא רוצים שיהיה טוב. מה לעשות שזה מצליח באמת רק בחלק מהמקרים, ולפעמים זה ממש לא מצליח ואני זה שצריך להגיד את זה? כשאתה נמצא בקשר מסוג כלשהו עם מושא הביקורת אינך יכול לכתוב את זה אותו דבר, לעולם, וברמה האנושית טוב שכך – כי אתה בן-אדם, אתה אנושי ומגיב

בצורה האנושית התקינה. ברגע שאתה מגיב בצורה האנושית התקינה, אתה לא יכול לכתוב את זה אותו דבר. מי שהכתיבה שלו לעולם לא תהיה מושפעת מהמפגש עם האדם שתלוי בטקסט שלו, יש בו משהו קר ובלתי אנושי. כשיושב מולך אדם ששם חצי מיליון דולר על המסעדה שלו, וכולם במסעדה באים וקדים לך, מטאפורית, אינך יכול לכתוב את זה באותו טון מדויק ונכון, שמעביר את החוויה המאוד מדויקת לקוראים. אם יש כותב שמרגיש שהמפגש הבלתי אמצעי עם המסעדר או השף בארוחה לא משפיע עליו בשום צורה ולא גורם להטיה קטנה שבקטנות כשהוא יושב אחריכך מול המחשב – אני מאוד מעריך את זה. מנסיוני האיש, בפעמים הבודדות שהמפגש הזה קרה, זה היה הרבה יותר קשה, ובעיני גם בלתי אפשרי. ■

אייתי רום הוא עיתונאי ב"גלובס"; מתן שירם כותב ב"גלובס"

תפריטים, שבהן הם טועמים ומתחככים בבעלי המסעדות בלי קשר לכתביהם בעיתון. חובב אומר שאין בכך בעיה, כי הוא לא כותב על האירועים האלה, רק משתתף בהם.

אפרתי: "נקודת המוצא שלי כשאני בא לכתוב היא שאני קורם כל משרת ציבור. תפקידי הוא לחשוף בפני הקוראים את המסעדות המומלצות, ולהזהירם מהאחרות. דרך האנונימיות שלי אני רוצה לחוות את אותה חוויה בריוק של אותו זוג

אבי אפרתי: התזה שמנחה אותי היא שכשיש הסתחבקות, או סוג כלשהו של היכרות, הביקורת לא יכולה להיות אותו דבר

לא מוכר ולא יודע שמגיע למסעדה. הארוחה שלהם מייצגת את הארוחה הטיפוסית במסעדה נתונה, ולא הארוחה של אדם שמוכר לבעלים".

לדעתך העורכים בוחרים מבקרים מפורסמים בגלל הרייטינג?

כן. אצלנו, כחלק מאיוושהי מנטליות בכלל, העניינים בכל התחומים וגם כאן מתנהלים במין סחבקייה כזאת. מרבית העורכים פחות מתעניינים במהות המקצועית של הביקורות. מתייחסים לזה

דו"ר ב"העיר", מסיבות שאינן קשורות לאתיקה עיתונאית. כיום כותבת בו ביקורות אלמונית – כנרת רוזנב-לום. גם ב"זמן תליאביב" הכותבים היום על מסעדות הם אלמונים; עד לא מזמן הופיעו בו ידוענים כארי

שמאי ורן ססלר – מבקר מוכר ביותר, שביצע ביקור רות למול המלצמות של מהדרות החדשות בכבלים. היחיד ששומר על עקביות הוא "עיתון תליאביב", שבו כותב מזה עשור אבי אפרתי, פסיכולוג קליני השומר בקנאות על אלמוניותו. העמיתים אינם מפ-רגנים: בוקששתר טוען כי מי שחוזק בענף מכיר את כל המבקרים. מבקר אחר אומר: "כולם יודעים מי זה אפרתי. אל תקנה את הפלברות האלה של 'לא יודע' עם מי אני". האמת היא שכולם יודעים מי כולם".

הסנדלרים יחפים

מצוקותיהם המקצועיות של העיתונאים אינן מקבלות את התהודה הדרושה בכלי התקשורת

תעודת העיתונאי, מתברר, אינה משמשת עוד ערובה לבטח חונו של הנושא אותה. אחד מבכירי הסי.אן.אן סיפר כי החברה החליטה לשכור מאבטחים לצוותים במקור סכסוך, לאחר נסיון ההתנקשות באנשיו בבגדאד. "האם נגיע ליום שבו העיתונאים יישאו בעצמם נשק להגנה עצמית?" נשאל. "לא", ענה, "אך אנו שוקלים כעת לאפשר לשומרי הראש לשאת נשק הם". להערכתו, התקופה שבה שימש השלט "עיתונות" על הרכב כשריון מגן, חלפה מן העולם.

"העיתונאים היום נמצאים תחת לחץ ופיקוח קפדני יותר מאי פעם", גרס כריסטופר וורן, שנבחר ככינוס לשמש היו"ר העולמי החדש של הפדרציה. הוא רואה את נקודת המפנה ביחס לעיתונות באירועי ה-11 בספטמבר בניו יורק, שהביאו מדינות לא מעטות להרק את חוקי האבטחה ובין השאר להגביל את תנועת העיתונאים, להגביר את הפיקוח על עבודתם ולצמצם את גישתם למקורות מידע. "ממשלות משתמשות בפחד מטרור כאמתלה לנקיטת צעדים נגד המדיה". עם זאת, אין הוא מנקה את העיתונאים מאחריות לשינוי זה במצבם. "החודשים שעברו מאז הפיגוע במגדלי התאומים ועד מלחמת עיראק הם דוגמה טובה. ראינו כיצד אמצעי התקשורת האמריקאים – היכן שעיתונאים זוכים לחופש פעולה המעוגן בחוקה, יותר מאשר בכל מקום אחר בעולם – דווקא שם הם נכשלו לגמרי בהבאת תוכנית הממשל ליציאה למלחמה, לבחינה מדוקדקת של הציבור". זאת, לדבריו, כאשר בו בזמן כוונו מקצת מחצי הממשל האמריקאי נגד העיתונאים עצמם. עיתונאים זרים התקשו לקבל ויזה לסיקור האירועים בארה"ב ואלה שקיבלו, הוגבלו בדרך כזו שצמצמה את יכולתם לעבוד בחופשיות. ובכלל, וורן סבור כי עיתונאים במערב כולו לא הבינו את השינויים שחלו בעקבות ה-11 בספטמבר ולא הגיבו לשינויים שגרמו הגברת האבטחה ושינוי המדיניות בגלל החשש מפעולות טרור. התגובה הזו הביאה, לדעתו, לפגיעה בחופש העייתונות ובהגנה על עיתונאים.

בשנה הבאה תקיים הפדרציה העולמית של העיתונאים כינוס מיוחד שיוקדש למדיה וטרור, דווקא בחבל האסקים בספרד. לפי שעה, כך נראה, בהעדר שינויים, הסתפקו בכינוס בהצהרות תקיפות ובחלוקת מארזי קונדומים בחתימת הפדרציה, עם הכיתוב על האריזה: "מדוע קיבלת את זה? כי עיתונאים אינם מחוסנים מאידרס. עשה מין בטוח והגן על עצמך ועל שותפיך". טוב, אם לא ניתן להגן על חייהם – לפחות שלא ימותו מקריסת המערכת החיסונית שלהם במהלך העבודה.

...

האם בטחונם של העיתונאים במהלך עבודתם הוא הנושא המרכזי הטורד את מנוחתם של אלה העוסקים במקצוע השני העתיק בעולם? ואם כן, מדוע לעזאזל זה צריך לעניין מישהו אצלנו? הרי קשה לדמיין רבים מעיתונאי ישראל משתתפים בהפגנה לאחר מות עיתונאי זר בשטחים. או לאחר מעצר (שווא), או לא (שווא) של עיתונאי בריטי בדרכו לפגישה עם ואנונו? מה זה נוגע לנו, בעצם. נכון, האיגודים המקצועיים מגנים לעיתים

שלהי חודש מאי השנה נהרגו בעיראק שני עיתונאים יפנים. באותו היום התנקשו אלמונים בחייו של עורך עיתון במונטנגרו. העיתונאים היפנים – שניהם עצמאים ("פריילנסרים") – נפגעו ממש רימוני יד שהושלכו אל רכבם מדרום לבגדאד, לאחר ששבו מביקור במחנה של צבא יפן השוכן בעיר סאמאווה. על הרכב היו שלטים "עיתונות". שלושה שבורי עות לפני כן, באותה דרך ממש, נהרגו מיריות מרכב חולף שני עיתונאים – פולני ואלג'ירי. מוקדם יותר השנה הותקף צוות של סי.אן.אן באותו אזור, מותיר אחריו במנוסתו שני הרוגים.

בלילה שבו נהרגו שני העיתונאים היפנים, התנקשו אלמונים בחייו של דוסקו יובאנוביץ, הבעלים והעורך הראשי של העיתון היומי "דאן דיילי" המופיע במונטנגרו, כאשר נכנס למכוניתו שחנתה בפתח המערכת. חטאו הסתכם במאמרים שכתב ובהם תקף את מדיניותו של ראש הממשלה מילו ד'וקוביץ. יובאנוביץ קיבל בעבר איומים על חייו. עיתונו היה ידוע בקשריו עם מפלגת העם הסוציאליסטית, בתבריתו של נשיא יוגוסלביה לשעבר, סלובודן מילושביץ.

יש צורך בלא מעט ציניות עיתונאית כדי לומר ששני האירועים האלה – בבגדאד ובמונטנגרו – נפלו כפרי בשל בידיה של אידין וייט, המזכיר הכללי של פדרציית העיתונאים העולמית, שהתכנסה באותם ימים באתונה, בירת יוון. בהופיעו בבוקר המחרת לפני באי הוועידה – 260 עיתונאים מיותר ממאה מדינות – הכריז וייט בדרמטיות כי "העולם אינו יכול לעמוד מן הצד כאשר עיתונאים וצוותי תקשורת נרצחים באכזריות באש הצולבת של סכסוכים שהעולם זכאי לדעת עליהם". לקול תשואות הקהל קרא וייט לקהילה העולמית לעמוד על זכותם של העיתונאים לדווח בבטחה, והוסיף כי האו"ם חייב לפרסם הצהרה שאינה משתמעת לשתי פנים כי המדינות החברות בו מחויבות לכבד את החוקים הבינלאומיים להגנה על עיתונאים באשר הם.

בכותרת הידיעה לעיתונות העולם, שיצאה באותו יום מן הכינוס, נאמר: "רציחות חרשות והפיכת העיתונאים למטרות אש חיות עוררו סערה בקרב משתתפי הכינוס העולמי של העיתונאים". אך מה שהעסיק על פני השטח את באי הכינוס כנושא העיקרי המוצהר שלו – "טרור ותקשורת" – העסיק הרבה פחות, כך מתברר, את התקשורת העולמית. גם בימי הכינוס. אפילו העיתונות המקומית, ששלחה כתבים לסקר את האירוע, לא פרסמה מלה בנושא. את תשומת לב העיתונאים היוונים – כולם גברים – מיקדה עיתונאית בלונדינית פוטוגנית להפליא משברדיה, שסיפרה יום קודם לכן לבאי הכנס על תלאותיה כפריילנסרית באזורי סכסוך כמו צ'צ'ניה, פקיסטן, אפגניסטן ועיראק. ואגב הפנייה לאו"ם, שמו של מזכיר הארגון, קופי אנאן, שהופיע כמי שאמור לנאום בפני באי הכינוס בתוכנייה הראשונה שנשלחה, נעלם מן התוכנייה המעורכנת שפורסמה עם תחילתו. הנוכחים הסתפקו בדבריו של אחד מנציגי "הצלב האדום". לא רע, בהתחשב בעובדה שהעבודה בתקשורת גבתה בשנה האחרונה את חייהם של 45 עיתונאים. שיא של כל הזמנים.

אך גינוי זה, הנשלח כהודעה לעיתונות הישראלית, זוכה במקרה הטוב לאיזכור דל, אם בכלל. הרי בסופו של דבר, אין מקום בטוח כמו המזרח התיכון (וישראל בפרט), וכל ההרג הזה, איך אומרים, קורה במקומות אחרים לגמרי.

כמה סיבות לכך: ראשית, מי מהמשתתפים בכינוס הפדרציה באתונה שגירר מעט את פני השטח הבין, כי הרג העיתונאים, באין פוצה פה ומגנה, הוא התוצאה – ולא הגורם של המצב. מדובר בתהליך מתמשך ומחריף בשני העשורים האחרונים, שבו עוברת הבעלות על אמצעי התקשורת הפרטיים תהליך של גלובליזציה, כאשר חברות ענק רוכשות נתחים תקשורתיים במדינות שונות כחלק ממערך העסקים שלהן. הדבר בולט בעיקר במדינות המערב ביות והפסבדו-מערביות. אותם אמצעי תקשורת שנשארו בידיים

המקבלים את שכרם לפי משימה. אותה עיתונאית שבדית מצור דדת שהזכרתי יצאה למשימותיה העיתונאיות באזורי סכסוך ללא כל ביטוח מצד מעסיקה. כך גם מרבית העיתונאים המסקרים את המתרחש בעיראק (כולל שני היפנים שנהרגו. אחד מהם בן 63).

מה שבאמת העסיק את נציגי העיתונאים, שגרשו את מלון "קאראוול" באתונה, היה ירידת קרנו של העיתונאי, הריסוק המתמשך של המסגרת המקצועית והעובדה כי העיתונאי הופך לכלי משחק בודד, דל הגנות ושכר, המונע על-ידי מנהליו כרצונם. ואם בעבר היה תוצר עבורו מוגדר ומשמש את כלי התקשורת ששלח אותו, הרי כעת הוא מופץ בעיתון, במהדורת האינטרנט, בתחנת הטלוויזיה המשתייכת לאותה קבוצה מסחרית וכו'.

בישראל רשומים באגודות העיתונאים כאלפיים חברים בלבד. בפועל, מספר העיתונאים הפעילים גדול בהרבה. איש מהם, אגב, אינו חייב לעבור מסלול התמדי חות מקצועי כלשהו. בשנים האחרונות אין המו"לים מחתימים עיתונאים חדשים לפי הסכמים קיבוציים.

האם ניתן להתמודד עם תופעה זו? איגודי העיתונאים בעולם התעוררו, כהרגלם, מאוחר. אך כבר כעת ניתן ללמוד על כמה פתרונות יצירתיים, המאפשרים לעיתונאים ולאיגודים המקצועיים שלהם לנסות לשמר את כוחם ואולי אף להגדיל אותו. אירופה היא הנותנת את הטון בעניין הזה.

בכמה ארצות – גרמניה, צרפת, שבדיה ועוד – הוקמו מה שמכונה "אגודות איסוף". מדובר בגופים דמויי אקו"ם אצלנו, שקיבלו תוקף חוקי, ואשר גובים כספים עבור העיתונאים על כל שימוש בתוצרי עבודתם, הן על-ידי המעסיק הישיר והן על-ידי אחרים. השמירה על "זכויות היוצרים" של העיתונאי, בליווי כמה חוקי עזר נוקשים, הכניסה לאגודות העיתונאים בגרמניה בשנה שעברה כ-120 מיליון יורו. ועוד פתרון יצירתי, הפעם תוצרת איטליה. שכר המינימום לעיתונאים במדינה זו גבוה, על-פי חוק, מהשכר המקובל במשק שם. גיל הפרישה – מוקדם יותר מהמקובל. ואלה רק שתי דוגמאות.

אגודות העיתונאים בישראל, וכעת גם האיגוד הארצי, שפעילותו חודשה לאחר כמה שנות שיתוק, מקדישות את רוב זמנן לפתרון משברים מידיים (ראו, למשל, סעיף "רשות השידור") או בנסיגות סיוע פרטניים

לחברים בהן, כאשר יש צורך בכך. בתוך כך הן מתחרות בינן לבין עצמן בשמירה כל אחת על כוחה. בתוך המציאות העיתונאית הישראלית העגומה הזאת, נמשכת שתיקת העיתונאים. אלה מעדיפים לשמור על מקום עבודתם ולא להיפגע, או – הבכירים שבהם – להמשיך ליהנות כפרטים מהסכם השכר הנדיב שהם זוכים בו. בשני המקרים מדובר בעצימת עיניים בכל הקשור לעתיד המקצוע שלנו. אם לא נתחיל לפעול לחקיקת חוקים שיבטיחו את עתיד המקצוע הזה – ברוח הזמן והשינויים שחלו בו – אנו עלולים להתעורר יום אחד מאוחר מדי. ■

צילום: אימאג' בנט

מקומיות (העיתונות הכתובה בישראל, למשל, למעט ה"גרוסלם פוסט"), מוצאים עצמם, בדרך-כלל, כמגור אחד בתוך מערכת עסקית הכוללת אינטרסים חוץ-תקשורתיים, או במקרה הטוב – כחלק ממערכת צולבת המחזיקה בבעלות באמצעי תקשורת נוספים. זהו המצב בארץ. כך גם בעולם כולו.

תהליך מרכזי זה הגביר מאוד את כוחם של המו"לים והחליש את כוחו של העיתונאי. במקרים רבים אין האחרון מוצא את מקומו במערכת, אלא אם ויתר על ההגנות המקצועיות של האיגודים וחתם על מה שמכונה אצלנו "חוזה אישי". כך במקרה הטוב. במקרים רבים מעדיפים המו"לים להעסיק פריילנסרים – עיתונאים חסרי קביעות ומשוללי תנאים סוציאליים נלווים,

ירון אנוש הוא יו"ר אגודת העיתונאים בירושלים

עופר שני, חי שעומד בראש אתר האינטרנט החדש של "מעריב", חבטיח לגבור על Ynet בתוך שנה וחצי

אנרגיה חדשה

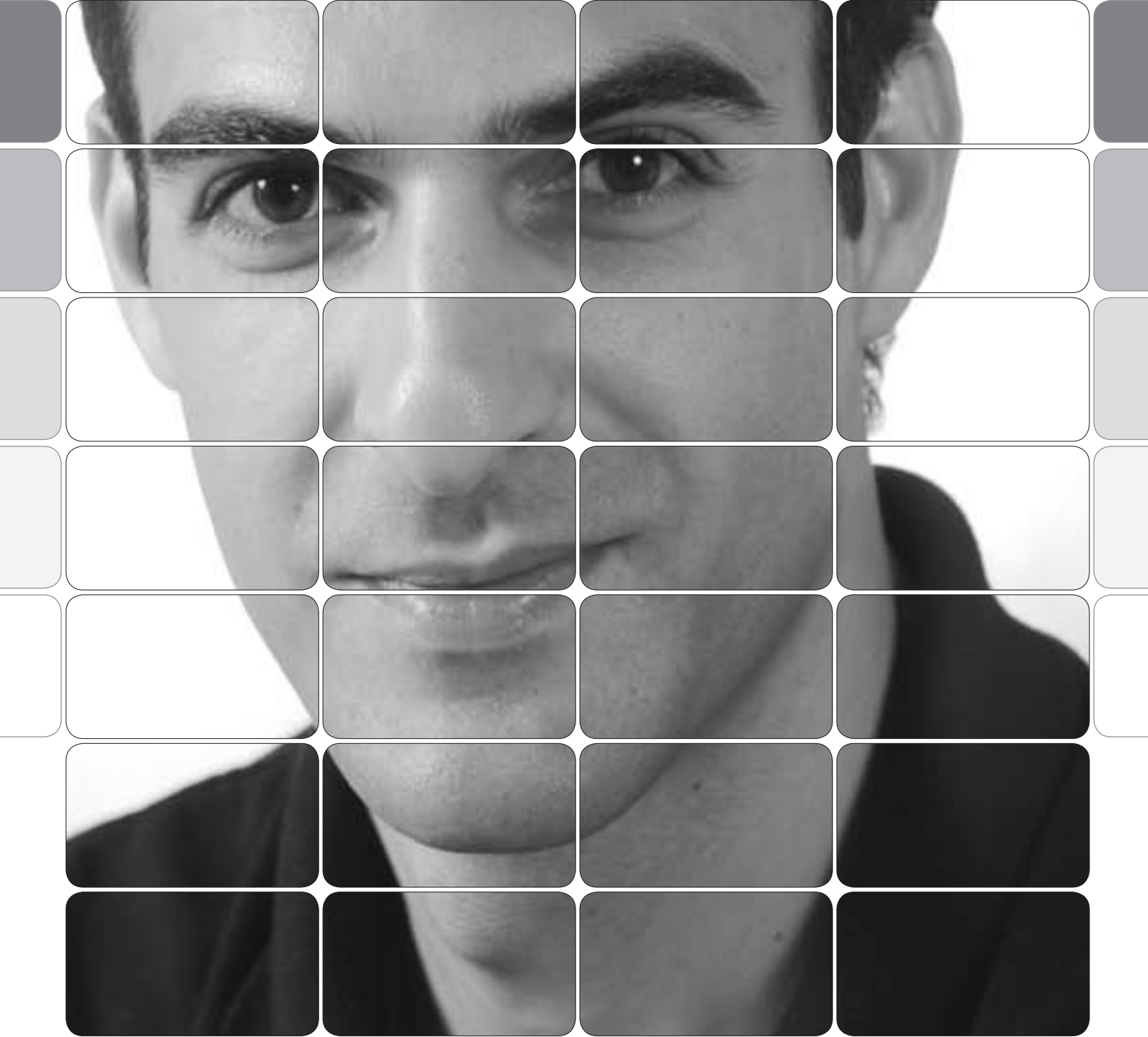
לתכנים רחבי פס של וידיאו. אך בעוד שבחופץ מעריכים את שני כמומחה לאינטרנט, הוא לא זכה להערכתם של עמיתיו במחלקת התוכן של "וואלה". אלה לא הסכימו פעמים רבות עם סדר העדיפויות שהציב למערכת וטענו לחוסר הבנה בסיסי בחדשות ותוכן. המלה "תוכן" חשובה כאן כיוון שהיא מתפרשת בצורה אחת על-ידי אנשי אינטרנט שהגיעו מכלי תקשורת מסורתיים כרדיו ועיתונות כתובה, ובצורה אחרת אצל אלה ש"גדלו" במדיום החדש. בעוד שאנשי התקשורת המסורתיים רואים בתוכן מקבילה למה שהדפיסו ושדרו, אנשי האינטרנט רואים בו את כל מה שאינו טכנולוגיה, היינו – שילוב של עיתונות, שיווק ובעצם כל מה שמכניס גולשים לאתר. חילוקי דעות רבים התגלעו ב"וואלה" בין אנשי דסק החדשות, שהתבקשו לעתים לקדם לכתורות בעמוד הראשי אייטמים אוטוריים, לבין העורך הראשי, עופר שני. שני קידם תכנים בנושאים הקרובים ללב וקשר רים יותר למדורי הפנאי, וכך מצאו את דרכן לעמוד הראשי של "וואלה" כותרות חדשותיות שהיו מוצאות את מקומן בעמודים האחוריים של כל גוף תקשורת אחר. בשנת 2000 הביא שני את גיא אסיף, שערך את מוסף "תרבות מעריב" ונודע בעיקר בזכות הכותרות המתחכמות שנתן לכתבות ולתמונות, כעורך מדור התרבות של "וואלה". עד מהרה הצליחו השניים לעשות מה שעורכים רבים שואפים אליו ויצרו לתכני האתר אופי ייחודי – ביקורתי מאוד, תל-אביבי ושמאלני, עם נטייה לעסוק באוטורי.

מיוני השנה נמצאים שני ואסיף במקום חדש – אתר האינטרנט החדש "NRG-מעריב", המחליף את האתר הישן של העיתון. שני הגיע ל"מעריב" לא הרבה אחרי שעזב את תפקידו ב"וואלה" ב-2003 (את השמועה ששני הועזב לא מכחיש ארו פילוסוף, המשנה למנכ"ל "וואלה", ומסתפק ב"אין תגובה"). תפקידו בעיתון הוגדר כיועץ תוכן ודיגיטלי לעופר נמרודי. שני הביא איתו את הניסיון הרב מ"וואלה" וכפי שמספרים אלה שמכירים אותו, לא פחות מהניסיון עוזרים לשני הקסם האישי והחן שלו, שמקילים עליו להתחבר עם מקבלי החלטות. מאז ועד יוני השנה עסק בהקמת המערכת החדשה של האתר. במאי גייס לצדו גם את

שחר אבירי

עכשיו, כשיותר משני מיליון ישראלים גולשים באינטרנט, קשה להאמין שלפני שש שנים בלבד נשלט עולם האינטרנט הישראלי על-ידי שלושה אתרים עיקריים: IOL, "נטקינג" ו"וואלה", ופחות מ-300 אלף בתי אב בלבד היו מחוברים לרשת. באתם ימים, ב-1998 ליתר דיוק, מונה עופר שני, צעיר בן 24, להיות העורך הראשי של אתר "נטקינג", שאותו ניהל יונתן בן-ארצי. "נטקינג" התחרה ב-IOL מבית שוקן, שסיפק תכנים מעיתון "הארץ" והחל לקיים חיי קהילה מפותחים, וב"וואלה", שהחל כפורטל דמוי Yahoo! אך עדיין לא גיבש את זהותו. "נטקינג" ניסה לעשות הכל כדי למשוך קהל: מהפניות לאתרי סקס, דרך תוכנית מציאות ועד רדיו אינטרנטי. עולם האינטרנט המשיך להתפתח ושנה לאחר מכן כבר עלו לרשת האתר "נענע" של נטוויזן ואתר האינטרנט של עיתון "מעריב". בשנת 2000 עלו גם Ynet של "יריעות אחרונות", MSN ו-TheMarker מבית שוקן. "נטקינג", שהציע בעיקר גימיקים, נסגר, אך כבר ב-1999 עבר עופר שני לערוך את אתר "וואלה", שהתמוגג שנה לאחר מכן עם IOL. "וואלה" הפך להיות האתר המוביל בישראל בכמות הגולשים ואף הונפק בבורסה. האתר הלך והרחיב את הפער בינו לבין MSN, אף כי MSN עדיין פופולרי בזכות מבחר מקורות התוכן שהוא מאחד, שירות הרואר "הוטמייל" שהוא מציע, ולרעת רבים גם בשל היותו האתר הראשון שאליו מפנה דרפן האינטרנט של מיקרוסופט (המחזיקה ב-MSN יחד עם "אינטרנט זהב").

רבים רואים בעופר שני את האחראי להצלחה של "וואלה", המבוססת על שירותים כרואר אלקטרוני וחיפוש לצד תכנים מגוונים. שני אחראי להקמת מערכת החדשות של האתר, ויותר מאוחר להקמתם של ערוצי תוכן בנושאים שונים ככלכלה, בריאות ומחשבים. בתקופתו של שני הוקם רדיו אינטרנטי, נעשה ניסיון להפיק כתבות וידיאו חדשותיות, ומאוחר יותר הושק תת-אתר

עם התחרות הקשה באינטרנט, המאלצת לפעמים להתפשר על דיוק לטובת המהירות? "תפקידו של אתר חדשות באינטרנט, לדעתי, הוא להביא את מה שקורה ולהראות את התהוות החדשות", אומר שני. "העיתונות היא לא סגירה למוצר המוגמר, אם כי הדיוק חשוב כמו בכל העיתונות".

כדי להתמודד עם תדירות העדכון שמצריך האינטרנט גייסו ב־NRG כתבים המקבילים לכתבים ב"מעריב" בתחומים המצריכים עדכון תכוף, כמו פוליטיקה, צבא, פלילים, משפט, בריאות, חינוך, שטחים והרשות הפלסטינית. אך באתר גם כעשרים אנשי תוכן, הכותבים ועורכים את ערוצי התוכן הנוספים. כמו שאפשר לצפות משני ואסיף, האתר שבראשותם מציע גם הפעם תמהיל תכנים לא שגרתי, שלמרות ההצהרה כי יתחרה ב־Ynet ("תוך שנה נעבור אותם ברייטינג", אמר שני ל"גלובס"), נראה כי הוא פונה לקהל מאוד ספציפי.

NRG הוא אתר צבעוני מאוד, המזכיר במבנהו את Ynet ומחולק לערוצי תוכן המוצעים בדמות כפתורים לצד הכותרות הראשיות וחלון המבזקים בראש

גיא אסיף, חברו מ"וואלה". באמצע יוני, מונה רון לשם, סגן עורך "מעריב", בן ה־28, לעורך הראשי של האתר, שאמור לשים את "מעריב" על מפת האינטרנט. גם לפני השקת NRG היה אתר האינטרנט "מעריב" במקום לא רע בטבלת הרייטינג – בסביבות המקום השישי. אך הוא סבל מחוסר יציבות עיצובי, מהשקות חוזרות ונשנות ובעיקר מחוסר הנוכחות התקשורתית שממנה נהנה האתר של היריב ההיסטורי, Ynet מבית "ידיעות אחרונות". Ynet אמנם לא כובש את המקום הראשון בטבלת הרייטינג, אך זוכה לפופולריות בקרב אנשי תקשורת ומייצר גם כותרות פה ושם (ראו, למשל, את מקרה הכתב עלי ואקד שהשב"כ מנע ממנו להצטרף לשר החוץ כדי לסקר את ביקורו במצרים). זו אולי הסיבה העיקרית להשקעת הענק של "מעריב" באתר החדש – 25 מיליון שקל, לדברי עופר נמרודי. ההשקעה הגדולה באה לידי ביטוי בחברה המעסיקה מאה איש – חמישים מתוכם אנשי מערכת, שלושים עוסקים בחדשות, שמונה מעדכנים במשך 19 שעות בכל יום את תכני החדשות ושניים במשך חמש שעות הלילה. כל זאת כדי להפוך ל"גוף חדשות מוביל", כדברי שני. איך יתמודדו ב־NRG

מהמקומונים ומהמגזינים של הקבוצה ("דייטינג", "את", "נשיונל ג'יאוגרפיק" ו"מעריב לנוער").

שני סבור שבעלי "מעריב" עושים את ההשקעה בזמן הנכון. "בעוד שגופים אחרים שפכו מיליונים בשלב חינוך הצרכנים, אנחנו נכנסים בשלב שבו יש כבר מסה של אנשים וכסף הזורם לאתרי האינטרנט", הוא אומר. הוא מאמין שתוך שנה וחצי עד שנתיים יגיעו לאיוון תפעולי. מקור ההכנסה העיקרי של האתר הוא הפרסומות שיבואו על חשבון המתחרים, ובמקרה הטוב יגדילו את עוגת הפרסום באינטרנט. מקור הכנסה נוסף תהיה מהדורה אלקטרונית של עיתון "מעריב", המוצעת במחיר 19 דולר לחודש ומיועדת, בעיקר, לגולשים מחו"ל (עד עליית NRG התגאו ב"מעריב" בגולשים הרבים שעברו למהדורה האלקטרונית של העיתון, שהיתה נגישה ללא תשלום, בעקבות החלטת Ynet לגבות תשלום מגולשים מחו"ל). מקור הכנסה נוסף של האתר היא מערכת המאפשרת קניית מודעות לוח באתר ובעיתון המודפס.

השאלה היא האם התחרות מצד NRG מאיימת על Ynet. לפי כתבי העיתונים הכלכליים, האתר החדש גרם להיסטריה אצל בעלי העיתון המתחרה. אלה טענו שב־ Ynet הזעיקו את נוויל כרודי, המעצב הבריטי שאחראי למראה של Ynet (כך עלי־פי TheMarker), הנהיגו שינויים מהירים בעמוד

עמוד הבית. לצד ערוצים שגרתיים, כמו כלכלה ותרבות, אפשר למצוא נושאים שאין להם ביטוי באתרים אחרים כמו ניו־יאג'י, סטייל ויהדות. ל־NRG גם ערוץ בשם "ברנז'ה", הפונה בעיקר לאנשי תקשורת ופרסום. שני מגדיר את עולם התכנים של NRG כ"תפיסה חדשה של צריכת תוכן באינטרנט – יותר ויזואלי, יותר תמונות, יותר כיף. NRG זה מקום שאתה יכול לעבור לגור בו". כדי לעשות זאת מציעים, למשל, את האופציה הנקראת "המזוודה שלי", המאפשרת שמירה של פריטי תוכן לשימוש מאוחר. עוד חידוש מוצע בתחום האהוב, אולי, ביותר על הגולש הישראלי – הטוקבק, מערכת התגובות הנהוגה ברוב אתרי האינטרנט הישראליים ("העין השביעית" 43). ב־NRG מוצעת אפשרות ליצור אשכולות תגובה ספציפיים, שלא כמו באתרים האחרים המפרסמים את התגובות בסדר כרונולוגי. יש לשער כי החידוש יאומץ על־ידי אתרים אחרים, אם כי אחד המתחרים של NRG טוען שלא יעשה זאת כיוון שהדבר הופך את הטוקבק לפורום ומסיט את תשומת הלב מהכתבה שעליה מגיבים. עוד ביטוי לתפיסה השונה של שני את עולם התוכן באינטרנט אפשר לראות בדירוג המונהג באתר ונקרא "הכי פופולרי". דירוג זה מציג בכל עת את האיטמים הנקראים ביותר באתר מתוך מחשבה שאנשים רוצים לקרוא את מה שכולם קוראים. בכך מגדירים בצורה חדשה מה חשוב כאמת (בכדיקה שנעשתה ב־13 יוני, הגיעו לשלושת המקומות הראשונים ערכון על פרשת השחיתות

"בעוד שגופים אחרים שפכו מיליונים בשלב חינוך הצרכנים, אנחנו נכנסים בשלב שבו יש כבר מסה של אנשים וכסף הזורם לאתרי האינטרנט"

עופר שני על ההיחור שבהשקעה בענף

"תפקידו של אתר חדשות באינטרנט, לדעתי, הוא להביא את מה שקורה ולהראות את התהוות החדשות. העיתונות היא לא סגידה למוצר המוגמר, אם כי הדיוק חשוב כמו בכל העיתונות"

עופר שני על אחינות החידע באתרי החדשות

הבית וחזקו את מדור הרכילות. ב"גלובס" ציטטו בכותרת את שני שאמר ש"Ynet בלחץ היסטרי" והעריכו ש"מספר שעות השינה של העורך הנכבד פדר (עורך Ynet; ש"א) אמור להצטמצם משמעותית בחודשים הקרובים". Ynet מצדם שידרו אדישות והכחישו התרגשות מיוחדת. איש אינטרנט בכיר מסביר שב־ Ynet מרגישים שאחד מיתרונותיהם מצוי באיפיון הברור של האתר, ומאמינים ש־NRG מאתגרת בעיקר את "וואלה" ו"נענע" הצעירים יותר באופיים. ב"וואלה" לא היו מעוניינים להגיב על האתר החדש והסתפקו בדיווח ענייני על עלייתו, אך ב"נענע" פרסמו כמה ביקורות וחשפו בין היתר את הקישורים המסחריים המתפרסמים ב־NRG.

עופר שני הצהיר אמנם על יעד של שנה וחצי כדי למקם את NRG במקום גבוה יותר מ־Ynet בטבלת הרייטינג, אך איש אינטרנט מנוסה כמוהו יודע שלא בהכרח התכנים הם שיעורו בכך. במקום השני בטבלת הרייטינג, אחרי "וואלה", ניצב אתר מנוע החיפוש Google, וכדי לא לאבד גולשים הנוקקים לשירותי החיפוש, מציעים ב־NRG גישה ישירה ל־Google. אך עולם האינטרנט סער לאחרונה כאשר מנוע החיפוש הפופולרי בעולם הכריז על שירות חדש של דואר אלקטרוני שיציע תיבת דואר בגודל 1 ג'יגה (לעומת לא יותר מ־10 מגה המוצעים כיום באתרים אחרים). בעקבות Google הצהירה גם "וואלה" שהיא תספק תיבות דואר בגודל זהה. ב־NRG התכוונו להציע תיבות דואר בגודל 15 מגה בלבד אך רחו זאת כדי לחשוב מחדש על המתכונת הרצויה. אם יציעו, כמו "וואלה", תיבות דואר גדולות, אולי יהיה זה הקלף המנצח מול Ynet. ■

בחינוכי תל־אביב, צילומי פפראצי תחת הכותרת "התופעה מתפשטת" וידיעת ספורט). "במקום ליצור טון אחד וסדריים קבוע וצפוי מראש (כנהוג בישר־אל), הקפדנו לשרר על כמה ערוצים, בכמה סגנונות, ולשים דגש על חופש הבחירה של הגולשים", אומר שני בהודעה לעיתונות שיצאה עם השקת האתר. האתר גם מציע לינק ישיר, המאפשר לשלוח הודעות לעורכיו. מטרידים הם האיטמים הנקראים "מומלצים", שתחת כותרות הנראות עיתונאיות מובילות לאתרים מסחריים. כך, למשל, הובילה כותרת בתחום התיאטרון לאתר רכישת כרטיסים ואחרת לאתר של חברת "קסטרו" (שמבצע שלה כיכב, במקביל, גם במדור פרסומי וגם כאיטם עיתונאי נרחב במדור הסטיל). כל אלה מעוררים תחושה שב־NRG עושים הכל כדי למשוך קוראים ומפרסמים, גם על חשבון ערכים עיתונאיים.

ככל הקשור למערכת התוכן העצמאית, נראה שב"מעריב" מחקים את מהלכיו של Ynet שעדיין מפסיד מדי חודש כסף רב על תפעול האתר. ההוצאה הגדולה נובעת לא רק מעלותה הגבוהה של מערכת התוכן אלא גם מעלויות התשתית, המאפשרת גלישה מהירה של משתמשים רבים בכל עת. Ynet עברה בארבע שנות קיומה שינויים רבים במצבת כוח־האדם שלה: חודשים ספורים אחרי השקתה קיצצו את מספר עובדי האתר בארבעים אחוז ומילאו את החסר בשיי מוש נרחב יותר בתכני המהדורה המודפסת של "ידיעות אחרונות". יותר מאוחר הקימו ב־Ynet ערוצי תוכן בנושאים חדשים ואנשי תוכן נוספים גויסו. ב־NRG מסתמכים על התוכן המגוון המצוי בקבוצת "מעריב" ואמור לשמש את האתר. בין היתר יגיע התוכן מכתבי המהדורה המודפסת של העיתון, שיתוגמלו על כל איטם שיעבירו לאתר, מכתבי הטורים הבולטים שזוכים להפניה מעמוד הבית,

שחר אבירי הוא עורך שירותי מידע של טלוויזיה אינטראקטיבית

עין בנלאוסית

ל

א כל קוראי ה"ניו יורק טיימס" הופתעו ב-26 במאי, כאשר התפרסם בעמוד 10 המאמר הבלתי חתום שבו התנצל העיתון על שגיאותיו בדיווחים על אימי הנשק להשמדה המונית בעיראק. רבים ציפו זה מכבר להתנצלות כזו. הם ידעו כי יותר משנה נתון העיתון המכובד לביקורת חריפה על דרך טיפולו בנושא. מי שקרא, למשל, מאז המלחמה את מדור ביקורת התקשורת שכותב ג'ק שאפר במגזין האינטרנט "סלייט" של מיקרוסופט, ידע מזמן כי משהו בסיסי השתבש בדיווחי ה"טיימס" על הנשק הכימי, הביולוגי והאטומי שפיתח, כביכול, סדאם חוסיין.

שאפר, כמו מבקרים חרי עין נוספים, הבחין כיצד הבלטיט ה"טיימס" ערב פרוץ המערכה, ואף במהלכה, ידיעות שהתבססו בעיקר על מתנגדי משטר ועריקים אנונימיים, שידעו לתאר במדויק את המתקנים שבהם פותחו, יוצרו והוחזקו המבחנות הקטלניות והפגזים המאיימים. ככל שהתקרמו כוחות ארצות-הברית ובריטניה לתוככי עיראק, וגם חודשים אחר-כך, לא נמצאה שום הוכחה להימצאותם (פרט לפגז אחד שנמצאו בו, כנראה, שרידים של הגז הרעיל סארין).

בהודעת ההתנצלות נאמר כי כתבות רבות על עיראק היו "עיתונאות שאנו גאים בה", לצד כתבות שכללו מידע חלקי והצביעו לכיוון בלתי נכון, כפי שקורה לעתים, אך לאחר מכן הושלם המידע בכתבות אחרות. הבעיה נעוצה בכמה כתבות שראוי היה לברוק אותן "בצורה נמרצת יותר", בעיקר משום שהביאו מידע שהיה שנוי במחלוקת ומוטל בספק גם בעת פרסומן. המידע למרבית הכתבות סופק בידי ארגון הגולים "הקונג" גרס העיראקי הלאומי, "בראשותו של אחמד צ'לבי, שנחשד באחרונה לא רק בהונאת הממשל אלא גם בהעברת מידע סודי לאיראן. במבט לאחור, כתבו העורכים, חבל שלא בדקנו בקפדנות את המידע שפרסמנו, לאור מידע חדש שנחשף והימצאותו – או העדרן – של הוכחות לאמיתותו. (הכתבות הבעייתיות לוקטו באתר www.nytimes.com/critique).

במאמר ההתנצלות אין איזכור לשמם של העיתונאים שעמדו מאחורי הכתבות הבעייתיות. "כמה ממבקרינו הפנו את האשמה לכתבים מסויי-מים", נכתב שם, "אבל בדיקתנו מעלה כי הבעיה מורכבת יותר, והלק מהאחריות מוטלת על עורכים, ברמות השונות של העיתון". בלשון הודעת ההתנצלות: "חלק מהעורכים, שהיו צריכים לגלות יתר ספקנות, נטו אולי יתר על המידה לרוץ לפרסם את הסקופים".

שם אחד בלט יותר מאחרים בהעדרו מהודעת ההתנצלות, ומבקרי תקשורת הצביעו על כך מיד. המדובר באחת הבכירות בכתבות העיתון, שמילאה תפקיד מרכזי בפרשה העיראקית – ג'ודית מילר. מילר עסקה רבות בנושא הנשק להשמדה המונית של עיראק עוד לפני המלחמה, והיתה גם אשת הקשר המרכזית עם אחמד צ'לבי – איש עסקים שנוי במחלוקת, בן שישים, שמטרתו המוצהרת היתה החלפת המשטר בעיראק. הוא פעל רבות לקידום מטרה זו יד ביד עם הניאור-שמרנים בממשל בוש, שסללו את הדרך למלחמה.

צ'לבי הוא עכשיו מקור מבוכה לבית הלבן ולפנטגון, אך לא פחות מכך לעיתונות האמריי-קאית. לפני חודשים אחרים פרסמו כתבי רשת העיתונאים האמריקאית "נייט רידר" מסמך ובו מתגאה הארגון שהצליח להזרים מידע ללא פחות מ-108 ארגוני תקשורת אמריקאיים בדבר הסכנות הטמונות בסדאם ובהמשך משטרו. צ'לבי ואנשיו עשו זאת באמצעות אספקה שוטפת של עדויות-כביכול של עריקים, מדענים ומתנגדי משטר עיראקים על הנשק להשמדה המונית של סדאם. הפעולה הזו נעשתה במימון נדיב של הממשל והקונגרס, שהקציב בעשור האחרון כמאה מיליון דולר לפעילות זו. העיתונאים בלעו בקלות את העדויות המרשיעות שסיפק צ'לבי, בין היתר משום שאלה זכו לאימות מפי פקידי ממשל, שגם הם התבססו בין היתר על אותו מידע, ורצו לעודד כל פרסום שיחזק את הקייס נגד סדאם.

פרסום המידע על מעללי סדאם ב"ניו יורק טיימס" עתיד המוניטין בארצות-הברית ובעולם כולו היה ללא ספק אחד ההישגים החשובים של צ'לבי. ג'ודית מילר היתה מבחינתו

רפי מן

היחידה של ג'ודי

► היהלום שבכתר: היא נחשבת לא רק ככתבת שטח בלתי נלאית, אלא מי שידרעת לנווט את דרכה במסדרונות ה"טיימס", כדי לזכות במשימות יוקרתיות ואחר־כך בחשיפה משמעותית בעמוד הראשון.

הקריירה של מילר ב"טיימס" החלה ב־1977, כאשר הצטרפה למשרד הווישינגטון של העיתון. היא שובצה תחילה לסקר את רשות ניירות הערך, אך מהר מאוד עברה לנושאים המדיניים, ועסקה גם בסיקור נושאים הנוגעים למזרח התיכון. ב־1983 מונתה לראש המשרד של העיתון בקאהיר, אחר־כך היתה כתבת בפרס וסגנית ראש המשרד בווישינגטון. ב־1990 שבה למזרח התיכון, כדי לסקר את ההכנות למלחמת המפרץ הראשונה. בשנות התשעים עסקה בעיקר בנושא הנשק להשמדה המונית.

בין לבין הספיקה לפרסם שורה של ספרים על סדאם, על האיסלאם הקיצוני, על לוחמה ביולוגית (שעובד לסדרת טלוויזיה, שזכתה אותה ב־2002 בפרס ה"אמי"), וגם ספר על הדרך שבה נשמר – או עוות – זכר השואה בארצות־הברית, בגרמניה, באוסטריה, בהולנד, בכרית־המועצות ובצרפת. אחרי פיגועי 11 בספטמבר נענתה להנחיית עורך העיתון "לכי על הפוליצר", ויחד עם צוות כתבים היתה שותפה לסדרת תחקירים על אוסמה בן־לאדן, שזכתה בסופו של דבר בפרס היוקרת.

את הקריירה המכובדת הזו מלווה מזה שנים שובל של לשונות רעות, בעיקר תיאורים של אמביציה דורסנית, כמעט חסרת מעצורים, שמותירה מאחור עמיתים פגועים ועורכים זועמים, כמו גם רכילויות עסיסיות על רומנים עם פוליטיקאים, פקידים ואנשי תקשורת בכירים, ביותר ממדינה אחת.

בכתבה נרחבת עליה שפורסמה במגזין "ניו־יורק" הודה עורך ה"טיימס", ביל קלר, שג'ורדיט "היא רכושנית ביחס למקורותיה, אובססיבית כלפי הסיפורים שלה, ויש לה מרפקים חדים", אך הוסיף כי תכונות אלה אפיינו מאז ומתמיד כמה מבכירי התחקירנים של העיתון.

העדויות המרשיעות־כביכול שסיפק צ'לבי למילר מפי עריקים עיראקים עשו כותרות, וסייעו בהכשרת הקרקע למלחמה, לשביעות רצונם של בכירי הפנטגון. אלה, כך טוענים מבקריה, גמלו לה בצ'ופר עיתונאי: ערב פרוץ המערכה בעיראק היא סופחה ככתבת לאחת היחידות המסקרנות ביותר – צוות החיפושים הנייד "אלפא", שמשמיתו היתה לגלות את האתרים שבהם פיתח סדאם את הנשק להשמדה המונית ואחסן אותו.

מילר עשתה ארבעה חודשים עם היחידה בעיראק, וגם חלק מדיווחיה משם עוררו תמיהות. היא הביאה מן השטח, למשל, עדות של מדען עיראקי שטען כי מערכי הנשק להשמדה המונית הושמדו ערב המלחמה, וחלק מן הציוד הועבר לסוריה. הוא גם דיווח על קשרים שהיו בין משטרו של סדאם לארגון אלקאעידה. מילר כתבה כי עלי־פי כללי הסיפוח שלה ליחידה, נאסר עליה לראיין את המדען או לזהותו.

כבר אז נמתחה ביקורת על הדיווח, שהצטייר כחלק ממאמץ להצדיק את המשך הפעילות האמריקאית בעיראק. עתה, במאמר ההתנצלות של ה"טיימס", הודה העיתון ששגה בכך שלא חזר לאחר זמן לבדוק את כל טענותיו של המדען – שעד לשעת כתיבת דברים אלה לא נמצאו להן הוכחות.

מילר רקמה קשרים הדוקים עם אנשי יחידת אלפא, השתתפה בטקס העלאה בדרגה של מפקד הצוות, ריצ'רד גונזלס, ואף הפעילה את קשריה כדי למנוע את פירוק הצוות, כאשר התברר כי הוא נכשל כליל בנסיונותיו לאתר את "האקרה העשן" שיוכיח את צדקת המלחמה. בקיץ שעבר דיווח ה"ווישינגטון פוסט" כי הגנרל הממונה על הצוות קיבל פנייה ישירה ממילר שלא להוציא את היחידה מעיראק, כולל רמז שמעשה כזה יקבל סיקור ביקורתי ב"טיימס". ה"פוסט" דיווח שהיו בצבא מי שכינו את צוות אלפא "היחידה של ג'ורדי", משום מעורבותה הרבה בפעילות היחידה, בין היתר בשל קשריה עם צ'לבי, שניסה להוביל את היחידה לאתרים שבהם קיווה לספק הוכחות לטענותיו על סדאם.

הביקורת והזעם על התנהלותה של מילר בעיראק הביאו, ככל הנראה, לכך שאחד מעמיתיה, בצעד יוצא דופן, הדליף ל"ווישינגטון פוסט" את הטקסט של חילופי הדואר האלקטרוני של מילר עם ראש משרד העיתון בבגדאד, ג'ון ברנס, שרתח על כך שהיא פועלת על דעת

האומבודסמן של ה"ניו־יורק"
טיימס" כתב כי אחת הסיבות
לכישלון המקצועי בהצגת
המידע על הנשק להשמדה
המונית של סדאם חוסייין,
היה "הרעב לסקופים"

דניאל אוקרט

עצמה, ללא תיאום. בתגובה לטענות על ראיון שערכה עם צ'לבי, השיבה מילר באחד ממסרי הדואר האלקטרוני לברנס: "אני מכסה את צ'לבי כבר כעשר שנים, ועשיתי את מרבית הסיפורים עליו לעיתון שלנו... הוא סיפק לנו את מרבית הסיפורים הבלעדיים לעמוד הראשון על הנשק להשמדה המונית".

הסיפורים של צ'לבי מביכים עכשיו את ה"נירירוק טיימס", אבל לא פחות מכך את ממשל בוש, המצטייר כמי שהיה מוכן לקנות כל סחורה מיריו של גולה עיראקי שנוי במחלוקת, ובלבד שהדברים יחזקו את הקו האידאולוגי של הניאורשמרנים, שיזמו את המלחמה בעיראק. "אנחנו שילמנו לצ'לבי – כדי שיליך אותנו שולל", אמר איש מודיעין אמריקאי בדימוס.

ממשל בוש מסרב עדיין להודות בכשלונו, אבל ה"טיימס" החליט, ולא בפעם הראשונה, להודות בפומבי במשגים שעשה בסיקור. להודעת העורכים הצטרף גם מאמר של דניאל אוקרנט, "העורך הציבורי" של ה"טיימס", האומבורסמן, שמנה כמה חוליים עיתונאיים שתרמו ללא ספק לכישלון. ביניהם: הרעב לסקופים, המציף עיתונאים באדרנלין כל אימת שהם מתקרבים לסיפור בלעדי, ושוכחים כי דווקא במצב כזה יש לנהוג במשנה זהירות. אם פעם אמרו לכתב ה"טיימס", "אל תהיה ראשון, תהיה מדויק", ואחר-כך שינו את הכלל ל"תהיה ראשון ומדויק", השלב הבא הוא בלתי נמנע, כתב אוקרנט. התאווה לעמוד הראשון, המניעה כל כתב, גורמת לו לעטר את הסיפור בתרועות חוצרה על גילויים וחשיפות, המעניקים לו צליל של כותרת טבלוארית, אשר לעתים מתבררת לאחר מעשה כבלתי מדויקת.

או תסמונת פגע'זוכרה, כהגדרת אוקרנט, המאפשרת להציג סיפור כגילוי מדהים, מבלי לשוב אליו לאחר זמן לברר אם היה בו ממש. בעידן האינטרנט והארכיונים הממוחשבים, הזיכרון הציבורי מתארך, ותמיד יימצאו מבקרים ומתנגדים שישלפו את הממצאים המרשיעים מן העבר. וכמוכן גם החטא החוזר על עצמו במרבית הפאשלות העיתונאיות – העדר ייחוס מלא למקורות, או בלשונו של אוקרנט: "אין דבר רעיל יותר לעיתונאות אחראית מאשר מקורות אנונימיים".

יש בארצות-הברית מי שמסתערים בחרוה על כל תיקון היוצא מארמונה הנירירוקי של "הגברת האפורה", כהוכחה לדרך עבודה לקויה ובעייתית. אבל אפילו מבקרה החריף ביותר של מילר, ג'ק שאפר, משוכנע שדווקא התיקונים וההתנצלויות הם הרגעים המשובחים יותר של העיתון. "לא שראוי לראות ב'טיימס' את מודל השלמות", כתב, "אבל שום ארגון תקשורת אחר אינו בוחן את עצמו פומבית באותה תכיפות ובאותה כנות כפי שעושה זאת ה'טיימס'".

היו מי שמתחו ביקורת על כך שמאמר ההתנצלות "נקבר" בעמוד 10, ואחרים הזכירו שבניגוד לפרשיות מביכות אחרות – כדוגמת זו של הכתב ג'ייסון בלייר שפברק דיווחים – שהסתיימו רק במבוכה ל"טיימס", במקרה הנדון סיעו הכתבות בעיתון לגייס תמיכה במלחמה שכבר גבתה את חייהם של מאות חיילים אמריקאים. בין כותבי המכתבים למערכת שפרסם ה"טיימס" היו גם אנשי צוות אלפא ומפקדם גונזלס, שטענו כי דיווחיה של מילר היו מדויקים לחלוטין.

והיה גם מכתב מפרופסור בגימלאות מאריזונה, שמחה על התעקשות העורכים שמדובר בעניין מוסדי, לא אישי. "האמת היא שמוסדות אינם להוטי קרדיט, וגם לא מתפתים על-ידי מקורות, כפי שעושים כתבים... כמה מכתבי העיתון, ובראשם ג'ורית מילר, נכשלו בתפקידיהם כמו העורכים, ואולי אף יותר. הסלחנות וההתעלמות מכך מעידות כי גם ב'טיימס', כמו בממשל בוש, איש אינו נושא באחריות".

ככתבת הדיוקן על מילר במגזין "נירירוק" צוטט העורך ביל קלר: "קצת מרגיז לראות אותה נדרפת מכורסאותיהם של אותם אנשי אתיקה עיתונאית, שלא העזו מעולם להיכנס לאזור מלחמה, ולא זכו אפילו בכבוד לשאת את המחשב הנייד של ג'ורית". השורה התחתונה: כמה ימים אחרי ההתנצלות חזר שמה של מילר להתנוסס בעמודי החדשות של ה"טיימס", כאילו כלום לא קרה.

ג'ורית מילר

שש הערות על לשון התקשורת

ותחביר. הצבא יוצר שפה אינסטרומנטלית, משימתית ועם זאת משוכללת, עם סימנים גלויים של מכבסת שפה. המשטרה מדברת בשפת דיווח פורמלית שנועדה לצרכים משפטיים ומקצועיים. הכלכלנים מדברים בשפה הנשמעת כמו שלוחה של המתמטיקה, אנשי ההייטק בשפת-על גלובלית, רבנים בשפת פסקים ודוברי השלטון בשפת הסוואה משמימה ומטייחת. כתבים צבאיים ממהרים להשתמש בניסוחים של דוברי הצבא, והתופעה התעצמה בשנים האחרונות, כולל הנהג המגונה של דוברי הצבא לדבר בלשון ההווה. כתבים מדיניים נראים לעתים חנוטים בשפה המדינית, עקב חוסר מידע או עצלות לשונית. לא כל כתבי הכלכלה לוקחים על עצמם את המשימה להעביר את הכלכלה בגשר מן המתמטיקה אל החיים. התופעה הזו פוחתת כאשר הכתבים עובדים במרחב פתוח יותר וניזונים ממקורות שונים, כמו תחום המפלגות, הפלילים והבריאות. כדי למלא את תפקידה חייבת התקשורת להשתדל לא רק לגלות את העובדות או ההנחות שמאחורי השפות השונות, אלא גם לפצח את שפת הממסדים, להשתדל להשתמש בה במשורה אם אין ברירה, ועדיף לצאת נגדה ולהחליף אותה.

1

"אולי בעונה הבאה כבר יתעסקו יותר בכדורסל שלו ולא רק במסביב" (רון קופמן, "הארץ", 8.6.04)

"הוא הרי בפוקס נהיה ראש ממשלה" (מוטי קירשנבאום, ערוץ 10, 23.5.04)

העיתונות הכתובה, ובעיקר האלקטרונית, מקיימת דיאלוג מסוכסך משהו עם שפת הדיבור. הטלוויזיה והרדיו הם סוכני שפת דיבור טבעיים. הם מביאים טקסטים לא מתווכים של דוברים במסגרת כתבות וראיונות, פאנלים ושיחות מאזינים. הם חושפים את שפתם האמיתית של אנשי הציבור, הם חושפים ביטויי דיבור טבעיים. השיח הלא פורמלי של השרדים, הן עם הכתבים או המרואיינים והן ביניהם כווג משוחחים, הופך להיות דיבורי יותר ויותר. הטורים האישיים, המופיעים היום בכל חלקי העיתון, מכילים ביטויי דיבור רבים.

על הטקסט החדשותי, בעיקר בתחומים מרכזיים כמו ביטחון, מדיניות וחדשות חוץ, חלים עדיין כללים של לשון הדיווח הפורמלי. בכתבות מגזיניות השפה תהיה בדרך-כלל תקינה, ושפת הדיבור תהיה בדרך-כלל מצוטטת. המעבר משפה תקינה לשפת הדיבור נעשה אם כך על הגשר הסמוי שבין הדיווח לבין העמדה האישית, בין "ניוז" ל"ויוז".

התקשורת לערוציה מתאמצת להיות סוכן לשוני של שפת הדיבור ומשגיח הכשרות שלה בעת ובעונה אחת: להיות מנהיגת שפה, להטות אוזן ללשון הדיבור, אבל גם להציג כנגדה שפה תקינה. האיוון העדין והשכיר הזה נשמר, בינתיים.

2

"מדובר בפעולה נקייה" (רוני דניאל בעקבות פעולת צה"ל בערי הפלסטינים, ערוץ 2, מרץ 2002)

"זו בהחלט תוצאה לא טובה" (רוני דניאל בעקבות הרג אזרחים בפעולת צה"ל ברצועת עזה, ערוץ 2, אפריל 2004)

ממסדים, קבוצות עילית וקבוצות מקצועיות יוצרים לשונות. מערכת לשונית היא אוצר מלים, הקשרים

3

התקשורת אמורה לייצג את "המשלב הבינוני" או המרכזי, שיש בו תערובת של לשון תקינה עם יסודות מתונים של לשון דיבור. עיון בלשון התקשורת על כל ערוציה מגלה שהיא מכילה שורה ארוכה של ביטויים וצירופים המיוחדים רק לה, ולא יישמעו כמעט בשום משלב אחר, לא בשפת הדיבור ולא בטקסטים אקדמיים.

להלן מקבץ: אדמה חרוכה, אויב מושבע, אופטימיות זהירה, מאותות הזמן, אי של יציבות, רשויות אכיפת החוק, מצא את מותו, יצא מכלל שליטה, נאנח אנחת רווחה, אפקט הדומינו, מאזן אימה, הגיעו לעמק השווה, בדידות מזוהרת, בין הפטיש והסדן, בלחיצת כפתור, תפוח-אדמה לוהט, שם המשחק, דגי רקק, האיש החוק, הדוברבן שבקצפת, הפור נפל, הוציא את השד מהבקבוק. אין רע בביטויים האלה לעצמם, אבל התקשורת נוטה להפוך אותן לקלישאות, ולוותר בכך על ניסוח מקורי ומדויק יותר. השימוש בקלישאות הוא הכרחי בל יגונה במינון נמוך, בעיקר בקצב העבודה המהיר של העיתונאים, ואסון לשוני במינון גבוה.

4

"בפעם הבאה שחקירת חבר כנסת, שר או ראש ממשלה תגיע לשלב ההכרעה, ייתכן שהיועץ המשפטי לממשלה לא יידרש להכריע בשאלה אם להגיש נגדו כתב אישום או לסגור את התיק; תפוח האדמה הלוהט הזה יועבר לידי של שופט חוקר, פונקציה שאינה קיימת היום במשפט הישראלי" ["הארץ", 11.6.04]

נוהגים לספר שכאשר נכנס דב יודקובסקי לערוך את "ידיעות אחרונות", הוא הורה שלא יופיע בעיתון משפט העולה על שבע מלים. כאשר קבע את הפורמט החדש של "מעריב", העביר את ההוראה גם לשם עם הפורמט כולו. "הארץ", לעומת זאת, מתאפיין במשפטים ארוכים, ודווקא בעמודי החדשות. לעתים הם נראים כגרסה עברית של המשפט הגרמני הידוע לשמצה.

אין קשר בין אורך המשפט לבין איכותו, רצינותו או "צהובותו". עברית של משפטים קצרים יכולה להיות מדויקת ובהירה וגם להביע רעיונות מורכבים. לא תיגרע נימה מיוקרתו של "הארץ" אם ינתקו עורכיו את שושלת המשפט הגרמני, שכבר זלגה ממילא בחשאי מחלקים שונים של העיתון.

"ממוצע של שלושה דרינקים פר ראש ושני שלוקים לכוס" ["העיר", 8.4.04]

5

בתחומים שונים התקשורת אינה רק משתמשת בשפה הנוצרת בשדה הפתוח אלא מגבשת ואפילו יוצרת אותה. התהליך מתרחש בתחומים שבהם החוויה האישית היא מוקד ההתרחשות. השפה בתחומים כמו סצינת הלילה, מסעדות, אופנה וכדומה נוצרת בעיקר על ידי המשתתפים בה. בתחום הלילה, הבריור, המועדונים והמוסיקה, שהיום מוקדשים לו מדורים בכל העיתונים והמקומונים, העיתונאי המדרווח הוא חלק מן המתרחש, וכדי לרווח הוא נדרש לחוות מה שחווים המשתתפים האחרים. הטקסטים המופיעים בעיתון מגבשים את שפת התחום, מנציחים מלים וביטויים ואלה חוזרים לשטח.

פורצת הדרך בקבוצות השפה תקשורת האלה היא עיתונות הספורט. עיתונאי הספורט, כמו עיתונאי הלילה, ובניגוד לעיתונאי הפוליטי או הכלכלי, אינו יכול שלא להיות מעורב באירוע. הוא משתתף בחוויה שהוא מדרווח עליה, ומתבקש למצוא דרכי דיווח מקוריות בלי לפגוע באמינות הדיווח. הממשיך החשוב ההולך ומתפתח של תופעת השפה הזו הם המדורים העוסקים באינטרנט.

6

"מה יש לכם מבריטני?! מה היא עשתה לכם?!!? היא פצצה חבל על הזמן ואם ערן אוהב (או יותר נכון מעריץ) אותה אז בסבבה לוו! מה קרה... איי איי איי מי שישמע!! *+*+* בנחמין 4 ever - עד הקבר *+*+*!!!! אין פשוט חולה על היצור הכי יפה הכי מהמם בעולם בנחמין רוחאס [צעקה!!!!!!] בנחה... איך בן אדם יכול להיות כזה מושלם???*? סאב והצל בנשמה!!**" כי לא נולד הבן זונה שיעצור את ישראל!*** [מתוך פורום בריטני ספירס ב"תפוז"]

מן הראוי לא לזלזל בחשיבותה ובהיקפה של השפה הנוצרת במדיה החדשה: האינטרנט, ובעיקר שפת הצ'טים, הפורומים והטוקבקים בעיתונים המקוונים. השפה הזו כבר פרצה כמה מיתוסים לשוניים ותקשורתיים, וביניהם ההפרדה בין שפת הדיבור לשפת הכתיבה, וההפרדה בין תקשורת "המונית" לתקשורת "בין אישית". פיסת צ'ט פרטית באינטרנט עשויה להיות נחלת המוני הגולשים. המצ'וטטים כותבים כפי שהם מדברים, משתדלים לעתים באופן מופגן לכתוב בסלנג מובהק, ויצרו כידוע שפת סימנים, קוררים, קיצורים ומלות אינטרנט מיוחדות. שפת הצ'ט אמורה להשפיע על שפת הדיבור ועל שפת התקשורת, ישירות ובעקיפין. נוסחי צ'ט לקוונים ורוויי סלנג יופיעו תחילה בעיתוני נוער, במדורים המיועדים לקהל צעיר, ומשם יזלגו לעיתונות על ערוציה, ויקצרו אותה. יהיו פחות ניואנסים. שפת הדורות הבאים תהיה מצומצמת יותר ויותר. ■

רביק רוזנטל הוא חתן פרס סוקולוב לשנת 2004

2 הצגת חוגבלים בשידור. הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו מזמינה גופים המעוניינים בכך לשטוח בפניה את עמדתם על אופן הצגתם של אנשים בעלי מוגבלויות במשרדי הערוצים המסחריים. על עריכת השימוע לגופים אלה הוחלט לאחר שלנציב תלונות הציבור של הרשות הגיעו תלונות על הדרך שבה מוצגים אנשים עם מוגבלויות בשידור רים, שיש בה כדי לבזותם או לנצלם לקידום מוצרים מסחריים.

2 יו"ר לאיגוד הארצי. העיתונאי אריה שקד מקוליישראל נבחר לתפקיד יושב ראש האיגוד הארצי של עיתונאי ישראל, גוף הגג של אגודות העיתונאים בירושלים, בתל-אביב ובחיפה.

3 ערוץ הכנסת משרד. ערוץ הכנסת החל בשידור הרצה. הערוץ מופעל בידי חברת החדשות של ערוץ 2, ומשרד את דיוני המליאה, ועדות הבית וכן תוכניות בנושאים פרלמנטריים ופוליטיים. לצורך השידורים מוקם בכנסת אולפן טלוויזיה. המשנה ליועץ המשפטי לממשלה, דוידה מסרילחמן, פנתה לכנסת בדרישה שהפעלת הערוץ לא תיעשה ישירות בידי חברת החדשות של ערוץ 2, אלא בידי חברת-בת שתוקם לצורך זה, כדי למנוע חשש לניגוד עניינים (ראו עמוד 28).

6 אנוש יחזור. בית-הדין האזורי לעבודה בירושלים הורה לרשות-השידור לחדש את שידור תוכניתו של ירון אנוש בימי שישי אחר-צהריים, וקבע כי ביטול התוכנית בידי ועדת הרדיו של הרשות נעשה שלא כדין.

6 רוב נגד ערוץ החדשות. המועצה לשידורי כבלים ולוויין החלה בדיוניה על שלילת הרשיון להפעלת ערוץ החדשות הייעודי מידי חברת "חדשות ישראל", לאחר שזו לא עמדה בחובתה להתחיל בשידורים.

12 לענב את המכרזים. בית-הדין האזורי לעבודה בירושלים אישר כי לשר אהוד אולמרט יש סמכות לעכב את ביצוע המכרזים שהוצאו לתפקידי ניהול ברשות-השידור. אולמרט דרש לעכב את המכרזים בגלל חוסר התאמה

בין דרישות הסף שנקבעו בהם לבין המקובל בשירות המדינה.

12 וילנאי התפטרה. הכתבת אורלי וילנאי-פרד" בוש הודיעה על פרישתה מרשות-השידור, לאחר שהועברה מתפקיד הכתבת לענייני רווחה בשל ביקורת שמתחה על מדיניות האוצר ועל השרים בנימין נתניהו ומאיר שטרית.

13 רווח ל"מעריב". חברת "מעריב החזקות" עברה ברבעון הראשון של 2004 לרווח של 84 מיליון שקל. שיפור מצבה של החברה נובע הן מעלייה בהכנסות מפרסום והן כרווח הון כתוצאה ממכירת מניות "מעריב" בחברת הכבלים "מתב".

13 תביעת דיבה פלסטינית. ראש מנגנון הביט"ח הלאומי ברשות-הפלסטינית, חג' איסמעיל ג'בר, תובע מהעיתון "הארץ" 2.5 מיליון שקל על הוצאת דיבה. התביעה הוגשה לבית-משפט השלום בירושלים, בעקבות ידיעה שעל-פיה דיווח איסמעיל על אלפי שוטרים פיקטיביים, כדי לשלשל את הכסף שקיבל עבורם לכיסו.

16 לוחות השידורים אושרו. ועדת הטלוויזיה של מועצת הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו אישרה לוחות שידורים של זכייניות ערוץ 2 לחודשים מאי עד אוקטובר. הלוחות אושרו לאחר שהוכנסו בהם תיקונים בהתאם לדרישות הוועדה, כדי לשלב בהם מרכיבים איכרי תיים כרוגמת סרטי תעודה, ותוכניות לציון מאה שנים לפטירתו של תאודור הרצל.

17 עורך חדש ל"7 ימים". העיתונאי ניר בכר מונה לעורך "7 ימים", המוסף השבועי של "ידיעות אחרונות". בכר מחליף את העורכת היוצאת, רותי יובל, שערכה את המוסף בארבע השנים האחרונות.

18 דרושה רפורמה. שידור חסויות ופרסומות בגלייזה"ל יתאפשר רק כחלק מרפורמה כללית בשידורי הרדיו בישראל – כך אמר יו"ר ועדת הכלכלה, ח"כ שלום שמחון. הוועדה שבראשותו קיימה דיון בהצעת חוק שהגיש ח"כ אורי אריאל (האיחוד הלאומי), שתאפשר לגלייזה"ל לשרד פרסומות.

18 כתבים בשטח. צה"ל ומשרד החוץ פעלו

כדי לאפשר לכתבים זרים לסקר מקרוב את מבצע "קשת בענן" שצה"ל ערך ברפיח, כחלק ממאמץ ההסברה של ישראל. למרות זאת, רוב הדיווחים שפורסמו בעולם התמקדו בהריסות הבתים ובפליטים הרבים (ראו עמוד 20).

18 החזרו - בספטמבר. מועצת הרשות השנייה קבעה כי המכרז לקביעת הזכיינים הבאים לערוץ 2 יתפרסם ב-20 בספטמבר השנה.

23 פרסי סוקולוב. העיתונאי אורי אבנרי, שהיה במשך שנים עורך השבועון "העולם הזה", יקבל השנה את פרס סוקולוב לעיתונות על מפעל חיים. פרס נוסף על מפעל חיים יקבל מולי שפירא, מנהל מחלקת התרבות בגלייזה"ל. הפרס יוענק גם לחנוך מרמי רי, עורך "הארץ" לשעבר, ולעיתונאים רוביק רוזנטל מ"מעריב" ודניאל בן-סימון מ"הארץ", ולאנשי התקשורת האלקטרונית, עמנואל הלפרין ומיקי רוזנטל. הפרס מוענק על-ידי עיריית תל-אביב בשיתוף עם אגודת העיתונאים בעיר.

24 חעתה: כל החוסיקה. שמה של תחנת "קול המוסיקה" בקול-ישראל שונה וייקרא מעתה "כל המוסיקה". דובר רשות-השידור מסר כי הכוונה לשלב בה סוגי מוסיקה נוספים, המתאימים לאופי הרשת.

24 צנזורית חדשה. הצנזורית הצבאית הראשית החדשה, אלוף-משנה מירי רגב, נכנסה לתפקידה. היא מחליפה בתפקיד את תת-אלוף רחל דולב, אשר כיהנה כצנזורית בארבע השנים האחרונות.

25 החו"ל פוטר. המוציא לאור של העיתון "ג'רוסלם פוסט", תום רוז, פוטר מתפקידו בידי ראשי תאגיד התקשורת הבינלאומי "הוליונג'ר", המחזיק בעיתון. ה"פוסט" עומד להימכר בקרוב, לאחר הדחתו של קונרד בלאק, שעמד בראש "הוליונג'ר".

26 נעצר ושוחרו. העיתונאי הבריטי פיטר הונאם נעצר בידי השב"כ, במסגרת חקירה על נסיבות ראיון שהעניק מרדכי ואנונו לרשת הטלוויזיה בי.בי.סי. הונאם היה איש הקשר של העיתון "סאנדיי טיימס" עם ואנונו בעת חשיפת המידע שלו על הכור הגרעיני בדמונה בשנת 1986, והגיע ארצה באפריל